

**PĒTĪJUMS PAR POLITIKAS ALTERNATĪVU
VEIDOŠANU PRIEKŠLAICĪGAS MĀCĪBU
PĀRTRAUKŠANAS PROBLĒMAS
RISINĀŠANAI**

PĒTĪJUMA GALA ZIŅOJUMS

Pretendentu apvienība:

SIA „Aptauju Centrs” un

SIA „Excolo Latvia”

Rīga, 2015

SATURS

SATURS	2
1. PĒTĪJUMA APRAKSTS	3
1.1. Pētījuma pamatojums	3
1.2. Pētījuma mērķis	3
1.3. Pētījuma mērķa grupa	3
1.4. Pētījuma uzdevumi	3
1.5. Pētījuma metodes	4
1.6. Pētījuma darba grupa	4
2. PMP JAUNIEŠU APTAUJAS DATU ANALĪZE	5
2.1. PMP jauniešu sociāli demogrāfisks raksturojums	5
2.2. PMP jauniešu izglītības raksturojums	10
2.3. PMP iemesli	13
2.4. Atbalsta personas PMP jauniešiem	21
2.5. Lēmuma pārtraukt mācības pašnovērtējums	22
2.6. Mācību atsākšanas iespējamība	25
2.7. Mācību atsākšanai nepieciešamais atbalsts	27
3. EKSPERTU VIEDOKĻU ANALĪZE	32
3.1. PMP problemātikas vispārīgs novērtējums	32
3.2. PMP iemesli	33
3.3. Iesaistīto institūciju darba efektivitātes PMP jautājumu risināšanā vērtējums	35
3.4. Pasākumi PMP problēmas risināšanai	38
4. CITU VALSTU PIEREDZE PMP RISKU PREVENCIJĀ	43
5. SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI	50
5.1. PMP riska grupas raksturojums	50
5.2. PMP riska faktori	52
5.3. PMP novēršanai nepieciešamais atbalsts	55
5.4. Pētījuma rezultātos balstīti ieteikumi PMP problēmu risināšanai	56
6. PIELIKUMI	63
6.1. Intervēto ekspertu saraksts	63
6.2. Ekspertu interviju jautājumi	63
6.3. Jauniešu aptaujas anketa	64

1. PĒTĪJUMA APRAKSTS

1.1. Pētījuma pamatojums

Pētījums nepieciešams, lai nodrošinātu Partnerības līguma Eiropas Savienības investīciju fondu 2014.-2020. gada plānošanas periodam 1. pielikumā „Kopsavilkums par *ex-ante* nosacījumu izpildi nacionālā līmenī” iekļautā 10.1. *ex-ante* nosacījuma izpildi „Priekšlaicīga mācību pārtraukšana: ir izstrādāts stratēģisks politikas satvars, lai mazinātu priekšlaicīgu mācību pamešanu (turpmāk tekstā - PMP), ņemot vērā Līguma par Eiropas Savienības darbību 165.pantā noteiktos ierobežojumus”. Nosacījuma izpilde ir priekšnoteikums darbības programmā „Izaugsme un nodarbinātība” plānotā Izglītības un zinātnes ministrijas pārziņā esošā 8.3.4. specifiskā atbalsta mērķa „Samazināt priekšlaicīgu mācību pārtraukšanu, īstenojot preventīvus un intervences pasākumus” īstenošanas uzsākšanai. Lai nodrošinātu minētā *ex-ante* nosacījuma izpildi, 2014. gadā tika veikta izglītības iestāžu aptauja¹ par priekšlaicīgas mācību pamešanas iemesliem un riskiem jauniešiem vecuma grupā no 13 līdz 18 gadiem, kurā sniegti priekšlikumi, balstoties uz izglītības iestāžu atbildīgo personu viedokli. Pilnīgai *ex-ante* nosacījuma izpildei un 8.3.4. specifiskā atbalsta mērķa “Samazināt priekšlaicīgu mācību pārtraukšanu, īstenojot preventīvus un intervences pasākumus” īstenošanas nosacījumu izstrādei nepieciešama arī PMP jauniešu un attiecīgās jomas ekspertu viedokļu analīze.

1.2. Pētījuma mērķis

Balstoties uz oriģināliem kvantitatīvajiem (PMP jauniešu aptaujas) un kvalitatīvajiem (ekspertu intervijas) datiem, kā arī uz iepriekš veiktu pētījumu rezultātiem, identificēt priekšlaicīgas mācību pamešanas iemeslus, riskus un noteikt nepieciešamos preventīvos pasākumus PMP risku mazināšanai jauniešiem vecumā no 15 līdz 20 gadiem.

1.3. Pētījuma mērķa grupa

Latvija izmanto Eiropas Savienības vienoto PMP jauniešu definīciju - 18-24 gadu vecie jaunieši, kas ieguvuši pamatzglītību vai zemāko izglītības līmeni un kas neturpina mācības². Vienlaikus Izglītības likuma 4. pantā ir noteikts, ka obligāta ir no piecu gadu vecuma bērnu sagatavošana pamatzglītības ieguvei un pamatzglītības iegūšana vai pamatzglītības iegūšanas turpināšana līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai. Dotā pētījuma tiešā mērķa grupa ir PMP jaunieši vecumā no 15 līdz 20 gadiem.

1.4. Pētījuma uzdevumi

Pētījuma mērķa sasniegšanai tika noteikti un īstenoti šādi darba uzdevumi:

- (1) Veikt vismaz trīs ekspertu intervijas ar mērķi noskaidrot viedokli par esošo situāciju Latvijā PMP iemesliem un nepieciešamiem PMP preventīviem pasākumiem. Kopumā tika veiktas piecas ekspertu intervijas. Intervēto ekspertu sarakstu un interviju jautājumus skatīt ziņojuma pielikumā.

¹ “Pētījums par priekšlaicīgas mācību pamešanas iemesliem un riskiem jauniešiem vecuma grupā no 13 līdz 18 gadiem”. BISS, 2014. Pieejams šeit: <http://www.izm.gov.lv/images/statistika/petijumi/41.pdf>

² “Risinajumi, kā novērst agrīnu izstāšanos no izglītības un apmācības Eiropā: stratēģijas, politika, prakse”. EK, 2014, 27.lpp.. Pieejams: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/175EN.pdf

- (2) Apkopot citu valstu ar līdzīgiem PMP un sociālekonomiskajiem rādītājiem pieredzi PMP risku prevencijas jomā.
- (3) Balstoties uz ekspertu interviju rezultātiem un iepriekš veiktajiem pētījumiem un publikācijām, izstrādāt PMP jauniešu aptaujas jautājumus ar mērķi noskaidrot iemeslus, kas veicina PMP, un izstrādātu pasākumus, kas mazinātu PMP riska faktoru iestāšanos. Izstrādāto aptaujas anketu skatīt ziņojuma pielikumā.
- (4) Sadarbojoties ar izglītības iestādēm, pašvaldībām, sociālajiem dienestiem, biedrībām un nodibinājumiem un nodrošinot mērķa grupas skaita reprezentivitāti, veikt 300 līdz 340 PMP jauniešu aptauju, izmantojot stratificētās jeb tipoloģiskās gadījuma izlases veidošanas principus. Kopumā tika sasniegta 318 mērķa grupai atbilstošu respondentu izlase.
- (5) Sniegt aprakstu un analīzi par PMP jauniešiem, viņu izteiktajiem PMP iemesliem, riskiem un nepieciešamajiem preventīvajiem pasākumiem PMP risku mazināšanai.
- (6) Balstoties uz pētījumā iegūtajiem rezultātiem un citu valstu pieredzes apkopojumu, izstrādāt priekšlikumus politikas veidošanas alternatīvām un pamatot to lietderību un efektivitāti, piedāvājot sistēmisku PMP problēmas risinājumu, t.sk. sniedzot rekomendācijas preventīviem pasākumiem PMP riska mazināšanai (atsevišķi – vispārējās izglītības iestāžu jauniešiem 7.-9.klašu grupā (13-15 gadi), 10.-12.klašu grupā (no 15 gadiem līdz vidējās vispārējās izglītības iegūšanai), profesionālās izglītības iestāžu audzēkņiem līdz 20 gadu vecumam) un to ieviešanas mehānismam.

1.5. Pētījuma metodes

Pētījuma uzdevumu īstenošanā tika izmantotas šādas pētījuma metodes:

- (1) Kabineta pētījums ārvalstu pieredzes apkopojuma sagatavošanā, kā arī iepriekš veiktu pētījumu informācijas apkopošanai.
- (2) Sekundāro datu analīze iepriekš veiktu pētījumu informācijas un datu apzināšanā.
- (3) Ekspertu padziļinātās intervijas ekspertu viedokļu apkopošanai.
- (4) Kvantitatīva PMP jauniešu aptauja, izmantojot kombinētu metožu pieeju – elektroniska aptauja, tiešās intervijas respondentu dzīvesvietās, telefonintervijas. Kvantitatīvās aptaujas lauka darbs tika īstenots laikā no 2015. gada 15. septembra līdz 4. oktobrim. Intervēšanu veica kopumā 10 SIA "Aptauju Centrs" intervētāji. Intervētāju instruktāžu un darba kvalitātes pārbaudi veica intervētāju tīkla pārraugš. Intervēšana notika latviešu un krievu valodās pēc respondenta izvēles.

1.6. Pētījuma darba grupa

Pētījumu īstenoja Pretendentu apvienība SIA „Aptauju Centrs” un SIA „Excolo Latvia”:

- (1) Pētījuma vadītāja - Dr.sc.soc. Anda Laķe.
- (2) Socioloģisko pētījumu eksperts – Gints Klāsons.
- (3) Pētījuma lauka darba koordinācija – Andris Avotiņš.

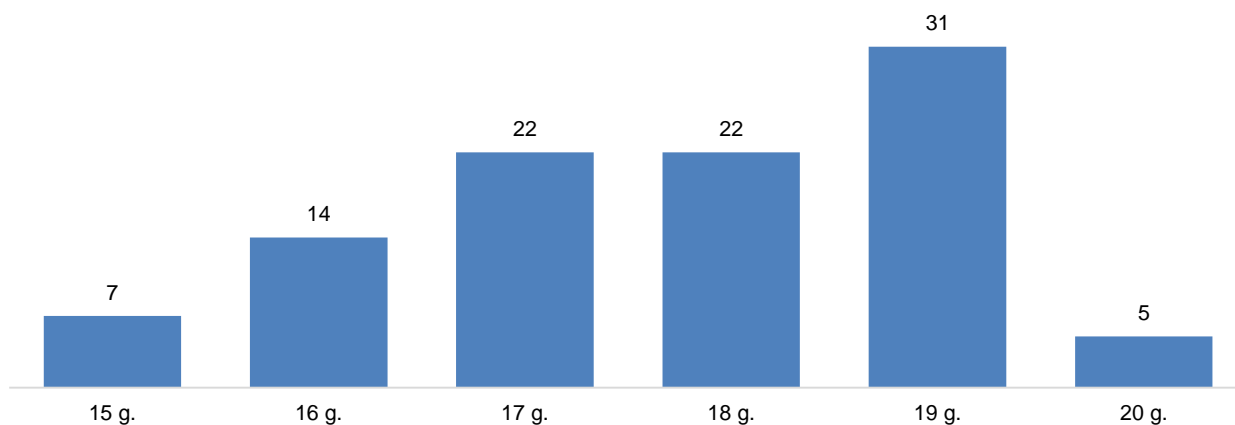
2. PMP JAUNIEŠU APTAUJAS DATU ANALĪZE

2.1. PMP jauniešu sociāli demogrāfisks raksturojums

Analizējot dotā pētījuma datus, jāņem vērā pētījuma uzstādījumus un definēto mērķa grupu – pakalpojuma tehniskās specifikācijas prasības paredzēja aptaujāt PMP jauniešus vecumā no 15 līdz 20 gadiem. Sekojoši – iegūtie dati attiecināmi tikai uz minēto vecuma grupu un nevis visiem PMP jauniešiem Latvijā kopumā (aptaujas rezultāti nav attiecināmi uz jaunākiem un vecākiem PMP jauniešiem).

Aptaujāto PMP jauniešu vidū 53% ir 18-19 gadus jauni, 22% - 17 gadus jauni, 19% - 15-16 gadīgi, bet 5% - vecāki par 20 gadiem. Netieši tas liecina, ka PMP problēma ir aktuālāka pēc 16 gadu vecuma sasniegšanas, lai gan šos datus nevar vispārināt jau iepriekš minētā metodoloģiskā iemesla dēļ.

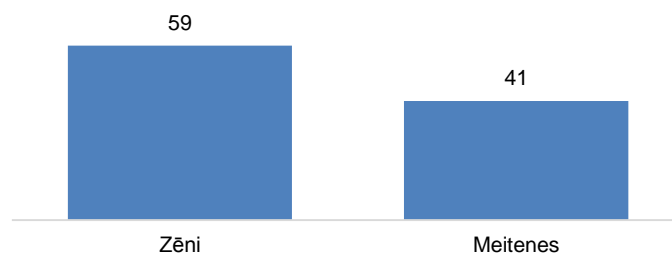
Attēls 1. PMP jauniešu vecums (%)
Ieraksti, lūdzu, kāds ir Tavs vecums!

Bāze: visi aptaujātie, n=318

PMP biežāk novērojama zēniem – 59% aptaujāto ir jaunieši un 41% - jaunietes. Augstāks zēnu īpatsvars novērojams starp tiem, kuri nav ieguvuši pamatizglītību (68%), nekā starp tiem, kuri ir pabeiguši pamatskolu, bet nav turpinājuši izglītību (57%). Tāpat novērojams, ka zēnu ir vairāk starp PMP jauniešiem, kuru dzimtā valoda ir latviešu (64%), bet mazāk - starp PMP jauniešiem krievu dzimtās valodas mērķa grupā (53%). Savukārt meiteņu īpatsvars lielāks kā zēnu novērojams Rīgā - 54% PMP ir tieši meitenes.

Attēls 2. PMP jauniešu dzimums (%)
Atzīmē savu dzimumu!

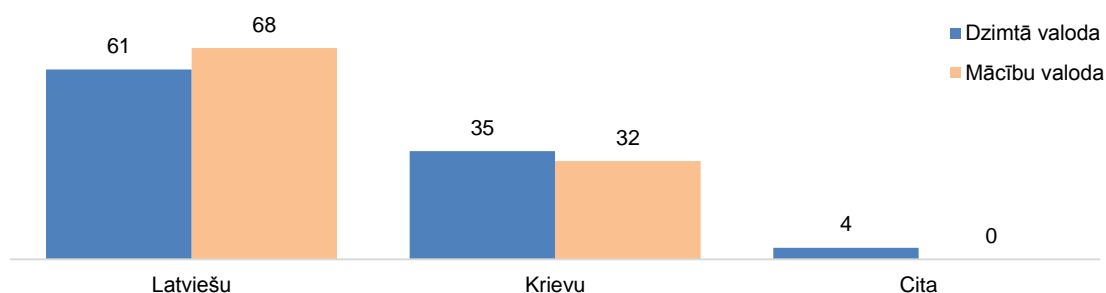

Bāze: visi aptaujātie, n=318

61% PMP jauniešu dzimtā valoda ir latviešu, bet 35% - krievu. Nedaudz atšķirīga ir situācija, ja analizē mācību valodu – 68% tā ir latviešu, bet 32% - krievu. Sekojoši – PMP ir raksturīgāka

latviešiem un tiem, kuru mācību valoda bijusi latviešu. Īpaši izteikti tas novērojams iegūtā izglītības līmeņa aspektā - 65% no tiem, kuri nav ieguvuši pamatzglītību, ir latvieši, un 75% mācību valoda bijusi latviešu. Tomēr šeit jāuzsver – šie dati neliecina, ka PMP risks ir augstāks latviešu vidū, bet tikai ataino esošo situāciju, ka PMP jauniešu vidū vairāk ir latviešu dzimtās valodas pārstāvju, kas aptuveni atbilst arī kopējam Latvijas skolēnu statistiskajam portretam, kur latviešu ir vairākumā. Centrālās statistikas pārvaldes dati liecina, ka 2014./2015.mācību gadā 67% skolēnu mācījās skolās ar latviešu mācību valodu, 24% - skolās ar krievu mācību valodu, 8% - skolās ar latviešu un krievu mācību valodu (jauktajās skolās), bet 1% - skolās ar citu mācību valodu³. Tā kā nav pieejama statistika par PMP jauniešiem Latvijā kopumā, tad nav iespējams aprēķināt un interpretēt, kurā no dzimtās valodas mērķa grupām PMP risks ir augstāks.

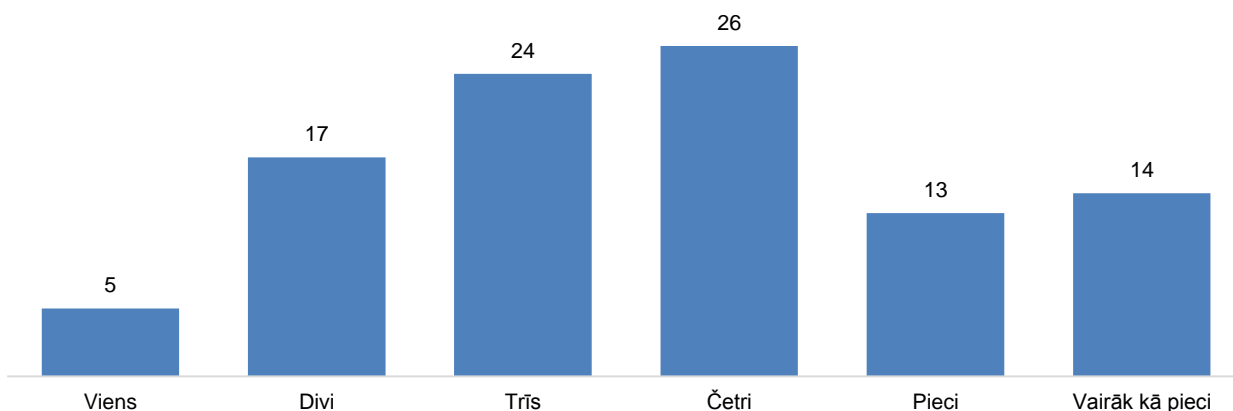
Attēls 3. PMP jauniešu dzimtā valoda un mācību valoda skolā (%)
Kāda ir Tava dzimtā valoda? / Kāda bija Tava mācību valoda skolā?

Bāze: visi aptaujātie, n=318

PMP jaunieši visbiežāk – 50% - dzīvo trīs vai četru personu mājsaimniecībās, 21% - vienas vai divu personu mājsaimniecībās, bet salīdzinoši liels – 29% - ir arī to īpatsvars, kuri dzīvo piecu un vairāk personu mājsaimniecībās. Jaunieši, kuri nav pabeiguši pamatskolu, salīdzinoši biežāk pārstāv plašākas mājsaimniecības - kopumā 61% šo jauniešu dzīvo 4 un vairāk personu mājsaimniecībās, kamēr to vidū, kuri ir ieguvuši pamatzglītību četru un vairāk personu mājsaimniecībās dzīvo 51% aptaujāto.

Attēls 4. Personu skaits PMP jauniešu mājsaimniecībā (%)
Cik cilvēku dzīvo Tavā mājsaimniecībā, ieskaitot Tevi pašu?

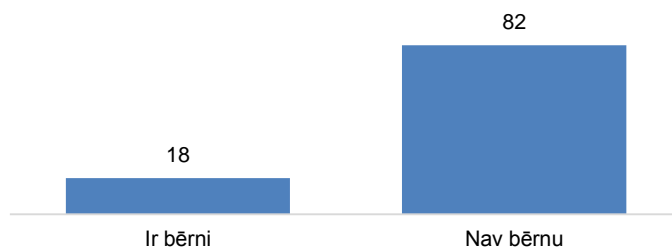

Bāze: visi aptaujātie, n=318

³ Datu avots: Centrālās statistikas pārvaldes datubāze <http://data.csb.gov.lv>, sadaļa "Izglītība".

Katram piektajam PMP jauniešim ir bērni. Meiteņu vidū šis rādītājs ir izteikti augsts - kopumā 37% no aptaujātajām PMP jauniešiem ir jaunās māmiņas. Augstāks jauno vecāku īpatsvars (22%) ir to vidū, kuru personīgie ienākumi nepārsniedz 100 EUR mēnesī.

Attēls 5. Bērni PMP jauniešiem (%)
Vai Tev ir bērni?

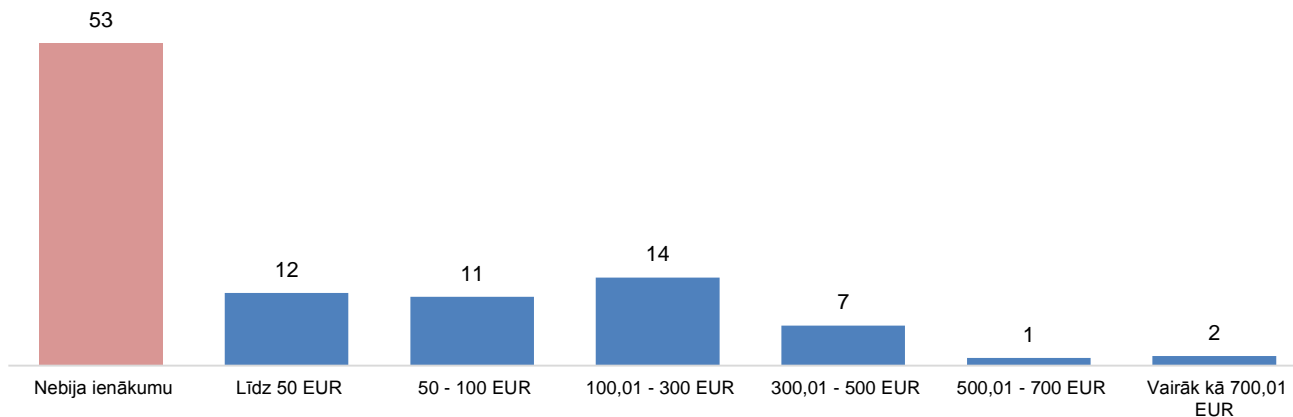

Bāze: visi aptaujātie, n=318

Kopumā 53% PMP jauniešu nav nekādu personīgo ienākumu, bet 38% saņem ienākumus līdz 300 EUR mēnesī. Tikai katrs desmitais PMP jauniešis nopelna mēnesī vairāk nekā 300 EUR. Izteikti augstāks ienākumus negūstošo īpatsvars ir meiteņu vidū - kopumā 65% PMP meiteņu nav personīgo ienākumu, kamēr zēnu vidū šis rādītājs ir 44%. Tāpat novērojams, ka augsts šis rādītājs ir krievu mācību valodas mērķa grupā (66%). Interesanti, ka PMP jauniešu bez personīgajiem ienākumiem, vairāk ir Rīgā (65%), nekā citās apdzīvotās vietās ārpus galvaspilsētas.

Attēls 6. PMP jauniešu personīgie ienākumi (%)

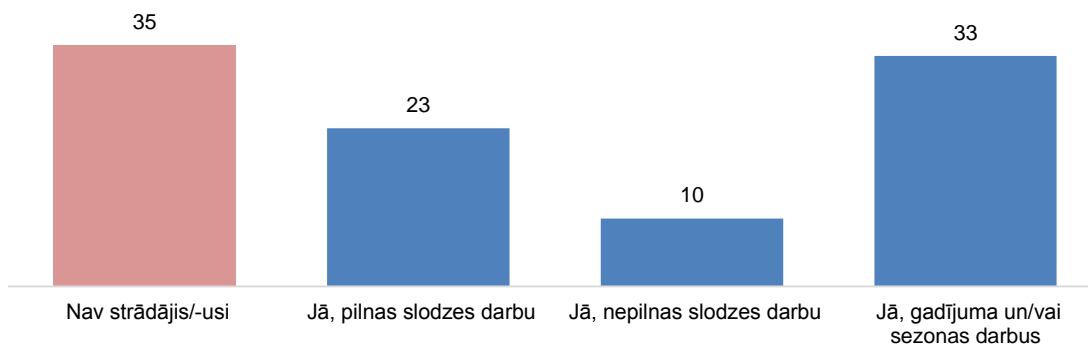
Kādi bija Tavi personīgie ienākumi pagājušajā mēnesī? Šeit, lūdzu, norādi tikai tos ienākumus, kurus nopelnīji algotā darbā (pilnas slodzes, pusslodzes vai gadījuma un sezonas darbos), bet nenorādi "kabatas naudu" un naudu, ko aizņēmieš no kāda.

Bāze: visi aptaujātie, n=318

35% PMP jauniešu nav nekādas darba pieredzes. Lai gan vairākumam – 65% - ir darba pieredze, tomēr tikai 23% ir strādājuši pilnas slodzes darbu, kamēr 10% nepilnas slodzes darbu, bet 33% - tikai gadījuma vai sezonas darbus. Izteiktas ir atšķirības dzimumu mērķa grupās - ja zēnu vidū tikai 21% jauniešu nav nekādas darba pieredzes, tad meiteņu vidū 55% nekad nav strādājušas nekādu darbu. Arī dzimtās valodas mērķa grupās iezīmējas būtiskas atšķirības - ja latviešu vidū 28% jauniešu nav darba pieredzes, tad cittautiņnieku vidū šādu jauniešu ir 46%.

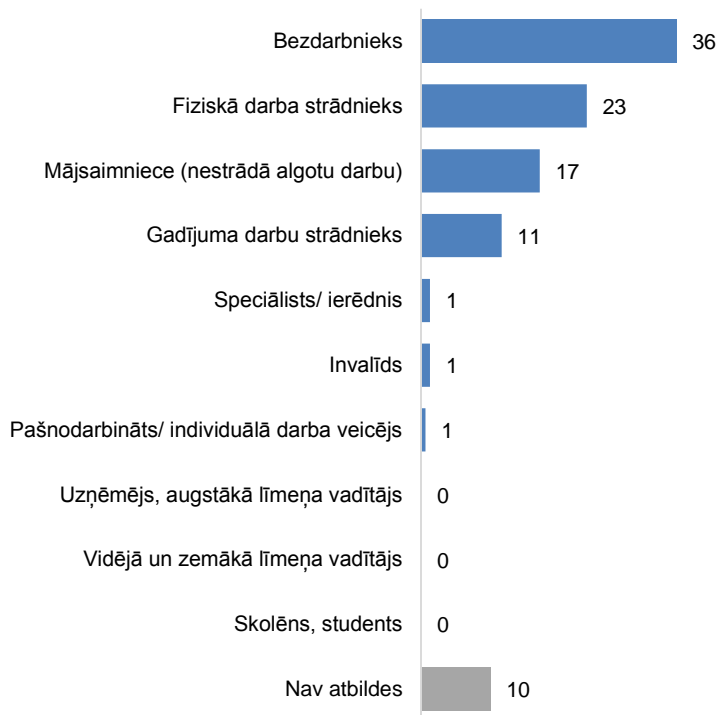
Attēls 7. PMP jauniešu darba pieredze (%)
 Vai kopš mācību pārtraukšanas esi strādājis/-usi algotu darbu?

Bāze: visi aptaujātie, n=318

Pēc šobrīdējā nodarbinātības statusa 36% PMP jauniešu ir bezdarbnieki. 23% ir fiziskā darba strādnieki, bet 17% - māsaimnieces. Katrs desmitais jaunietis strādā gadījuma darbus. Fiziskā darba strādnieku salīdzinoši vairāk ir starp pamatizglītību neieguvušajiem (29%), savukārt bezdarbnieku - starp tiem, kuri ir pabeiguši pamatskolu (38%).

Attēls 8. PMP jauniešu nodarbinātība (%)
 Kāda šobrīd ir Tava pamatnodarbošanās?

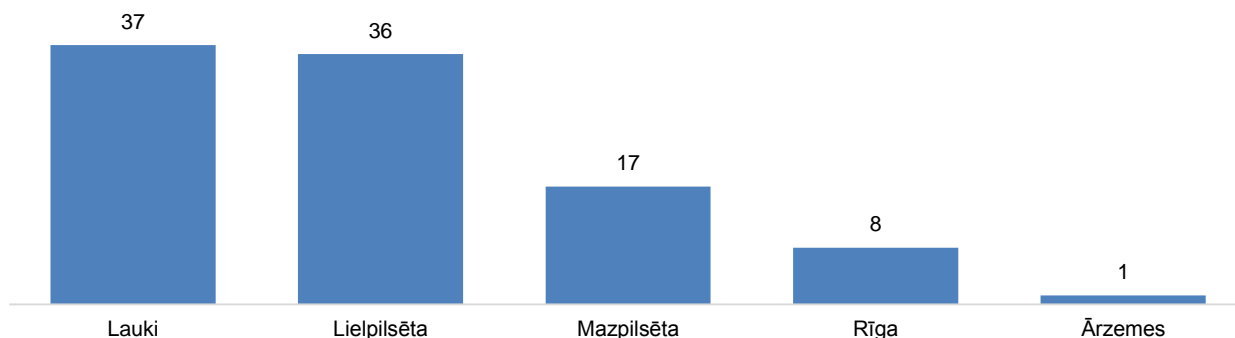

Bāze: visi aptaujātie, n=318

Aptaujā iegūtie dati liecina, ka PMP problemātikai nav izteikta ģeogrāfiskā "piederība" – PMP vienlīdz aktuāls ir kā lielpilsētās, tā laukos. Aptuveni vienāds PMP jauniešu īpatsvars dzīvo laukos (37%) un lielpilsētās (36%). 17% PMP jauniešu ir mazpilsētu iedzīvotāji, bet 8% dzīvo Rīgā. 1% aptaujāto PMP jauniešu šobrīd dzīvo ārzemēs. Tai pat laikā novērojamas būtiskas atšķirības iegūtā izglītības līmeņa aspektā - pamatizglītību neieguvušo PMP jauniešu mērķa grupā izteikti biežāk pārstāvēti jaunieši, kas dzīvo laukos (47%) un mazpilsētās (22%), kamēr 9.klasi pabeigušo vidū vairāk pārstāvēti lielpilsētās dzīvojošie (40%).

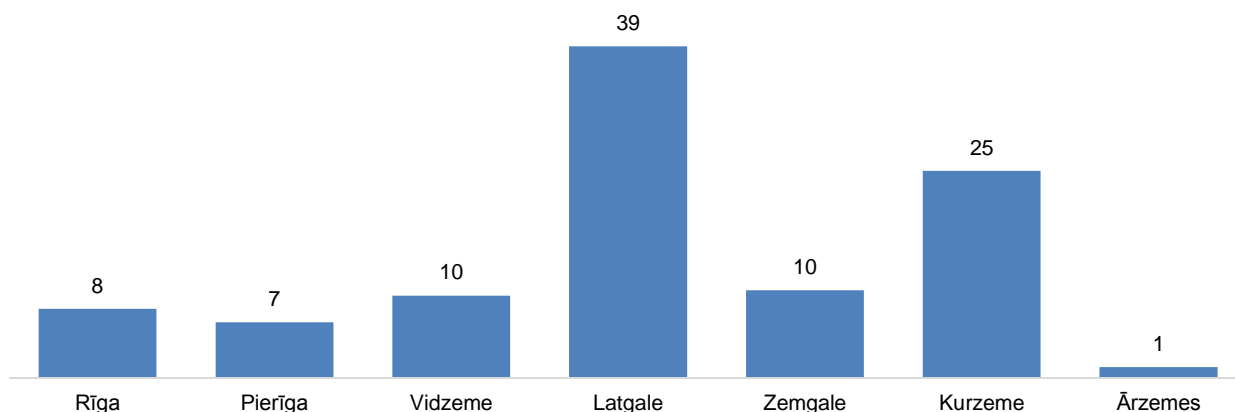
Attēls 9. PMP jauniešu dzīvesvieta šobrīd pēc apdzīvotas vietas tipa (%)
Ieraksti, lūdzu, kur Tu dzīvo (novadu vai pilsētu)?

Bāze: visi aptaujātie, n=318

Reģionālā griezumā novērojams, ka izteikti liels – 39% - PMP jauniešu īpatsvars dzīvo Latgalē, kā arī salīdzinoši daudz – 25% - Kurzemē. Šeit gan jāuzsver, ka šos datus nav iespējams absolutizēt, jo aptaujas respondentu atlase paredzēja daļēju pašatlasi, kas sekojoši var nozīmēt, ka konkrētu reģionu plašāka pārstāvība norāda uz atsaucīgāku mērķa grupu, nevis problēmas izteiktu aktualitāti tajā.

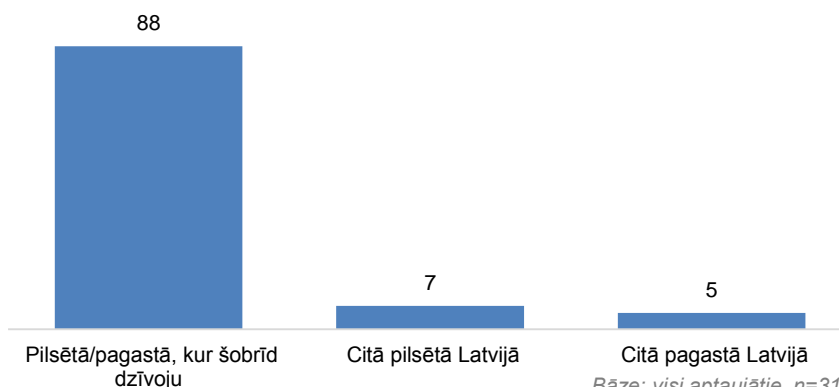
Attēls 10. PMP jauniešu dzīvesvieta šobrīd pēc reģiona (%)
Ieraksti, lūdzu, kur Tu dzīvo (novadu vai pilsētu)?

Bāze: visi aptaujātie, n=318

Absolūtais vairākums PMP jauniešu – 88% - pēc mācību pārtraukšanas nav mainījuši dzīvesvietu, un tikai 12% ir pārcēlušies uz dzīvi citā pilsētā vai citā pagastā. Tas savukārt nozīmē, ka PMP jaunieši arī pēc mācību pabeigšanas ir apzināmi un sasniedzami tajās pašās pašvaldībās, kurās ir dzīvojuši, kad pārtrauca mācības.

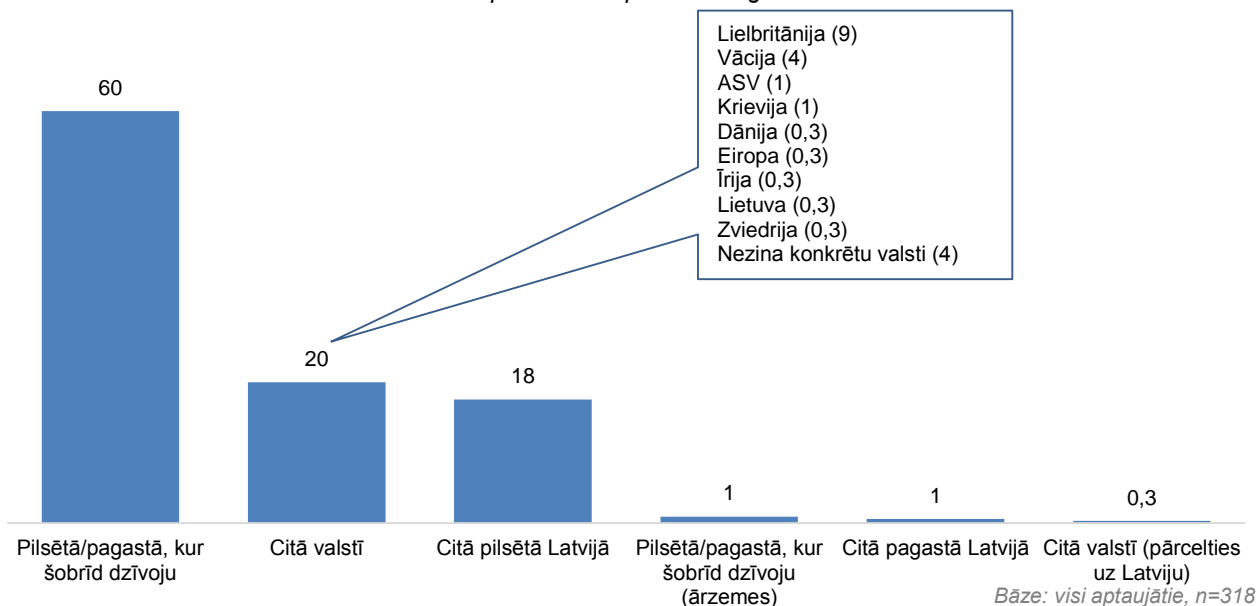
Attēls 11. PMP jauniešu ģeogrāfiskā (dzīvesvietas) mobilitāte kopš izglītības pārtraukšanas (%)
Kur Tu dzīvoji, kad pārtrauci mācības pamatskolā vai pabeidzi 9.klasi?

Bāze: visi aptaujātie, n=318

Tai pat laikā kopumā 40% PMP jauniešu tuvāko desmit gadu laikā plāno mainīt dzīvesvietu. Katrs piektais plāno pārcelties uz dzīvi ārpus Latvijas (visbiežāk – Lielbritānija (9%) un Vācija (4%)), 18% - uz citu pilsētu Latvijā. Tas, acīmredzot, liecina par jauniešu cerībām atrast darbu un/vai uzlabot savu sociāli ekonomisko stāvokli, pārceļoties uz dzīvi pilsētā vai lielākā pilsētā Latvijā, vai ārvalstīs.

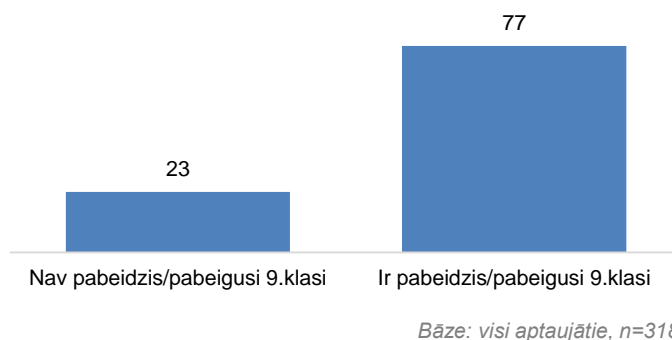
Attēls 12. PMP jauniešu ģeogrāfiskās (dzīvesvietas) mobilitātes plāni tuvākajos 10 gados (%)
Kur Tu plāno dzīvot pēc desmit gadiem?

2.2. PMP jauniešu izglītības raksturojums

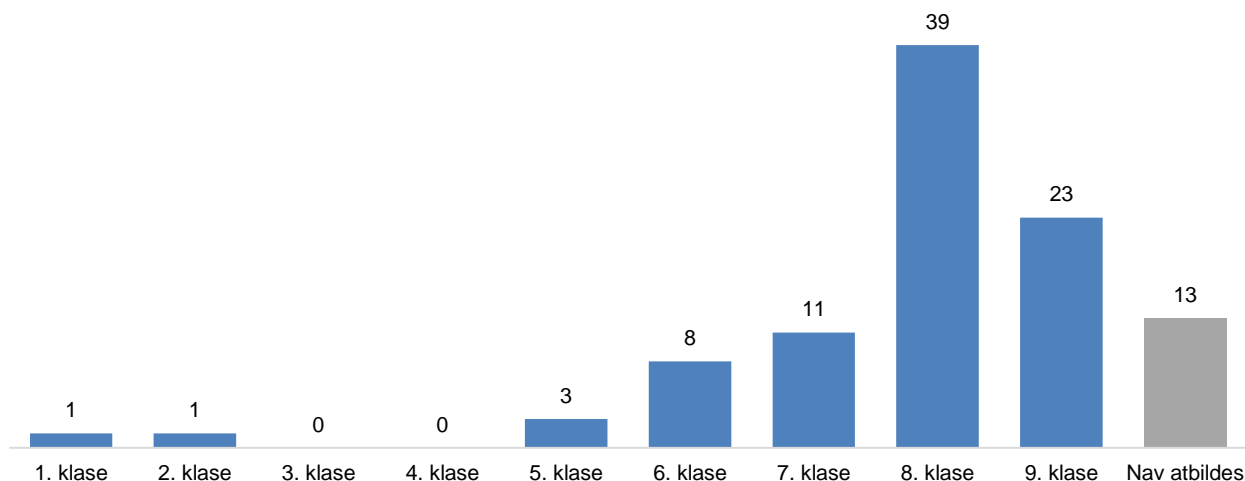
77% no aptaujātajiem PMP jauniešiem ir pabeiguši 9.klasi, bet nav turpinājuši mācības tālāk, savukārt 23% - pārtraukuši mācības, neiegūstot pamatizglītību.

Attēls 13. PMP jauniešu iegūtā izglītība (%)
Kāda ir Tava iegūtā izglītība?

Tie, kuri nav ieguvuši pamatizglītību, mācības visbiežāk pārtraukuši 8. vai 9.klasē (attiecīgi – 39% un 23%). 22% PMP jauniešu, kuriem nav pamatizglītības, skolas gaitas pārtraukuši 5., 6. vai 7.klasē. Šie dati norāda un liecina, ka PMP problemātika ir izteikti aktuālāka tieši pēdējās pamatskolas klasēs.

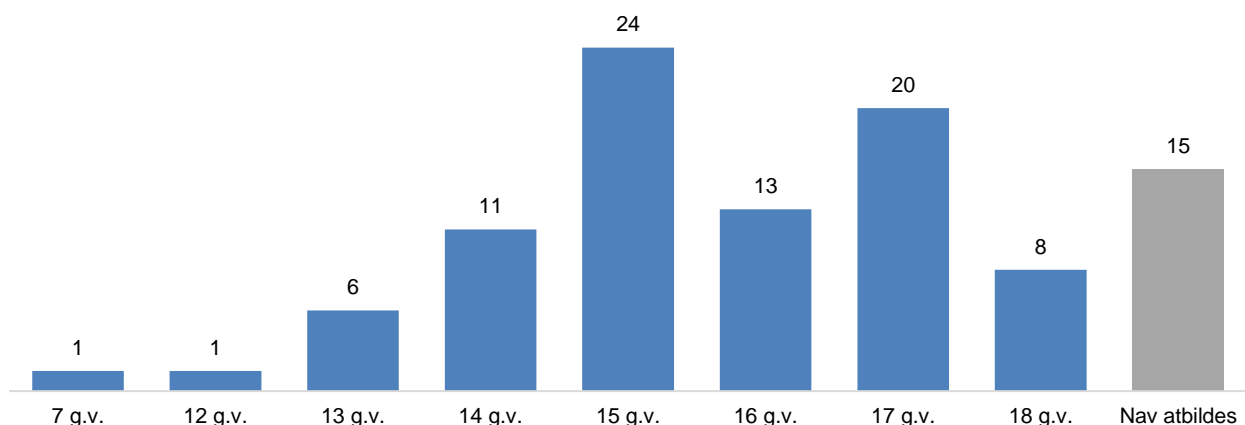
Attēls 14. Klase, kurā PMP jaunieši pametuši pamatskolu (%)
Ja neesi pabeidzis/pabeigusi 9.klasi, kurā klasē pameti pamatskolu?

Bāze: aptaujātie PMP jaunieši, kuri nav pabeiguši 9. klasi, n=71

To apliecina arī dati par to, kādā vecumā jaunieši pametuši pamatskolu – 41% PMP jauniešu bijuši 15-18 gadus jauni, kad pārtraukuši mācības, un tikai 19% - gadus jaunāki.

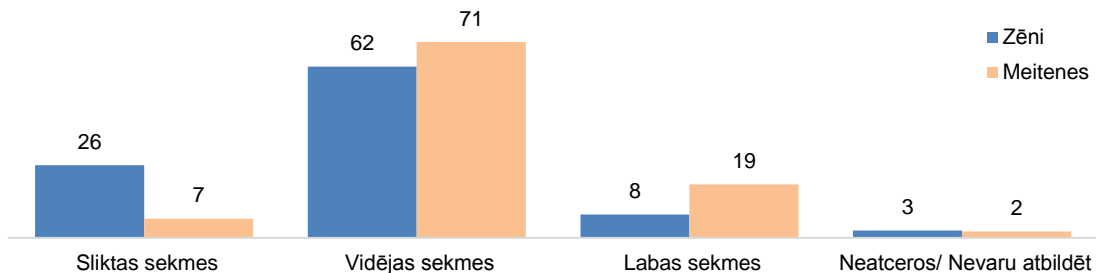
Attēls 15. Vecums, kad PMP jaunieši pametuši pamatskolu (%)
Ja neesi pabeidzis/pabeigusi 9.klasi, cik gadu vecumā pameti pamatskolu?

Bāze: aptaujātie PMP jaunieši, kuri nav pabeiguši 9. klasi, n=71

Aptaujas anketā jaunieši tika lūgti arī norādīt, kādas bijušas viņu sekmes skolā. To, protams, nevar uzskatīt par objektīvu sekmju rādītāju, un tas interpretējams tikai kā pašnovērtējums, tomēr arī šādā aspektā novērojami interesanti un būtiski rezultāti. Dati atklāj būtiskas atšķirības dzimumu mērķa grupās – ja zēni bieži (26% gadījumu) novērtējuši, ka viņu sekmes bijušas sliktas, tad meitenes biežāk (19% gadījumu) apgalvojušas, ka viņu sekmes bijušas labas. Abās dzimumu mērķa grupās gan visvairāk ir tādu jauniešu, kuri novērtē, ka viņu sekmes bijušas vidējas.

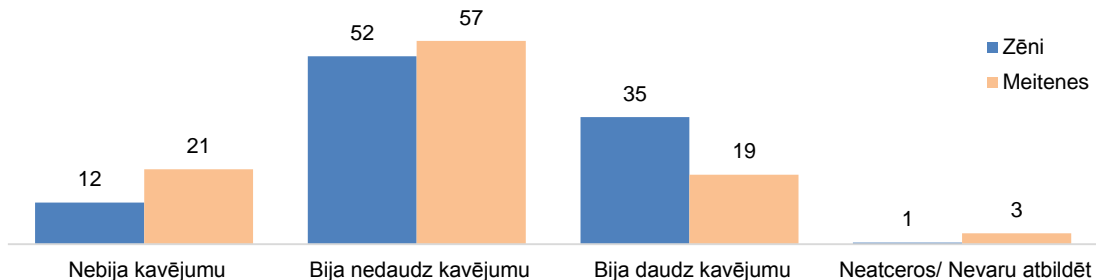
Attēls 16. PMP jauniešu sekmes skolā (%)
 Kā Tu novērtētu, kādas kopumā bija Tavas sekmes skolā?

Bāze: (1) aptaujātie PMP zēni, n=189; (2) aptaujātās PMP meitenes, n=129

Ar iepriekšējiem datiem korelē pašnovērtējuma dati par to, cik daudz jauniešiem bijuši stundu kavējumi – ja kopumā 19% meiteņu vērtē, ka viņām bijis daudz kavējumu, tad zēnu vidū stundu kavētāju īpatsvars ir ievērojami lielāks un sasniedz 35%. Tādu PMP jauniešu, kuri apgalvo, ka kavējumu viņiem nav bijis, ir tikai 12% zēnu vidū un tikai 21% meiteņu vidū. Tas netieši liecina, ka viens no būtiskiem PMP riska faktoriem ir tieši stundu kavēšana.

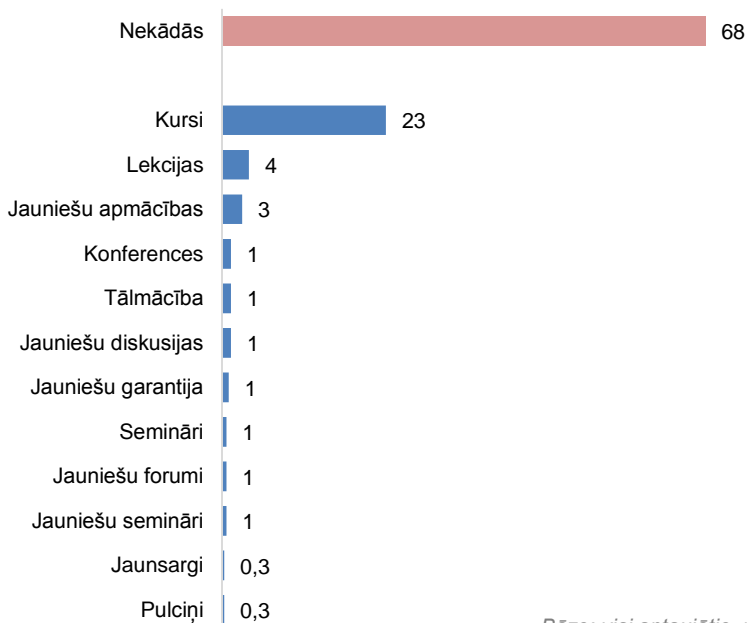
Attēls 17. PMP jauniešu stundu kavējumi skolā (%)
 Vai Tev skolā bija stundu kavējumi?

Bāze: (1) aptaujātie PMP zēni, n=189; (2) aptaujātās PMP meitenes, n=129

Vairākums PMP jauniešu – 68% - pēc mācību pārtraukšanas nav iesaistījušies nekādās izglītības vai apmācību aktivitātēs. Tie, kuri kādās izglītības aktivitātēs tomēr bija piedalījušies, visbiežāk apmeklējuši kursus (23%).

Attēls 18. PMP jauniešu izglītības aktivitātes pēc mācību pamešanas (%)
 Kādās izglītības/apmācību aktivitātēs esi piedalījies/-usies pēc tam, kad pārtrauci mācības?

Bāze: visi aptaujātie, n=318

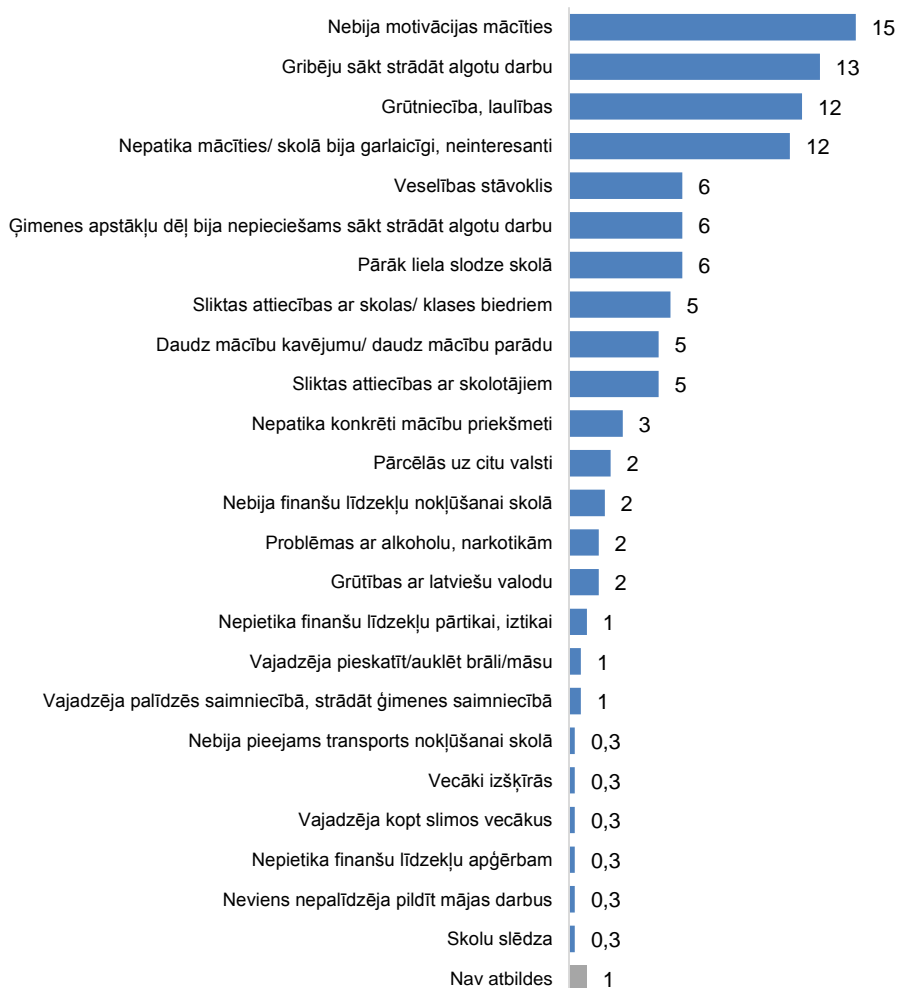
2.3. PMP iemesli

Būtiskākais PMP jauniešu aptaujā noskaidrojamais jautājums un tēma bija priekšlaicīgas mācību pamešanas iemesli. Anketā tika iekļauts saraksts ar gandrīz 20 dažādiem PMP iespējamajiem iemesliem un pamatojumiem – tie tika definēti, balstoties Latvijā un citās valstīs iepriekš veikto pētījumu secinājumos, kā arī dotā pētījuma ietvaros intervēto ekspertu sniegtajā informācijā. Jaunieši aptaujā tika lūgti novērtēt PMP iemeslus divos aspektos – norādīt visus tos faktorus, kas tieši viņiem personīgi ir bijuši būtiskākie iemesli neturpināt mācības, kā arī no visiem pašu minētajiem identificēt to vienu, kuru varētu uzskatīt par galveno jeb būtiskāko.

Kopumā novērojams, ka nav iespējams identificēt vienu visbūtiskāko faktoru, jo jaunieši kā sev galveno identificē dažādus iemeslus un to nosaukšanas biežumi nevienā no gadījumiem nav izteikti lielāki. Kā četrus biežāk identificētos un sekojoši par galvenajiem interpretējamus iemeslus jāmin – motivācijas mācīties trūkums (15%), vēlme sākt strādāt algotu darbu (13%), grūtniecība un/vai laulības (12%), nepatika mācīties (16%). Šie dati liecina, ka PMP problemātiku veido plašs saistītu tēmu loks – gan izglītības kvalitāte, gan ģimeņu sociāli ekonomiskais stāvoklis, gan jauniešu vērtīborientācija u.c.. Tas savukārt determinē nepieciešamību PMP problēmas risinājumus izstrādāt un īstenot kā kompleksas un kontekstuālas aktivitātes.

Attēls 19. PMP galvenais iemesls (%)

Kuru no visiem šiem iemesliem Tu minētu kā pašu galveno, kādēļ neturpināji mācības pamatskolā vai pēc pamatskolas?

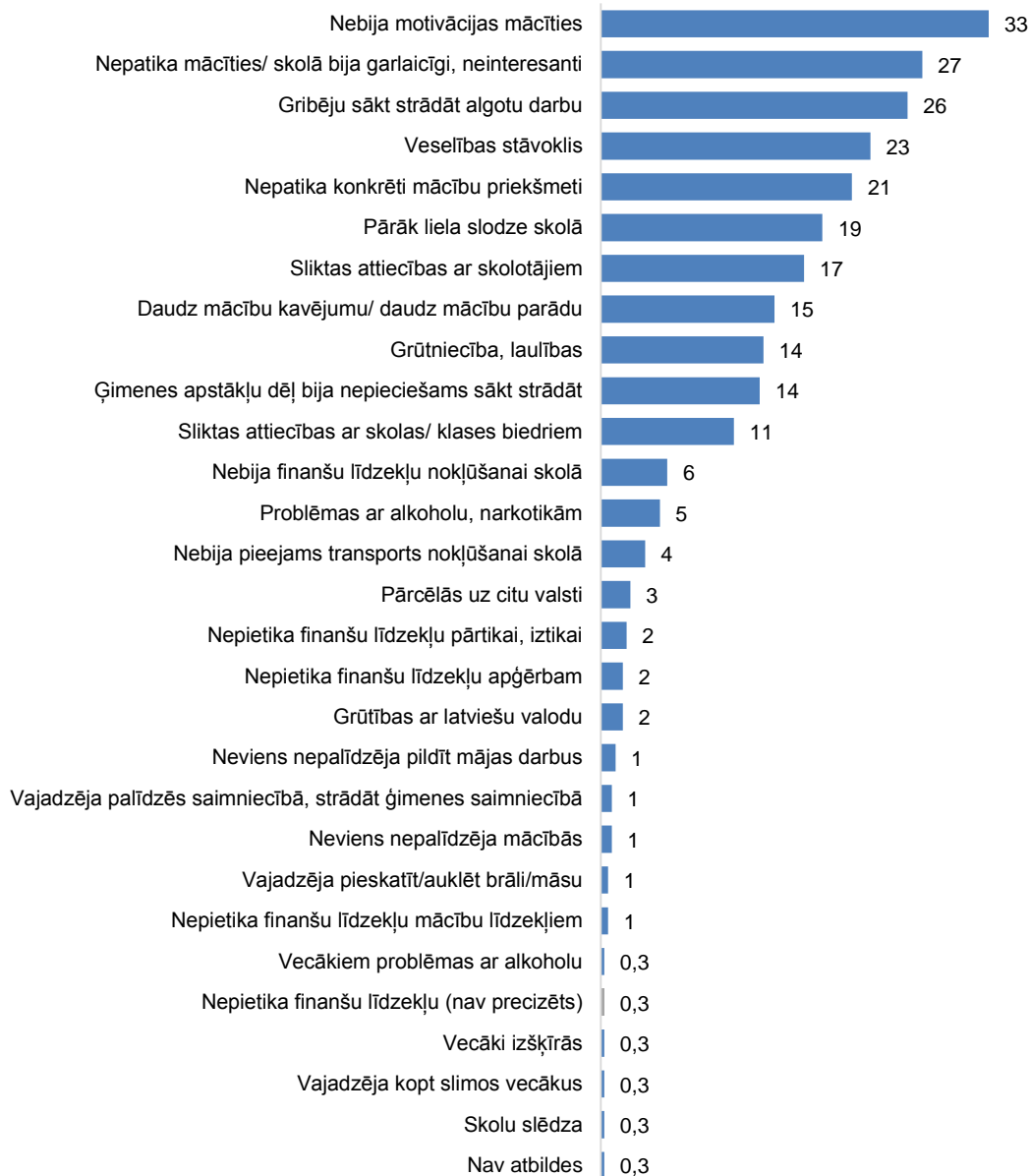

Bāze: visi aptaujātie, n=318

Aplūkojot datus par visiem jauniešu minētajiem PMP iemesliem, novērojams, ka viens no iemesliem, ko jaunieši identificēja kā vienu no galvenajiem - grūtniecība un laulības – šādā aspektā vairs netiek identificēts kā viens no būtiskākajiem. Tas netieši liecina, ka PMP iemesli nav skatāmi atrauti viens no otra, un PMP iemeslus veido dažādu, vairāku faktoru kopas, kur kāds no iemesliem var būt būtiskākais, bet tikai retos gadījumos būs vienīgais. Tāpat kā galvenā iemesla aspektā, arī starp visiem jauniešiem atbilstošajiem PMP iemesliem visbiežāk minētais ir motivācijas trūkums – uz to norāda 33% jauniešu. 27% kā iemeslu mācību pamešanai vai neturpināšanai norāda faktu, ka viņiem nav patīcis mācīties un skolā bijis garlaicīgi un neinteresanti. 26% savukārt min tādu konkrētu iemeslu kā vēlmi sākt strādāt algotu darbu, ko iespējams arī interpretēt kā vēlmi uzsākt patstāvīgu dzīvi. Gandrīz katrs ceturtais jeb 23% PMP jauniešu kā mācību pamešanas iemeslu norāda veselības problēmas. Kopumā novērojams, ka jaunieši kā iemeslus mācību neturpināšanai visbiežāk nosauc dažādus faktoros, kas saistīti ar skolas vidi un mācībām – nepatiku pret konkrētiem mācību priekšmetiem, mācību satura garlaicīgumu, sliktas attiecības ar skolotājiem un skolas biedriem, lielu slodzi u.tml..

Attēls 20. PMP iemesli kopumā (%)

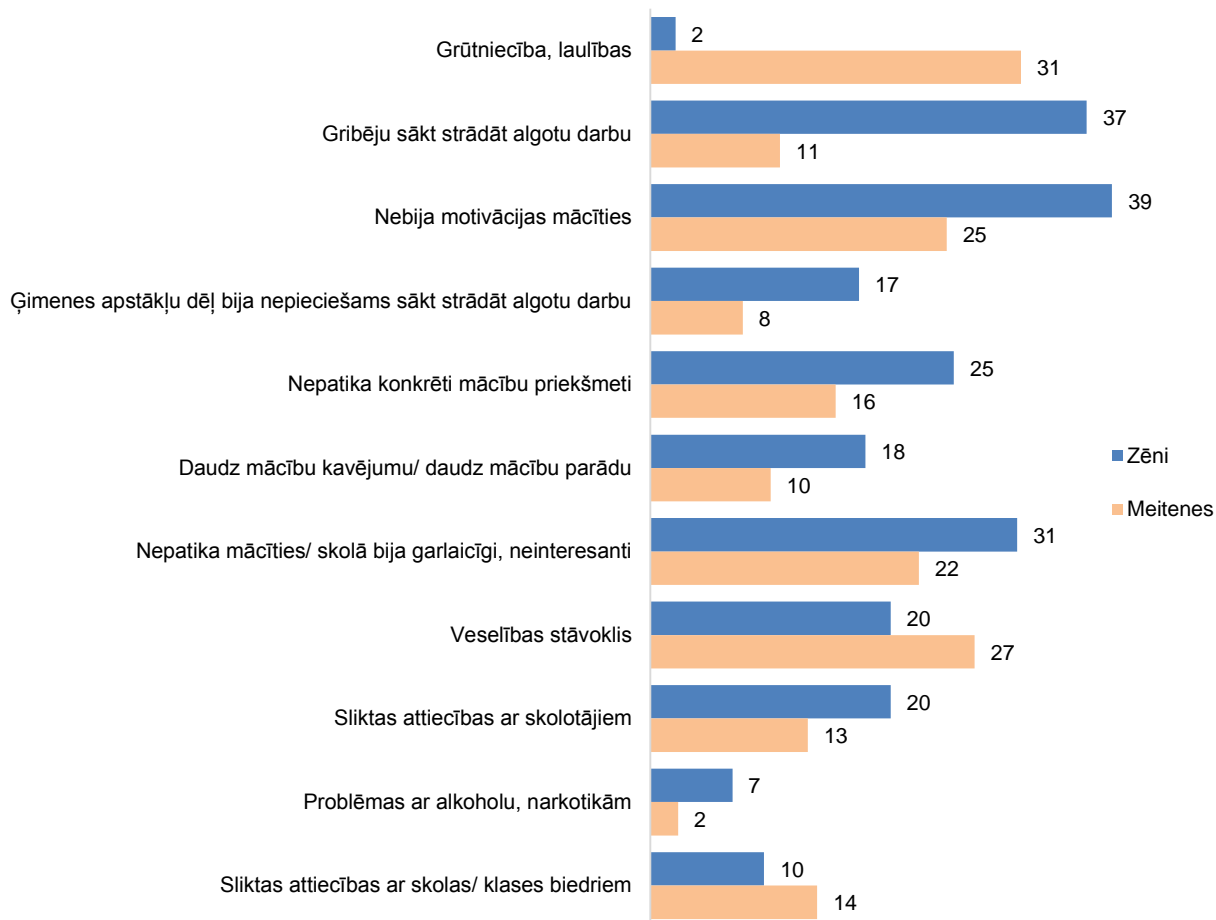
Kas bija tie iemesli, kādēļ neturpināji mācības pamatskolā vai pēc pamatskolas? Atzīmē visas Tev atbilstošās atbildes!

Vairākos aspektos PMP iemeslu identificēšanā vērojamas būtiskas atšķirības dažādās mērķa grupās. Dalījumā pa dzimuma grupām novērojams, ka zēni izteikti biežāk kā meitenes kā PMP iemeslu norāda – vēlme sākt strādāt algotu darbu (attiecīgi – 37% un 11%), mācīšanās motivācijas trūkums (39% un 25%), ģimenes apstākļu dēļ nepieciešamību sākt strādāt algotu darbu (17% un 8%), nepatika pret konkrētiem mācību priekšmetiem (25% un 16%), stundu kavējumi (18% un 10%), sliktas attiecības ar skolotājiem (20% un 13%), kā arī problēmas ar alkoholu un narkotikām (7% un 2%) -, kamēr meitenes biežāk nekā zēni kā PMP iemeslus min – grūtniecība, laulības (31% un 2%), veselības stāvoklis (27% un 20%), sliktas attiecības ar skolas biedriem (14% un 10%).

Attēls 21. PMP iemesli kopumā – būtiskākās atšķirības pēc dzimuma (%)

Kas bija tie iemesli, kādēļ neturpināji mācības pamatskolā vai pēc pamatskolas? Atzīmē visas Tev atbilstošās atbildes!
Piezīme: attēlotas tikai tās atbilžu kategorijas, kurās novērojamas izteiktākās mērķa grupu atšķirības!

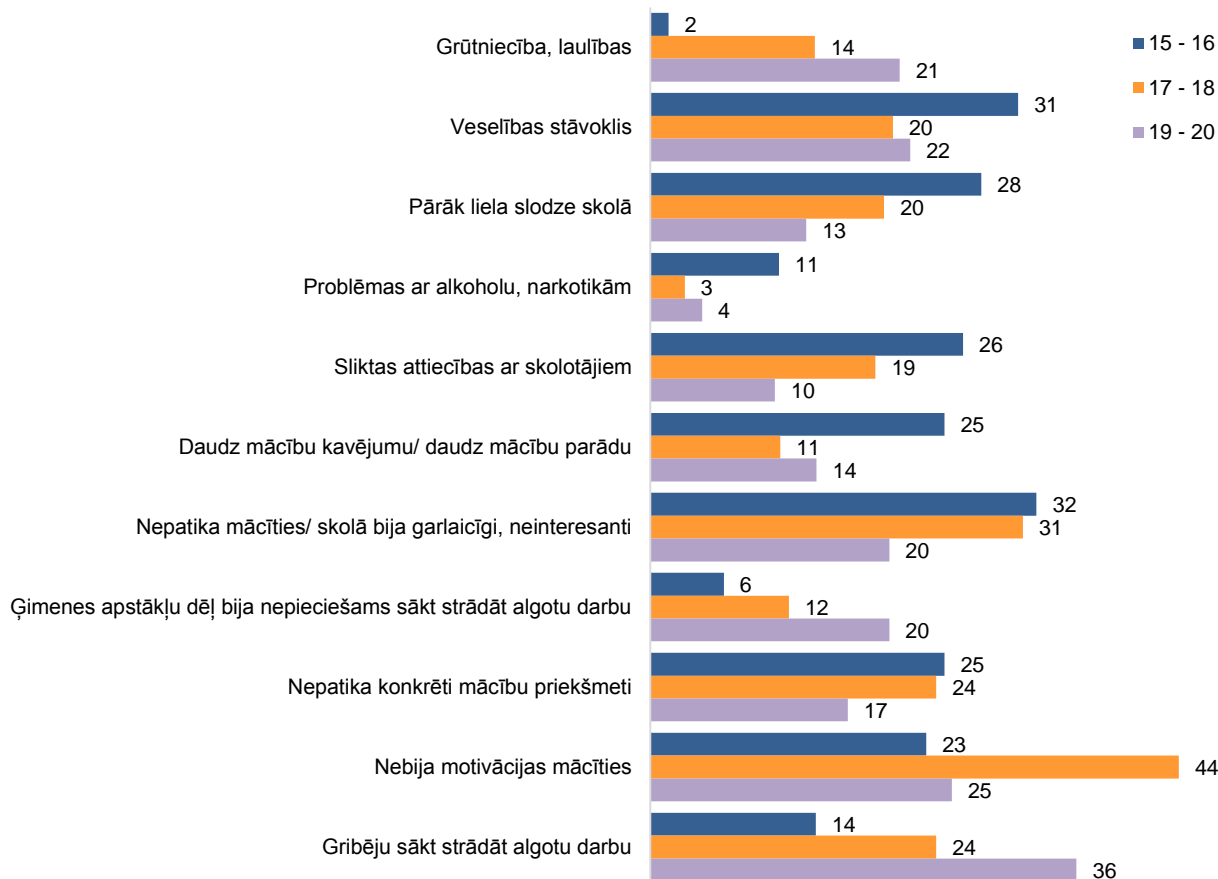

Bāze: (1) aptaujātie PMP zēni, n=189; (2) aptaujātās PMP meitenes, n=129

Arī vecuma grupās novērojamas atsevišķas atšķirības. 15-16 gadīgo mērķa grupā izteikti biežāk kā citās kā PMP iemeslus norāda veselības stāvokli (31%), pārāk lielu slodzi skolā (28%), sliktas attiecības ar skolotājiem (26%), mācību kavējumus (25%). 17-18 gadīgie salīdzinoši biežāk kā citu vecuma grupu pārstāvji kā PMP iemeslu min motivācijas mācīties trūkumu (44%). Savukārt 19-20 gadīgie izteikti biežāk kā citās vecuma grupās kā pamatojumu mācību pārtraukšanai identificē vēlmi sākt strādāt algotu darbu (36%), nepieciešamību strādāt algotu darbu, lai palīdzētu ģimenei (20%), grūtniecību un laulības (21%).

Attēls 22. PMP iemesli kopumā – būtiskākās atšķirības vecuma grupās (%)

Kas bija tie iemesli, kādēļ neturpināji mācības pamatskolā vai pēc pamatskolas? Atzīmē visas Tev atbilstošās atbildes!
Piezīme: attēlotas tikai tās atbilžu kategorijas, kurās novērojamas izteiktākās mērķa grupu atšķirības!

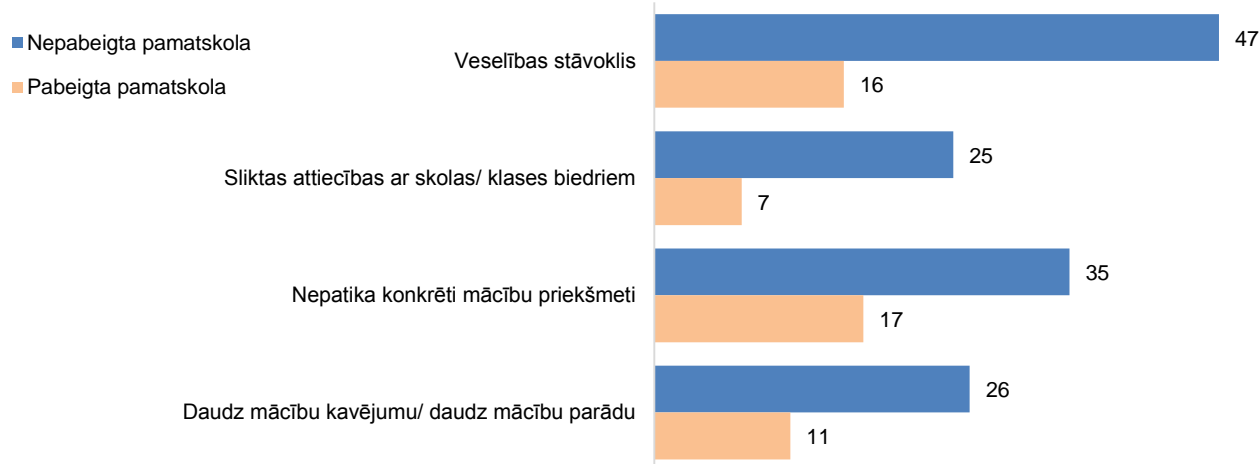

Bāze: aptaujātie PMP jaunieši vecumā (1) 15-16, n=65; (2) 17-18, n=138; (3) 19-20, n=115

Vērtējot aptaujas datus iegūtā izglītības līmeņa griezumā, novērojams, ka tie jaunieši, kuri nav pabeiguši pamatskolu, izteikti biežāk nosauc dažādus iemeslus kā pamatojumu mācību neturpināšanai, kamēr tie, kuri pamatzglītību ieguvuši, bet nav turpinājuši mācības, retāk pamato mācību pārtraukšanu ar kādiem konkrētiem iemesliem.

Attēls 23. PMP iemesli kopumā – būtiskākās atšķirības pēc iegūtās izglītības (%)

Kas bija tie iemesli, kādēļ neturpināji mācības pamatskolā vai pēc pamatskolas? Atzīmē visas Tev atbilstošās atbildes!
Piezīme: attēlotas tikai tās atbilžu kategorijas, kurās novērojamas izteiktākās mērķa grupu atšķirības!

Bāze: (1) aptaujātie PMP jaunieši, kuri nav pabeiguši pamatskolu, n=72; (2) aptaujātie PMP jaunieši, kuri ir pabeiguši pamatskolu, n=246

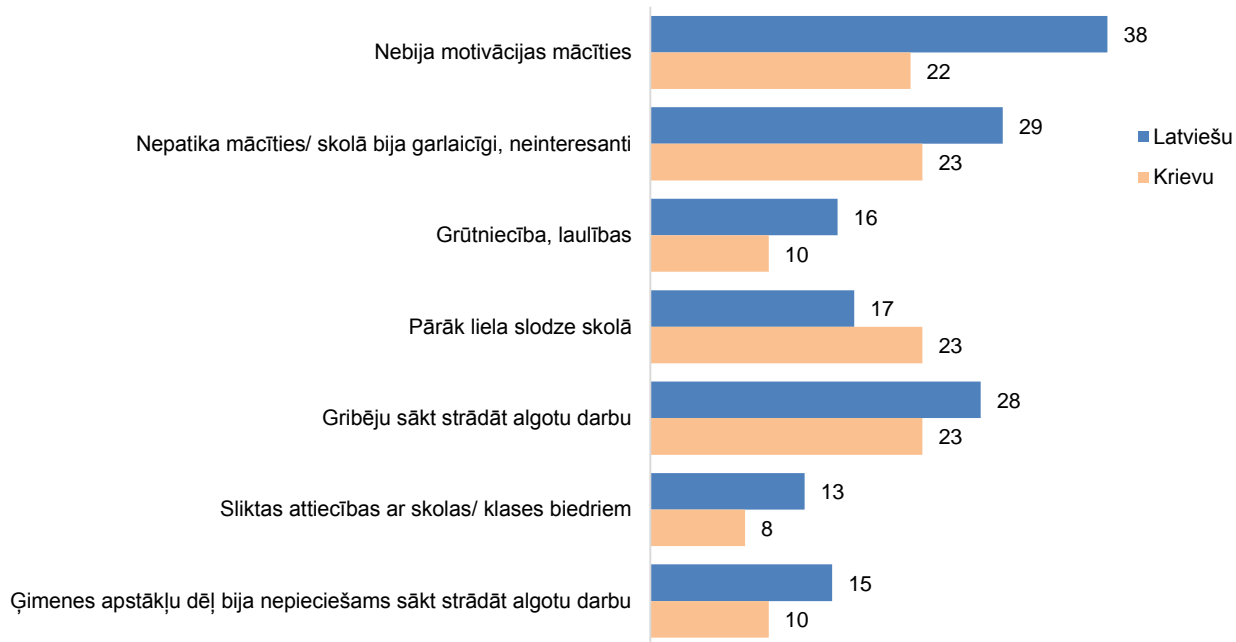

Atšķirības mācību pamešanas iemeslos vērojamas arī mācību valodas mērķa grupās. Kopumā novērojams, ka tie jaunieši, kas mācījušies latviešu mācību valodā, biežāk norāda dažādus konkrētus iemeslus mācību pamešanai, kamēr krievu mācību valodas mērķa grupā iemesli mācību pārtraukšanai tiek identificēti retāk. Tai pat laikā krievu mācību valodas mērķa grupā biežāk kā latviešu mācību valodas mērķa grupā kā iemesls PMP tiek minēta pārāk lielā slodze skolā (attiecīgi – 23% un 17%).

Attēls 24. PMP iemesli kopumā – būtiskākās atšķirības pēc mācību valodas (%)

Kas bija tie iemesli, kādēļ neturpināji mācības pamatskolā vai pēc pamatskolas? Atzīmē visas Tev atbilstošās atbildes!

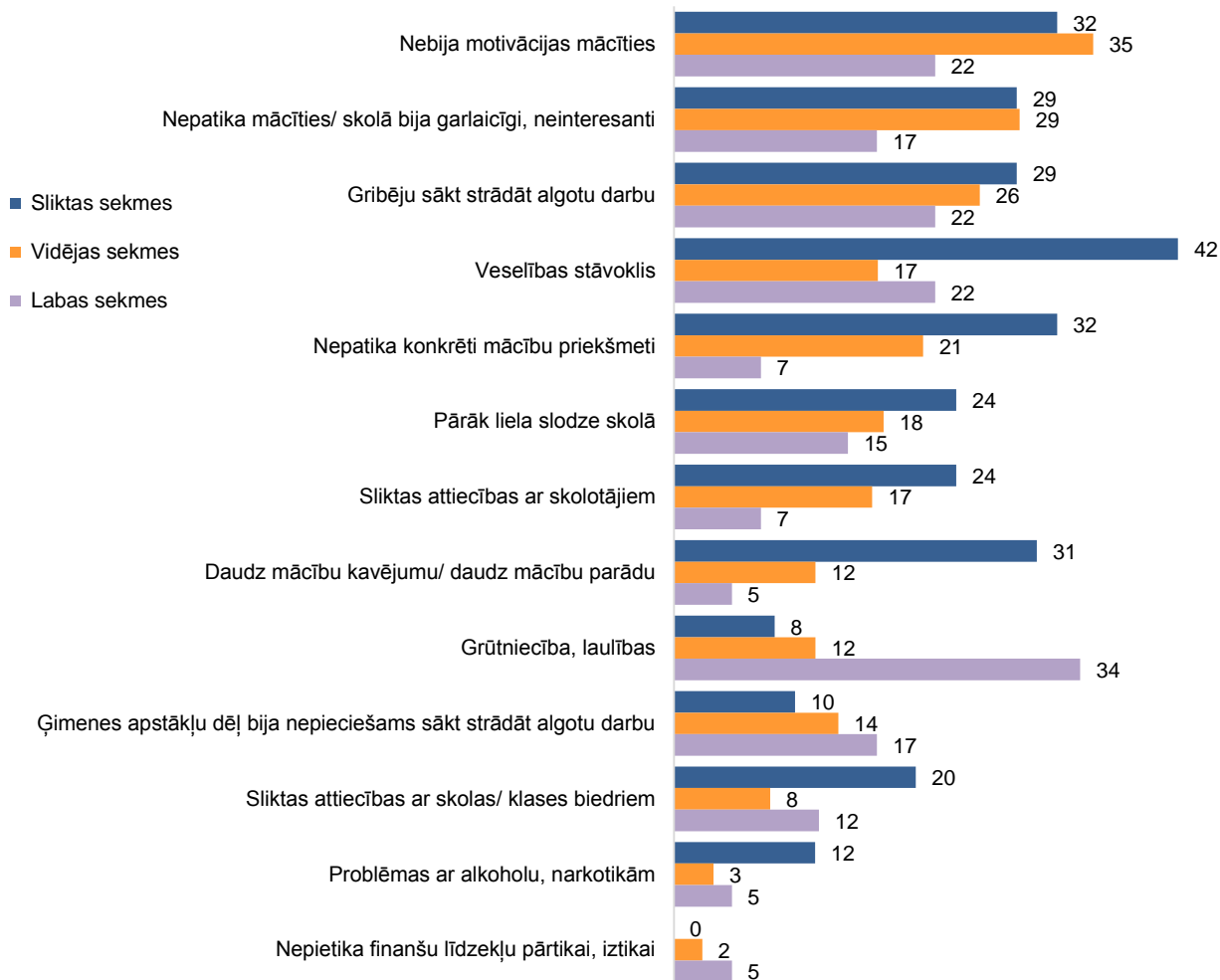
Piezīme: attēlotas tikai tās atbilžu kategorijas, kurās novērojamas izteiktākās mērķa grupu atšķirības!

Bāze: (1) aptaujātie PMP jaunieši ar latviešu mācību valodu, n=217; (2) aptaujātie PMP jaunieši ar krievu mācību valodu, n=101

Tie jaunieši, kuri novērtē, ka viņu sekmes skolā bijušas sliktas, biežāk kā citi kā iemeslus PMP norāda veselības stāvokli (42%), nepatiku pret konkrētiem mācību priekšmetiem (32%), mācību kavējumus (31%), vēlmi sākt strādāt algotu darbu (29%), pārāk lielu slodzi (24%), sliktas attiecības ar skolotājiem (24%) un skolas biedriem (20%), kā arī problēmas ar alkoholu un narkotikām (12%). Savukārt tie, kuri savas sekmes vērtē kā labas, kā iemeslus mācību pārtraukšanai biežāk kā citi norāda – grūtniecība un laulības (34%), nepieciešamību ģimenes apstākļu dēļ sākt strādāt algotu darbu (17%), finanšu līdzekļu trūkumu pārtikai (5%).

Attēls 25. PMP iemesli kopumā – būtiskākās atšķirības pēc mācību sekmju pašnovērtējuma (%)
 Kas bija tie iemesli, kādēļ neturpināji mācības pamatskolā vai pēc pamatskolas? Atzīmē visas Tev atbilstošās atbildes!
 Piezīme: attēlotas tikai tās atbilžu kategorijas, kurās novērojamas izteiktākās mērķa grupu atšķirības!

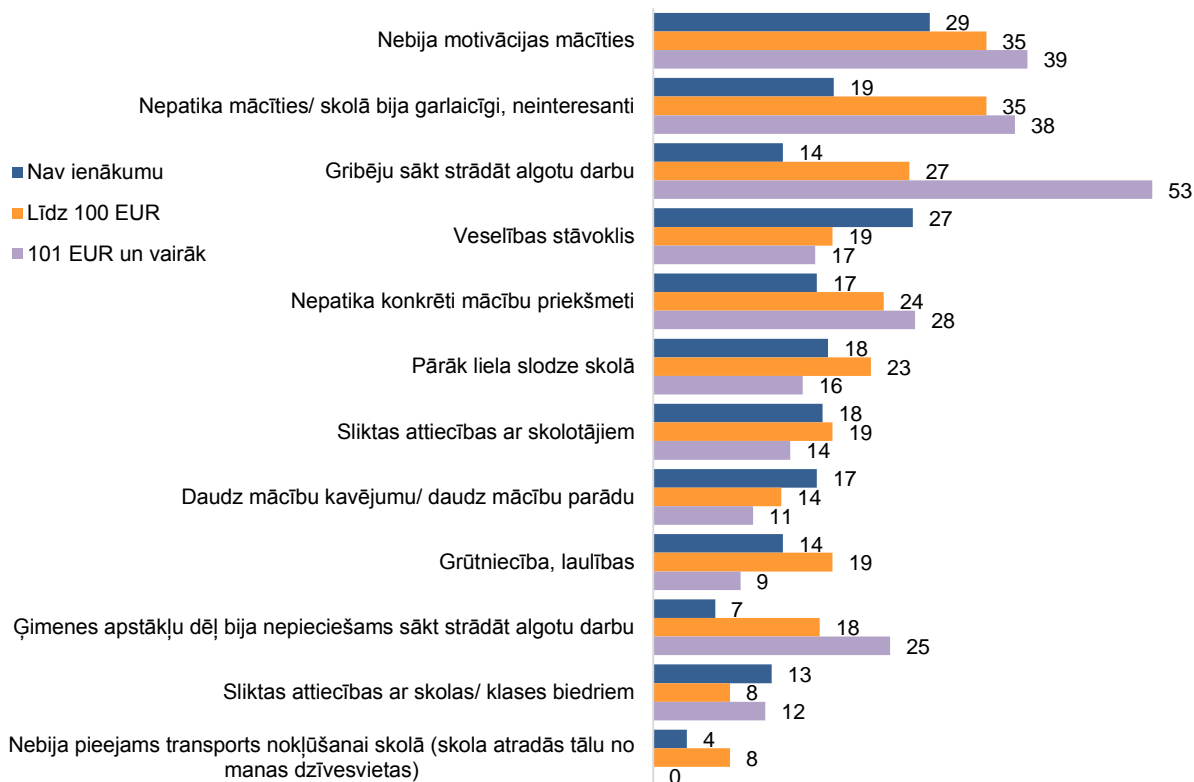
Bāze: aptaujātie PMP jaunieši, kuri savas sekmes skolā novērtējuši kā (1) sliktas, n=59; (2) vidējas, n=210; (3) labas, n=41

Materiālā stāvokļa aspektā novērojams, ka tie, kuriem nav personīgo ienākumu, kā iemeslus mācību pamešanai biežāk kā citi norāda veselības stāvokli (27%), mācību kavējumus (17%), sliktas attiecības ar skolas biedriem (13%). Tie, kuru ienākumi pārsniedz 101 EUR mēnesī, kā iemeslus mācību pārtraukšanai salīdzinoši biežāk kā citi norāda faktu, ka gribēja sākt strādāt algotu darbu (53%) vai ka ģimenes apstākļu dēļ bija nepieciešams sākt strādāt (25%), kā arī ka nebija motivācijas mācīties (39%) un nepatika mācīties, bija garlaicīgi (38%). Netieši šie dati arī apliecina, ka tie, kuri mācības ir pārtraukuši, lai varētu sākt strādāt algotu darbu, šobrīd ir lielā mērā vienīgi no PMP jauniešiem, kuriem ir personīgie ienākumi. Šādā kontekstā iespējams interpretēt un apgalvot, ka šo jauniešu gadījumā mācību pamešanas fakts nav radījis būtisku sociāli ekonomiskā stāvokļa pasliktinājumu, lai gan jauniešu norādītais ienākumu līmenis noteikti nebūtu uzskatāms par apmierinošu.

Attēls 26. PMP iemesli kopumā – būtiskākās atšķirības pēc materiālā stāvokļa (%)

Kas bija tie iemesli, kādēļ neturpināji mācības pamatskolā vai pēc pamatskolas? Atzīmē visas Tev atbilstošās atbildes!

Piezīme: attēlotas tikai tās atbilžu kategorijas, kurās novērojamas izteiktākās mērķa grupu atšķirības!

Bāze: aptaujātie PMP jaunieši, kuriem (1) nav personīgo ienākumu, n=168; (2) ir personīgie ienākumi līdz 100 EUR mēnesī, n=74; (3) ir personīgie ienākumi virs 101 EUR mēnesī, n=76

Atsevišķas atšķirības novērojamas arī reģionālā griezumā. Rīgā dzīvojošie PMP jaunieši salīdzinoši biežāk kā citu reģionu iedzīvotāji norāda, ka mācību pamešanas iemesls bijusi finanšu līdzekļu nepietiekamība pārtikai un iztikai, Pierīgā dzīvojošie – ka vēlme sākt strādāt algotu darbu un veselības stāvoklis, Vidzemē dzīvojošie – motivācijas mācīties trūkums, vēlme sākt strādāt algotu darbu, Kurzemē – grūtniecība un laulības.

Tabula 1. PMP iemesli kopumā – būtiskākās atšķirības reģionos (%)

Kas bija tie iemesli, kādēļ neturpināji mācības pamatskolā vai pēc pamatskolas? Atzīmē visas Tev atbilstošās atbildes!

Piezīme: attēlotas tikai tās atbilžu kategorijas, kurās novērojamas izteiktākās mērķa grupu atšķirības!

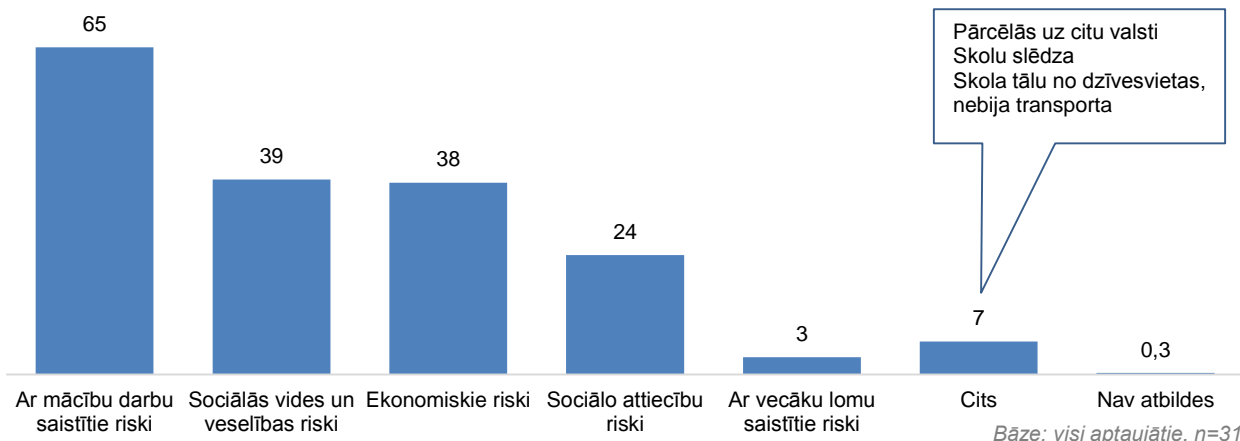
Piezīme: zilā krāsā iekrāsoti tie rādītāji, kur konkrētā reģiona vērtības ir būtiski zemākas kā Latvijā kopumā, brūnā krāsā – kur būtiski augstākas kā Latvijā kopumā!

	VISI	Rīga	Pierīga	Vidzeme	Latgale	Zemgale	Kurzeme
Nebija motivācijas mācīties	33	35	33	55	30	33	31
Nepatika mācīties/ skolā bija garlaicīgi, neinteresanti	27	15	19	32	30	24	28
Gribēju sākt strādāt algotu darbu	26	31	38	42	23	24	22
Veselības stāvoklis	23	12	33	26	22	27	24
Nepatika konkrēti mācību priekšmeti	21	12	10	32	25	18	21
Pārāk liela slodze skolā	19	15	5	23	23	9	21
Sliktas attiecības ar skolotājiem	17	4	19	32	18	12	18
Daudz mācību kavējumu/ daudz mācību parādu	15	12	14	19	10	18	19
Grūtniecība, laulības	14	12	0	6	13	18	21
Ģimenes apstākļu dēļ bija nepieciešams sākt strādāt algotu darbu	14	12	19	23	13	9	13
Sliktas attiecības ar skolas/ klases biedriem	11	8	24	19	7	9	13
Nebija finanšu līdzekļu nokļūšanai skolā (skola atradās tālu no manas dzīvesvietas)	6	4	5	13	4	3	8
Nepietika finanšu līdzekļu pārtikai, iztikai	2	8	5	0	0	6	3

Visus anketā iekļautos PMP iemeslus iespējams grupēt noteiktās tematiskajās faktoru grupās un analizēt plašāku tēmu kontekstā. Veicot šādu apkopojošu datu analīzi, secināms, ka vairākums jauniešu (65%) kā PMP iemeslus norāda dažādus faktoros, kas saistīti ar mācību darbu, skolas vidi. Salīdzinoši bieži tiek minēti arī dažādi sociālās vides un veselības faktori (39%), kā arī ekonomiskie apsvērumi (38%). Katrs ceturtais PMP jauniešs norādījis uz sociālo attiecību iemesliem. Ar vecākiem saistītus iemeslus min tikai 3% aptaujāto.

Attēls 27. PMP iemesli kopumā – riska faktoru kopas (%)

Kas bija tie iemesli, kādēļ neturpināji mācības pamatskolā vai pēc pamatskolas? Atzīmē visas Tev atbilstošās atbildes!

Tabula 2. PMP iemesli kopumā – riska faktoru kopas (%)

Kas bija tie iemesli, kādēļ neturpināji mācības pamatskolā vai pēc pamatskolas? Atzīmē visas Tev atbilstošās atbildes!

Riska faktoru kopas (%)	Procenti (%)
Ar mācību darbu saistītie riski	65
Nebija motivācijas mācīties	33
Nepatika mācīties/ skolā bija garlaicīgi, neinteresanti	27
Nepatika konkrēti mācību priekšmeti	21
Pārāk liela slodze skolā	19
Daudz mācību kavējumu/ daudz mācību parādu	15
Grūtības ar latviešu valodu	2
Sociālās vides un veselības riski	39
Vajadzēja kopt slimos vecākus	0,3
Veselības stāvoklis	23
Grūtniecība, laulības	14
Problēmas ar alkoholu, narkotikām	5
Ekonomiskie riski	38
Gribēju sākt strādāt algotu darbu	26
Ģimenes apstākļu dēļ bija nepieciešams sākt strādāt algotu darbu	14
Nebija finanšu līdzekļu nokļūšanai skolā (skola atradās tālu no manas dzīvesvietas)	6
Nepietika finanšu līdzekļu pārtikai, iztikai	2
Nepietika finanšu līdzekļu apģērbam	2
Vajadzēja palīdzēt saimniecībā, strādāt ģimenes saimniecībā	1
Nepietika finanšu līdzekļu mācību līdzekļiem	1
Nepietika finanšu līdzekļu (nav precizēts)	0,3
Sociālo attiecību riski	24
Sliktas attiecības ar skolotājiem	17
Sliktas attiecības ar skolas/ klases biedriem	11

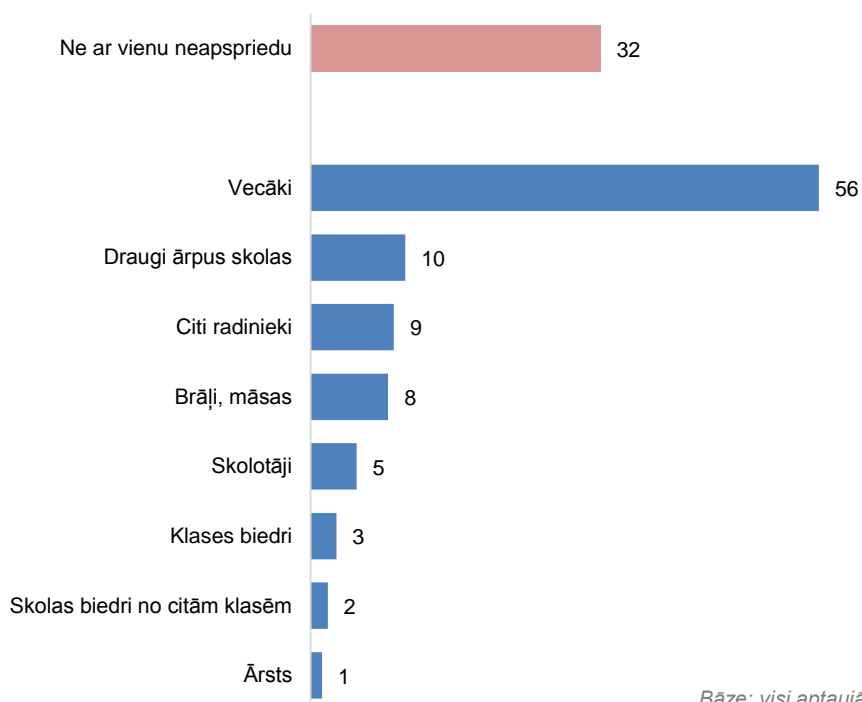
Ar vecāku lomu saistītie riski	3
Vajadzēja pieskatīt/auklēt brāli/māsu	1
Vecākiem problēmas ar alkoholu	0,3
Neviens nepalīdzēja mācībās	1
Neviens nepalīdzēja pildīt mājas darbus	1
Vecāki izšķīrās	0,3
Cits	7
Pārcēlās uz citu valsti	3
Skolu slēdza	0,3
Nebija pieejams transports nokļūšanai skolā (skola atradās tālu no manas dzīvesvietas)	4
Nav atbildes	0,3

2.4. Atbalsta personas PMP jauniešiem

PMP risku gadījumos būtiska loma ir un var būt atbalsta personām – jauniešiem pazīstamiem cilvēkiem vai speciālistiem, pie kuriem jauniešiem varētu vērsties. Aptaujas dati liecina, ka 68% PMP jauniešu savu vēlmi pamest mācības ir ar kādu apsprieduši. Visbiežāk tie ir vecāki (56% gadījumu), bet nereti arī draugu ārpus skolas (10%), brāļi, māšas (8%) vai citi radnieki (9%). Jāuzsver, ka pie skolotājiem vērsušies tikai 5% aptaujāto, kas netieši liecina, ka pedagogus jaunieši visdrīzāk neuzskata par savām uzticamības personām. Savu lēmumu pamest mācības salīdzinoši biežāk ar citiem apspriedušas meitenes (72%), 15-16 un 17-18 gadīgie (attiecīgi - 74% un 77%), tie, kuri ir pabeiguši pamatskolu, bet neturpina mācības (72%), tie, kuru mācību valoda bijusi krievu (73%), mazpilsētās dzīvojošie (80%), Pierīgā (81%) un Latgalē (78%) dzīvojošie, kā arī tie, kuru sekmes ir vidējas (70%) vai labas (71%).

Attēls 28. Personas, ar kurām PMP jaunieši apsprieduši savu lēmumu pamest mācības (%)

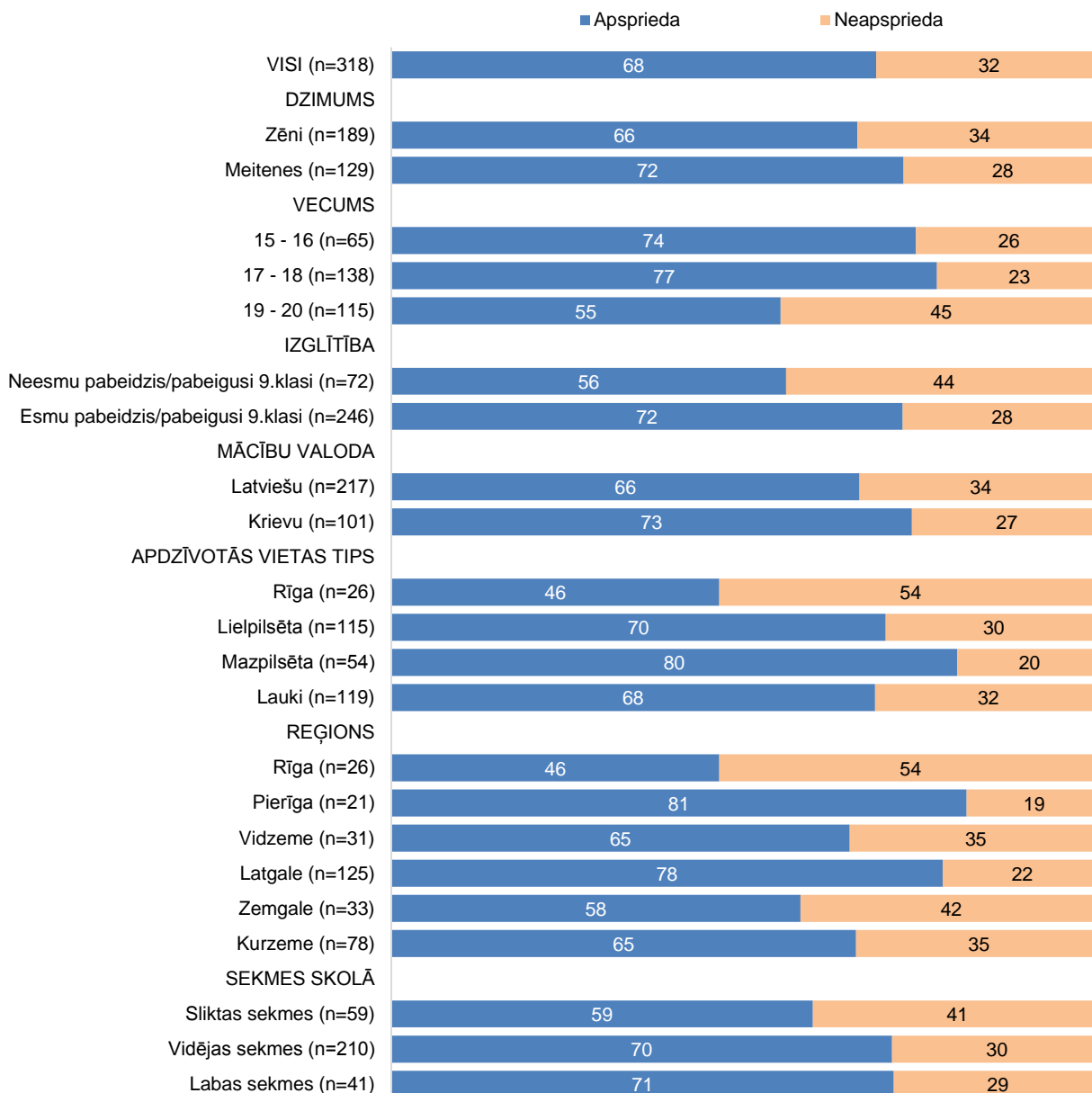
Atzīmē, lūdzu, tās personas, ar kurām toreiz apspriedi savu vēlmi/lēmumu neturpināt mācības pamatskolā vai pēc 9.klases!

Bāze: visi aptaujātie, n=318

Attēls 29. PMP jauniešu lēmuma pamest mācības apspriešana ar citām personām – sociāli demogrāfisko grupu dalījumā (%)

Atzīmē, lūdzu, tās personas, ar kurām toreiz apspriedi savu vēlmi/lēmumu neturpināt mācības pamatskolā vai pēc 9.klases!

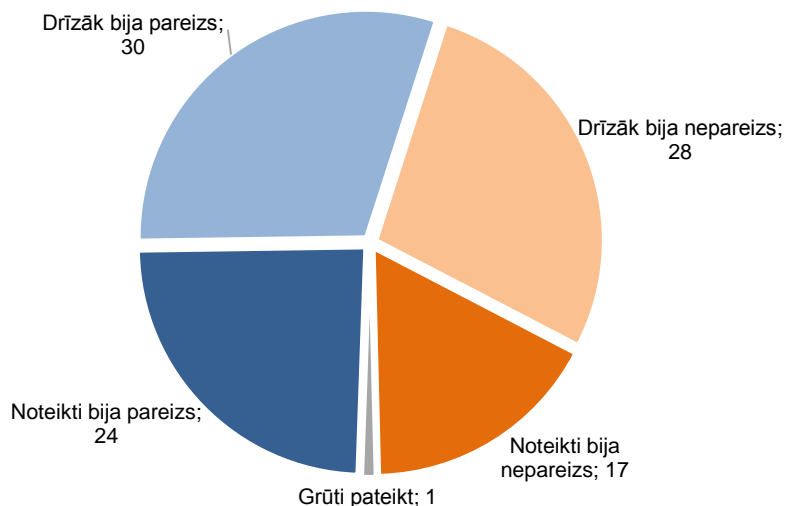
Bāze: visi aptaujātie un aptaujātie konkrētajās sociāli demogrāfiskajās grupās, skaitu (n=) skatīt attēlā

2.5. Lēmuma pārtraukt mācības pašnovērtējums

Jauniešu vērtējumi par to, vai lēmums pārtraukt mācības bijis pareizs vai nepareizs, ir neviennozīmīgs – 54% novērtē, ka šāds lēmums bijis pareizs, bet 45%, ka nepareizs. Savu lēmumu pamest mācības par pareizu salīdzinoši biežāk uzskata 15-16 gadīgie (68%), lielpilsētās dzīvojošie (69%), Latgalē dzīvojošie (66%), kā arī tie, kuru sekmes bijušas sliktas (66%). Savukārt lēmumu pamest mācības par nepareizu salīdzinoši biežāk novērtē tie, kas nav pabeiguši pamatskolu (51%), Rīgā (54%) un mazpilsētās (56%), kā arī Pierīgā (62%) dzīvojošie, tie, kuru sekmes bijušas labas (59%).

Attēls 30. Lēmuma pārtraukt mācības pašnovērtējums (%)

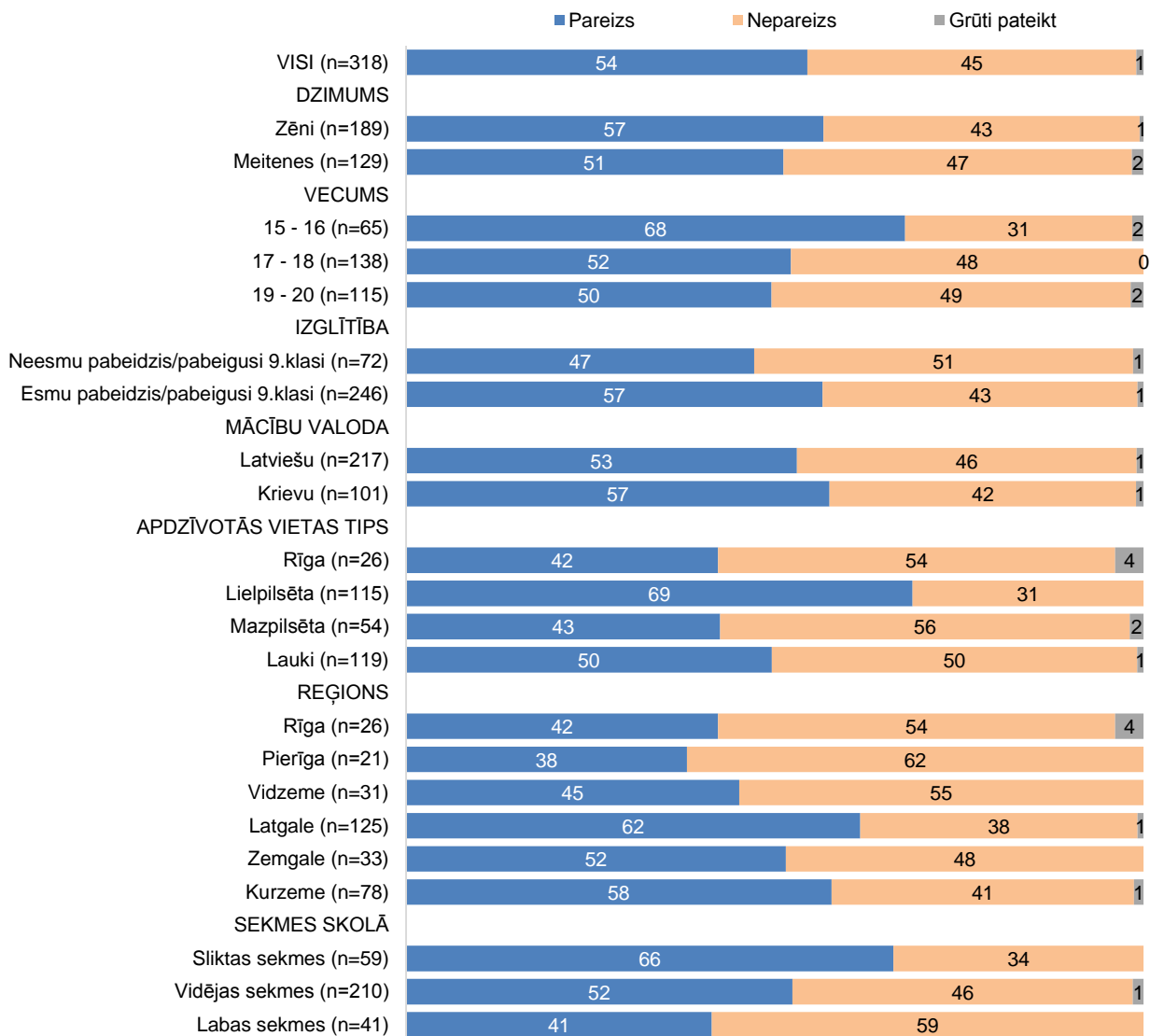
Kā Tu novērtētu – vai Tavs lēmums neturpināt mācības pamatskolā vai pēc 9.klases bija pareizs?

Bāze: visi aptaujātie, n=318

Attēls 31. Lēmuma pārtraukt mācības pašnovērtējums – sociāli demogrāfisko grupu dalījumā (%)

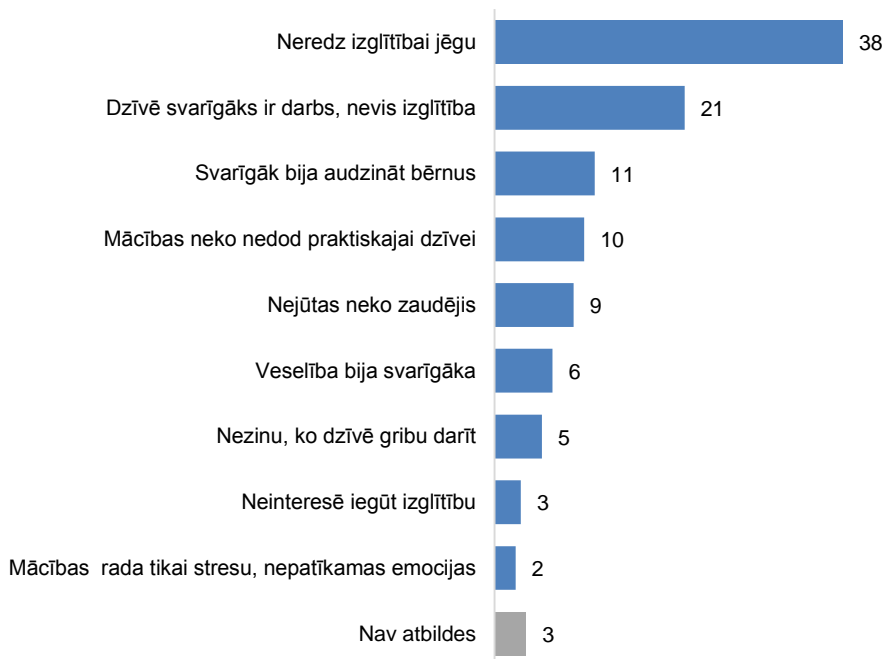
Kā Tu novērtētu – vai Tavs lēmums neturpināt mācības pamatskolā vai pēc 9.klases bija pareizs?

Bāze: visi aptaujātie un aptaujātie konkrētajās sociāli demogrāfiskajās grupās, skaitu (n=) skatīt attēlā

Lūgti pamatot, kādēļ lēmumu pamest mācības uzskata par pareizu, visbiežāk - 38% gadījumu - šie jaunieši norāda, ka izglītībai neredz jēgu. Vēl 10% jauniešu sniedz līdzīgu atbildi, tikai nedaudz citā, konkrētākā aspektā - norādot, ka mācības neko nedod praktiskajai dzīvei. Savukārt katrs piektais (21%) uzskata, ka dzīvē svarīgāks ir darbs, nevis izglītība. Kopumā šīs sniegtās atbildes liecina, ka izglītības un praktiskās dzīves, izglītības un darba tirgus sasaiste ir jauniešiem būtisks aspekts motivācijā mācīties.

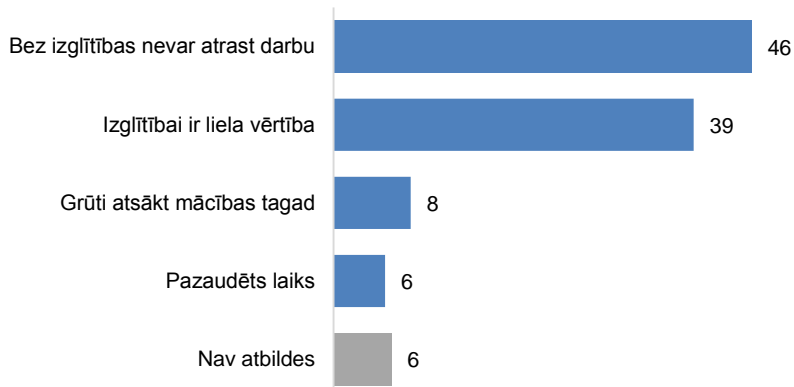
Attēls 32. Iemesli, kādēļ lēmumu pamest mācības PMP jaunieši uzskata par pareizu (%)
Kas ir galvenie iemesli, kādēļ uzskatī, ka bija pareizi neturpināt mācības pamatskolā vai pēc 9.klases?

Bāze: aptaujātie, kuri novērtējuši, ka lēmums pamest mācības bijis pareizs, n=173

Savukārt tie, kuri savu lēmumu pamest mācības vērtē kā nepareizu, to pamato ar konstatējumu, ka bez izglītības nevar atrast darbu (46%) vai vispārīgāku tēzi, ka izglītībai ir liela vērtība (39%). 8% secina, ka tagad ir grūtāk atsākt mācības, bet 6%, ka skolas pamešana ir pazaudēts laiks. Kopumā novērojams, ka to jauniešu, kuri savu lēmumu pamest mācības vērtē kā nepareizu, pamatojumi ataino personīgajā pieredzē balstītus secinājumus par šī lēmuma negatīvajām sociāli ekonomiskajām sekām savā dzīvē.

Attēls 33. Iemesli, kādēļ lēmumu pamest mācības PMP jaunieši uzskata par nepareizu (%)
Kas ir galvenie iemesli, kādēļ uzskatī, ka būtu bijis pareizāk turpināt mācības pamatskolā vai pēc 9.klases?

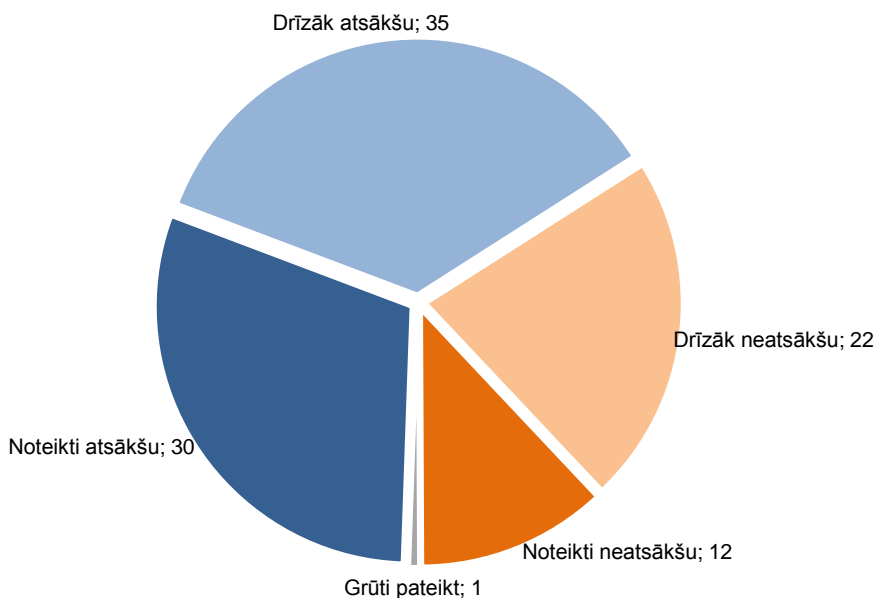
Bāze: aptaujātie, kuri novērtējuši, ka lēmums pamest mācības nav bijis pareizs, n=142

2.6. Mācību atsākšanas iespējamība

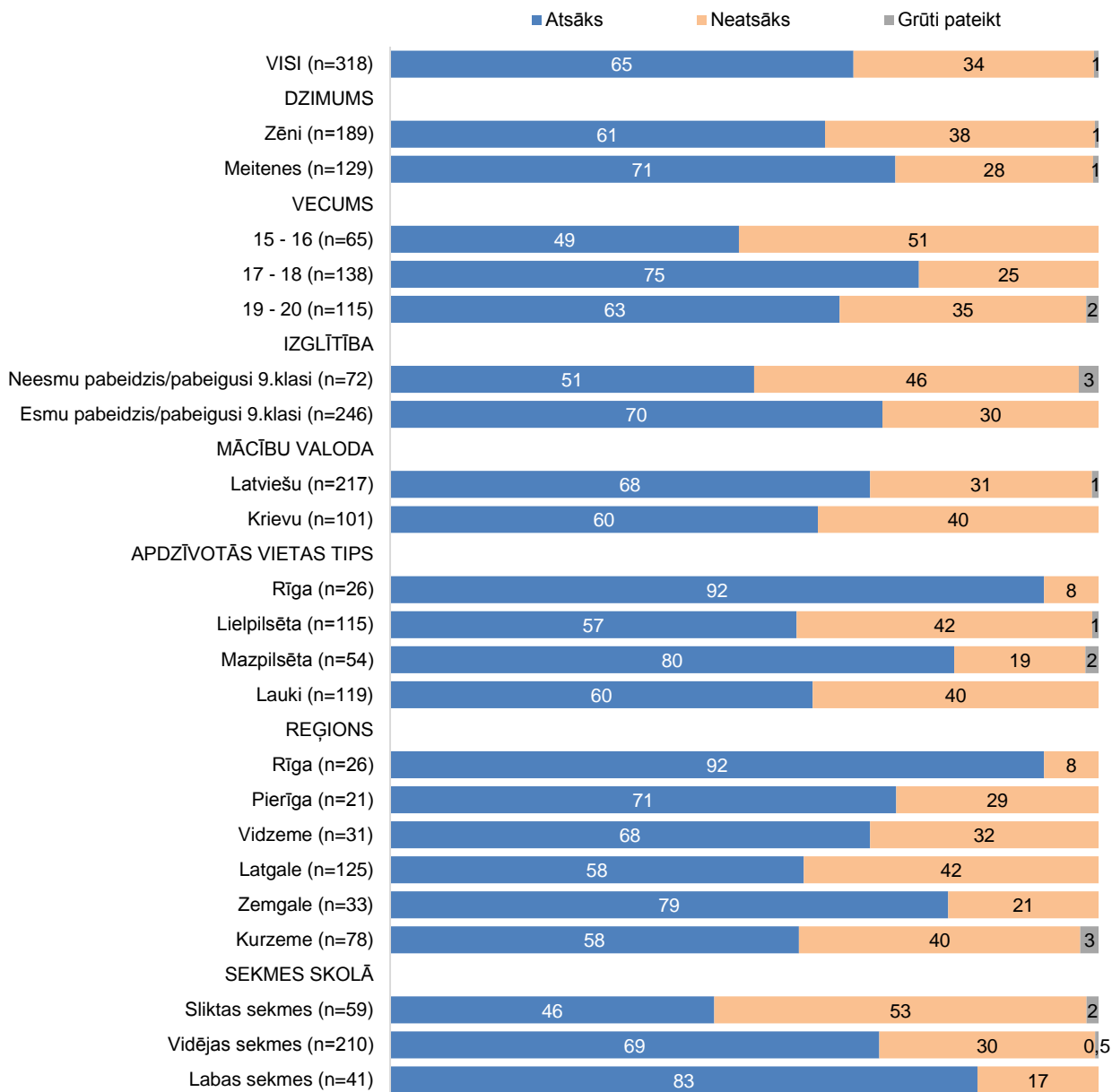
Absolūtais vairākums PMP jauniešu – 65% - aptaujā apgalvojuši, ka tuvāko divu-trīs gadu laikā varētu atsākt mācības, kamēr kopumā 34% novērtē, ka neatsāks. Jāpiebilst gan, ka tādu, kuri apgalvo, ka noteikti atsāks mācības, ir 30%, bet 35% vērtē, ka drīzāk atsāks. Būtiski, ka to īpatsvars, kuri pieļauj iespējamību atsākt mācības, ir daudz lielāks, nekā to, kuri savu lēmumu pamest mācības bija vērtējuši kā nepareizu (attiecīgi – 65% un 45%), kas liecina – arī tie, kas lēmumu pamest mācības uzskata par pareizu, labprāt atsāktu mācības. To, ka mācības varētu atsākt, salīdzinoši biežāk apgalvo meitenes (71%), 17-18 gadīgie (75%), Rīgā (92%), mazpilsētās (80%), Zemgalē (79%) dzīvojošie, kā arī tie, kuriem skolā bijušas labas sekmes (83%). Tie, kuri vēlas atsākt mācības, kā vēlamo, sasniedzamo izglītības līmeni visbiežāk - 51% gadījumu - norāda iegūtu profesionālo izglītību. Salīdzinoši liela daļa - 39% - vēlētos iegūt vidējo izglītību. Savukārt augstākās izglītības ieguve nepieciešama šķiet gandrīz katram piektajam (18%) no PMP jauniešiem, kuri vēlas atsākt mācīties.

Attēls 34. Mācību atsākšanas iespējamība tuvāko divu-trīs gadu laikā (%)
Cik liela ir iespēja, ka tuvāko divu-trīs gadu laikā Tu atsāksi mācības?

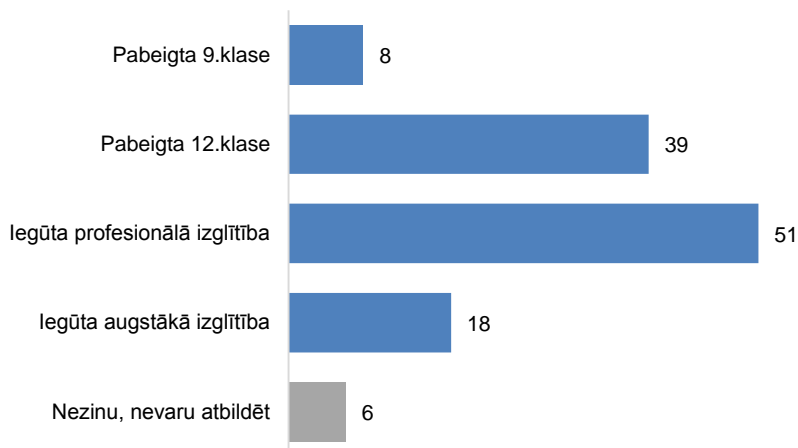
Bāze: visi aptaujātie, n=318

Attēls 35. Mācību atsākšanas iespējamība tuvāko divu-trīs gadu laikā – sociāli demogrāfisko grupu dalījumā (%)
 Cik liela ir iespēja, ka tuvāko divu-trīs gadu laikā Tu atsāksi mācības?

Bāze: visi aptaujātie un aptaujātie konkrētajās sociāli demogrāfiskajās grupās, skaitu (n=) skatīt attēlā

Attēls 36. Vēlamais izglītības līmenis (%)
 Ja novērtēji, ka drīzāk vai noteikti atsāksi mācības - kādu izglītību Tu vēlētos iegūt?

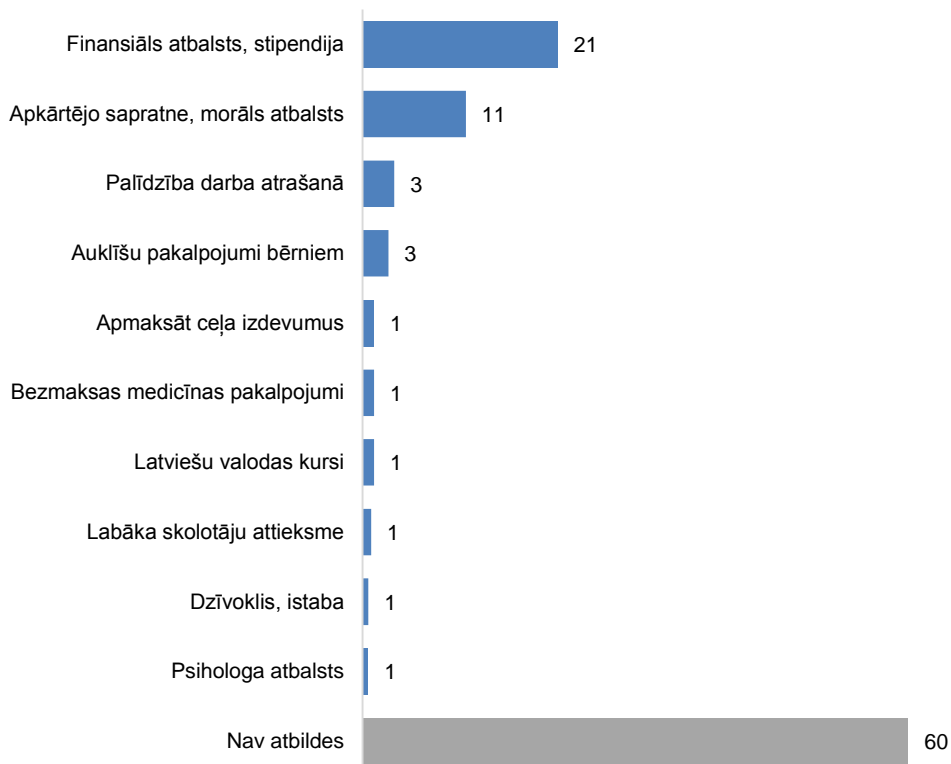

Bāze: aptaujātie, kuri novērtējuši, ka atsāks mācības, n=208

2.7. Mācību atsākšanai nepieciešamais atbalsts

Vairākums – 60% - jauniešu aptaujā nav varējuši nosaukt konkrētus sev nepieciešamus atbalsta veidus, kas sekmētu mācību atsākšanu. Katrs piektais minējis finansiāla atbalsta, bet katrs desmitais – morāla atbalsta nepieciešamību. Interpretējot finansiālā atbalsta būtiskumu, jāņem vērā, iepriekšējās nodaļās aprakstītie pašu jauniešu minētie vērtējumi par PMP iemesliem – tikai ļoti retos gadījumos kā iemesli tiek minēti tieši finansiālie, kas sekojoši ļauj kritiski vērtēt finanšu atbalsta efektivitāti PMP novēršanā.

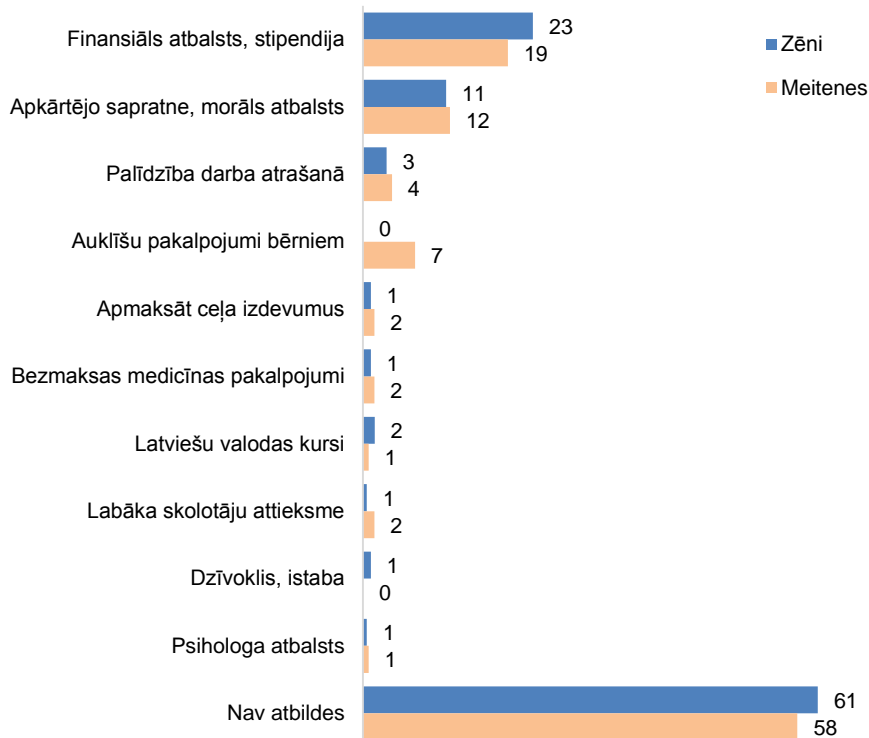
Attēls 37. Mācību atsākšanai nepieciešamais atbalsts (%)
Kāda veida atbalsts Tev būtu nepieciešams, lai atsāktu mācības?

Bāze: visi aptaujātie, n=318

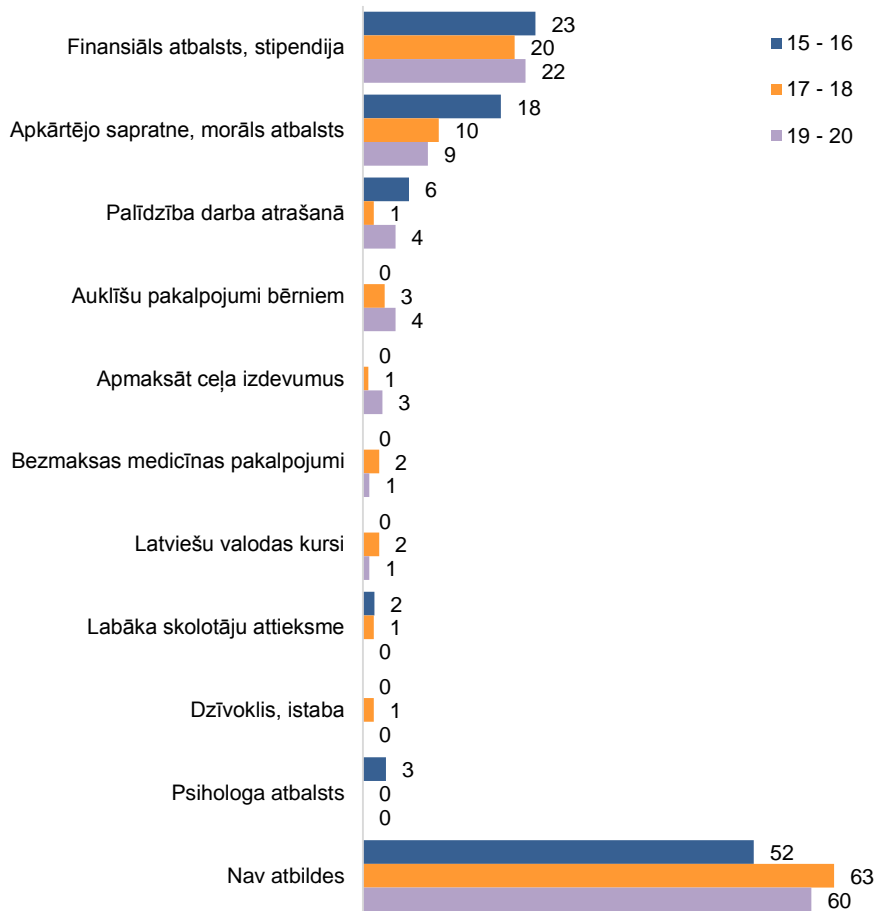
Apkārtējo sapratne un morāls atbalsts ir būtisks gados jaunākiem PMP jauniešiem - ja 19-20 gadīgo vidū to min 9%, tad 15-16 gadīgo vidū - 18% aptaujāto. Izteiktas atšķirības, savukārt, vērojamas mērķa grupās pēc izglītības līmeņa - ja pamatskolu nepabeigušo vidū vienlīdz bieži tiek norādīts, ka nepieciešams finansiāls atbalsts un arī apkārtējo morāls atbalsts, tad pamatizglītību ieguvušo, bet izglītību neturpinājušo, vidū izteikti prevalē tieši finansiālais aspekts (24%) un retāk - morālā atbalsta nepieciešamība (11%). Tie, kuri vēlētos atsākt mācības un iegūt pamatizglītību, kā vēlamo atbalstu salīdzinoši biežāk kā citi norāda morālo atbalstu no apkārtējiem (24%). Tie, kuri vēlētos iegūt profesionālo izglītību vai augstāko izglītību, biežāk kā citi kā vēlamo atbalsta veidu norāda finansiālu atbalstu (attiecīgi 27% un 32%). Interesanti, ka morālu atbalstu kā nepieciešamu salīdzinoši biežāk kā citi norāda arī tie, kas vēlas iegūt augstāko izglītību (16%). Tāpat interesanti, ka tie, kas vēlas pabeigt pamatskolu, kā nepieciešamu atbalstu biežāk nekā citi norāda nepieciešamību pēc bezmaksas veselības aprūpes (6%). Dažādos citos mērķa grupu griezumos atšķirības nepieciešamā atbalsta vērtējumos nav izteiktas.

Attēls 38. Mācību atsākšanai nepieciešamais atbalsts – atšķirības pēc dzimuma (%)
 Kāda veida atbalsts Tev būtu nepieciešams, lai atsāktu mācības?

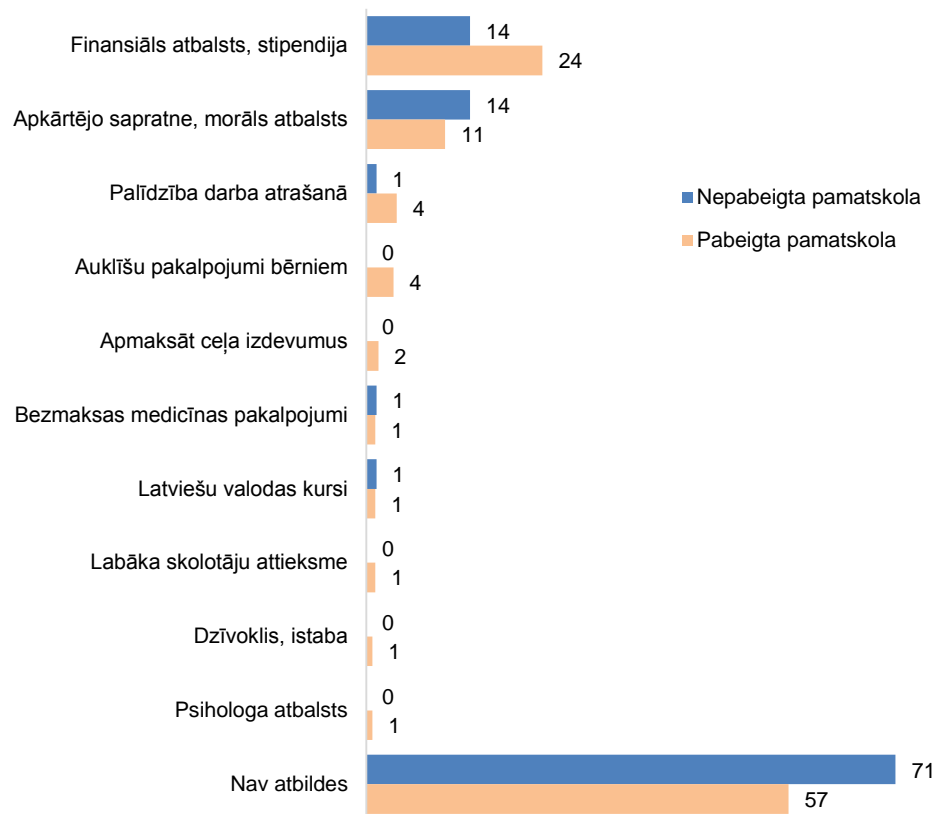
Bāze: (1) aptaujātie PMP zēni, n=189; (2) aptaujātās PMP meitenes, n=129

Attēls 39. Mācību atsākšanai nepieciešamais atbalsts – atšķirības vecuma grupās (%)
 Kāda veida atbalsts Tev būtu nepieciešams, lai atsāktu mācības?

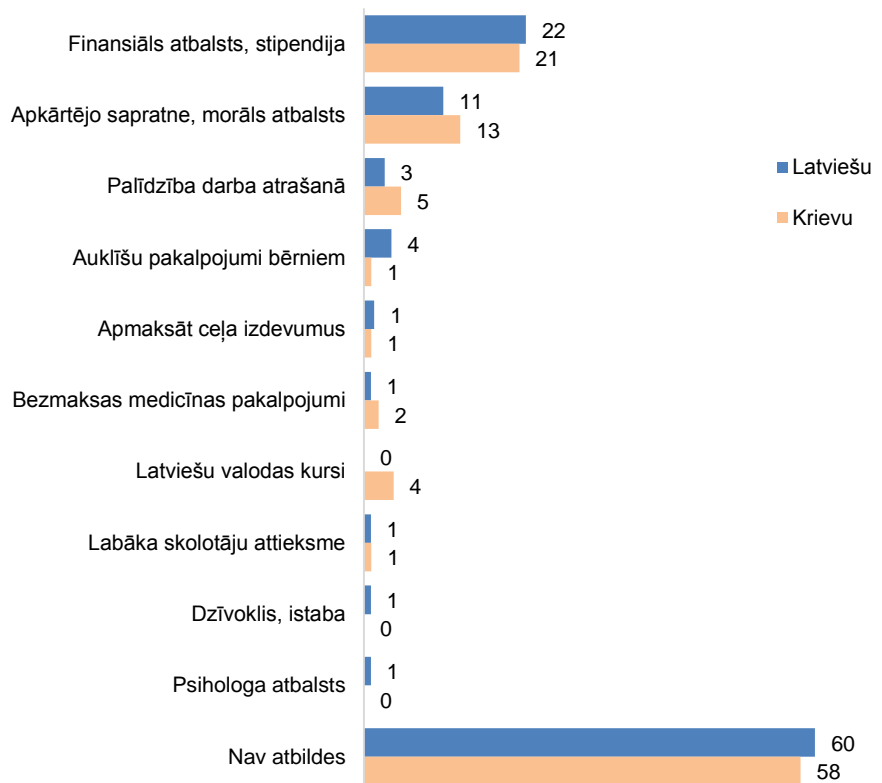
Bāze: aptaujātie PMP jaunieši vecumā (1) 15-16, n=65; (2) 17-18, n=138; (3) 19-20, n=115

Attēls 40. Mācību atsākšanai nepieciešamais atbalsts – atšķirības pēc iegūtās izglītības (%)
 Kāda veida atbalsts Tev būtu nepieciešams, lai atsāktu mācības?

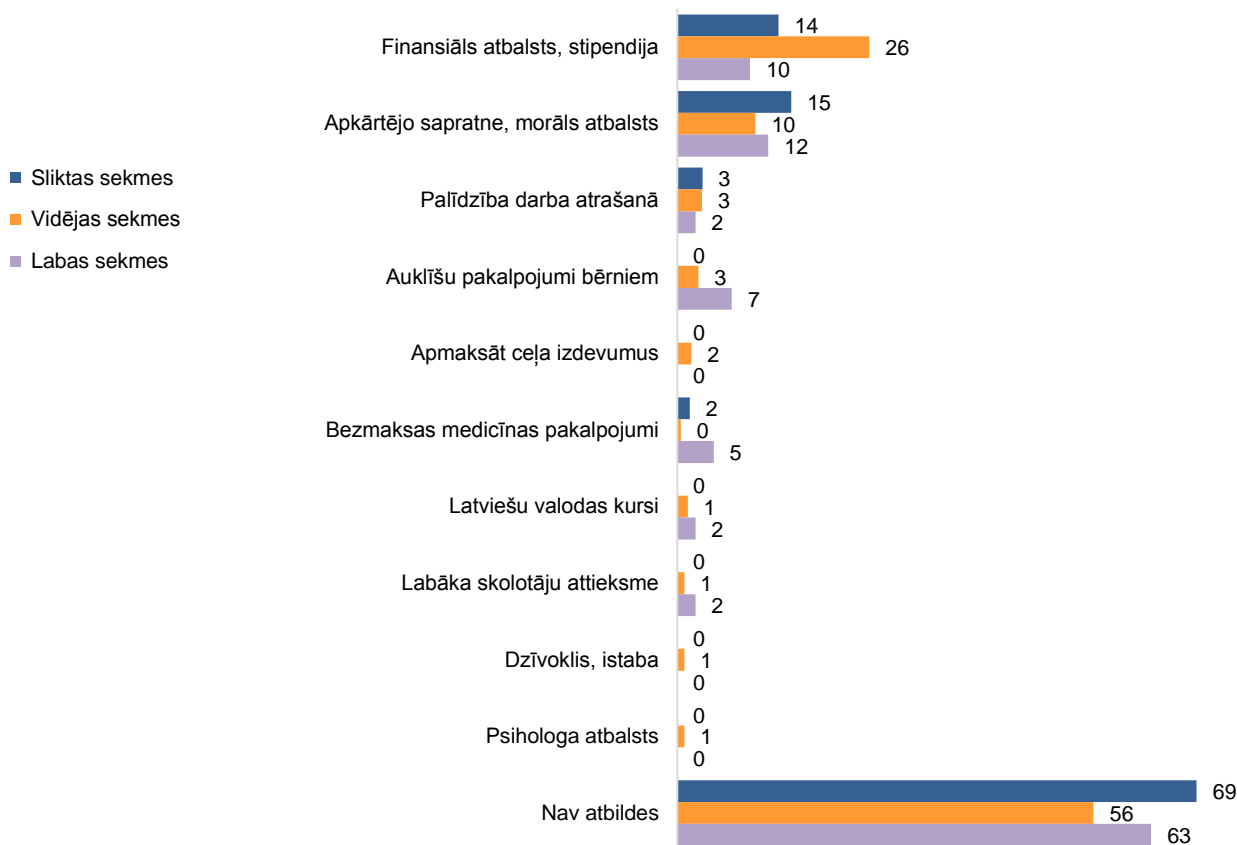
Bāze: (1) aptaujātie PMP jaunieši, kuri nav pabeiguši pamatskolu, n=72; (2) aptaujātie PMP jaunieši, kuri ir pabeiguši pamatskolu, n=246

Attēls 41. Mācību atsākšanai nepieciešamais atbalsts – atšķirības pēc mācību valodas (%)
 Kāda veida atbalsts Tev būtu nepieciešams, lai atsāktu mācības?

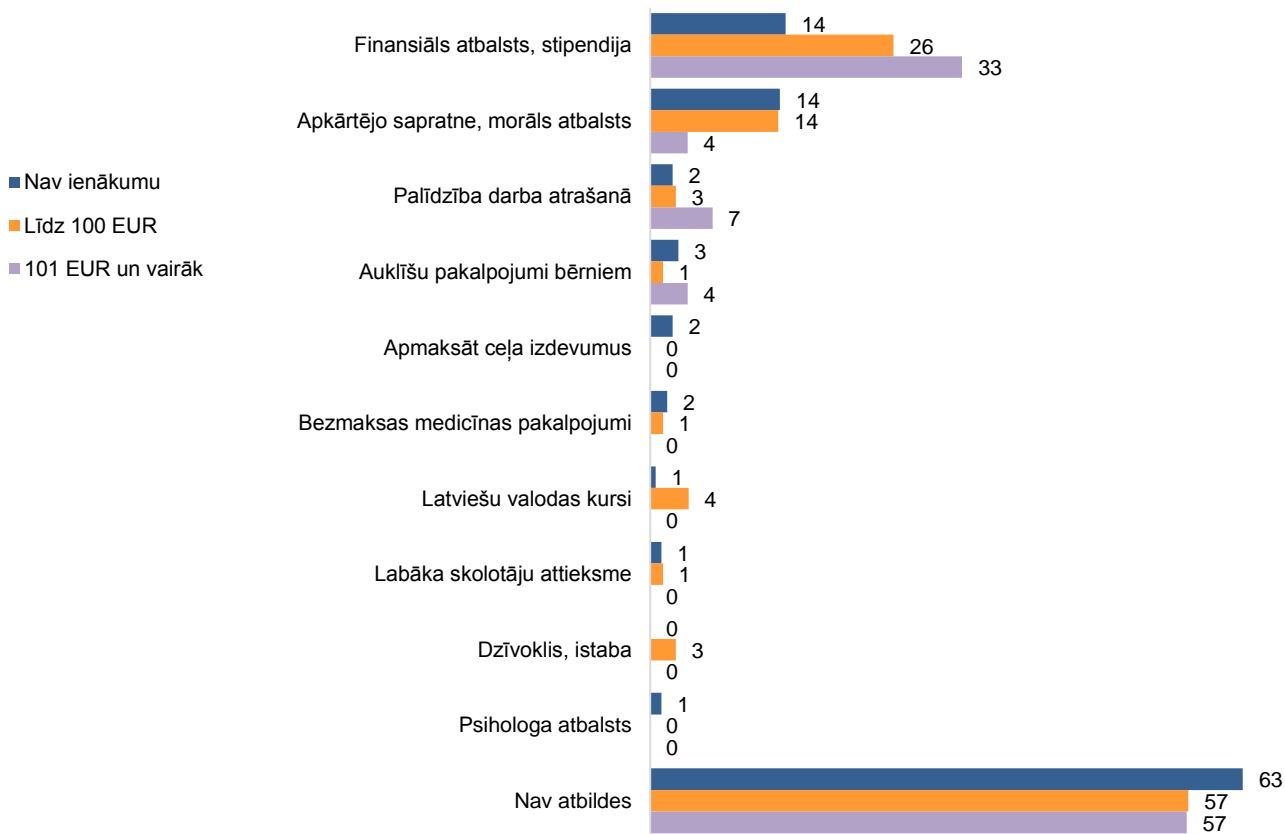
Bāze: (1) aptaujātie PMP jaunieši ar latviešu mācību valodu, n=217; (2) aptaujātie PMP jaunieši ar krievu mācību valodu, n=101

Attēls 42. Mācību atsākšanai nepieciešamais atbalsts – atšķirības pēc mācību sekmju pašnovērtējuma (%)
 Kāda veida atbalsts Tev būtu nepieciešams, lai atsāktu mācības?

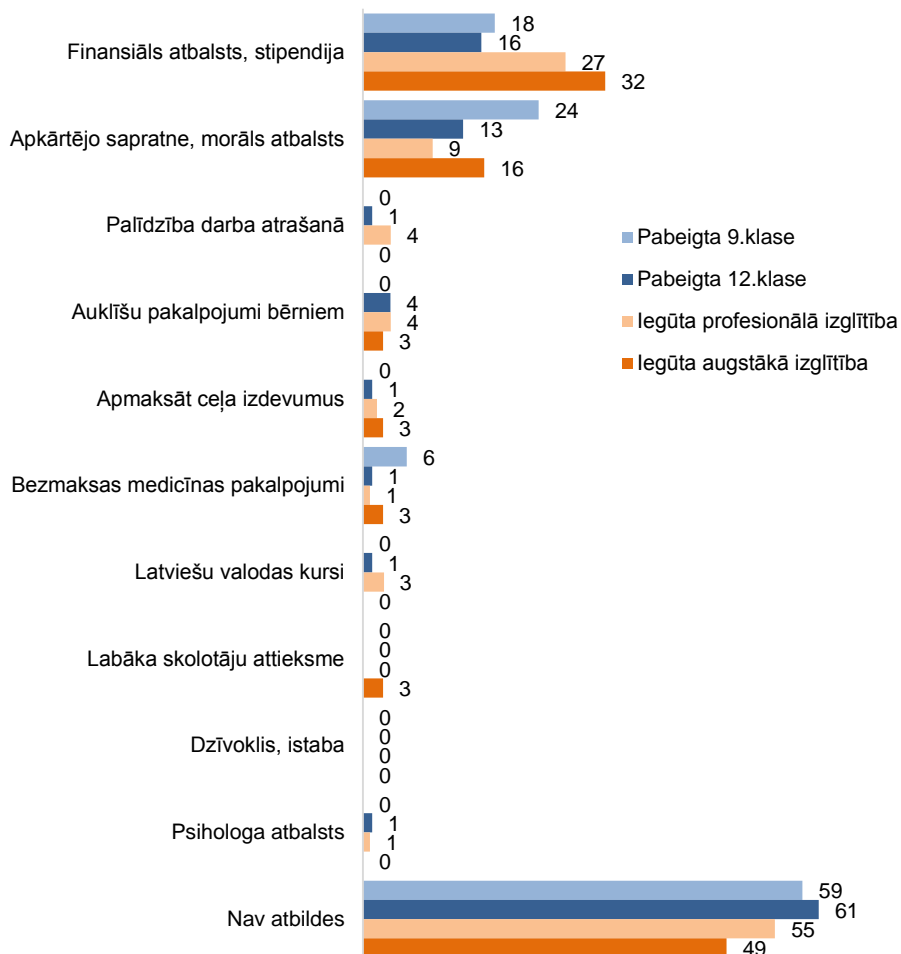
Bāze: aptaujātie PMP jaunieši, kuri savas sekmes skolā novērtējuši kā (1) sliktas, n=59; (2) vidējas, n=210; (3) labas, n=41

Attēls 43. Mācību atsākšanai nepieciešamais atbalsts – atšķirības pēc materiālā stāvokļa (%)
 Kāda veida atbalsts Tev būtu nepieciešams, lai atsāktu mācības?

Bāze: aptaujātie PMP jaunieši, kuriem (1) nav personīgo ienākumu, n=168; (2) ir personīgie ienākumi līdz 100 EUR mēnesī, n=74; (3) ir personīgie ienākumi virs 101 EUR mēnesī, n=76

Attēls 44. Mācību atsākšanai nepieciešamais atbalsts – atšķirības pēc vēlamā sasniedzamā izglītības līmeņa (%)
 Kāda veida atbalsts Tev būtu nepieciešams, lai atsāktu mācības?

Bāze: aptaujātie PMP jaunieši, kuri vēlētos atsākt mācības un iegūt (1) pamatizglītību, n=17; (2) vidējo izglītību, n=82, (3) profesionālo izglītību, n=107, (4) augstāko izglītību, n=37

3. EKSPERTU VIEDOKĻU ANALĪZE

3.1. PMP problemātikas vispārīgs novērtējums

Intervētie eksperti PMP problemātiku uzlūko plašākā, ne tikai skaitliskā, aspektā, norādot – lai gan statistiski nav iespējams apgalvot, ka PMP problēma Latvijā ir plaši izplatīta, tomēr tā uzskatāma par būtisku sociāli demogrāfisko un sociāli ekonomisko norišu kontekstā. Tā kā jauniešu īpatsvars sabiedrībā kopumā Latvijā ir salīdzinoši neliels, savukārt gados vecāko iedzīvotāju īpatsvars ik gadus palielinās (un šāda attīstības tendence saglabāsies arī vidējā un ilgtermiņā), tad *“tā kā mums ir tik maz jauniešu, mums tiešām katrs bērns ir svarīgs”*.

“Analizējot statistikas datus, to var neuzskatīt par lielu problēmu, ja salīdzina datus ar citām valstīm, kur šie skaitļi ir krietni lielāki. Tai pat laikā, ja skatās uz demogrāfisko situāciju, kur mums strauji sarūk bērnu un jauniešu skaits, katra bērna mācību turpināšana, atrašana vai nodrošināšana mums ir ļoti svarīga. Kopsecinājums ir tāds, ka problēma ir aktuāla.”

“Tā problēma nav viena no sabiedrības aktuālākajām. Alkoholisms, narkotiku lietošana, agresijas izpausmes un citas lietas jauniešu vidū ir stipri aktuālākas problēmas. Šī noteikti ir saistīta ar tām problēmām, bet es nedomāju, ka masveidā jeb 50% no skolēniem nebeidz vai iet prom. Protams, katrs sabiedrības indivīds ir svarīgs, tāpēc tas ir jāizprot.”

Lai gan ir pieejami vispārīgi statistikas dati par PMP jauniešiem, kā vienu no PMP problemātikas būtiskiem risināmiem jautājumiem eksperti norāda datu apkopošanu un analīzi. PMP jautājumu risināšanai jābūt pierādījumos balstītai – risinājumus iespējams precīzi izstrādāt un ieviest tikai tad, ja ir pieejami precīzi un reālo situāciju atainojoši dati par PMP jauniešiem. Lai gan atsevišķas aktivitātes PMP jauniešu apzināšanā un uzskaites veikšanā tiek veiktas, tās ir nepilnīgas – neuzrāda nedz konkrētus PMP iemeslus, nedz arī ļauj izsekot konkrētiem bērniem un jauniešiem. Tāpat šobrīd datu uzkrāšana nav sasaistīta ar konkrētām rīcībām – datu bāzes nekalpo par pamatu preventīvām darbībām PMP risku apzināšanā un novēršanā.

“Datu uzskaitē ir īslaicīga un zināmā mērā primitīva. Tā aprobežojas tikai pamatā ar nosauktajām mācību lietām, bet tā neveic preventīvo darbību un nenovērš pašu faktu, ka bērni pamet mācības un tas tiktu novērsts. Datu uzskaitē ir primitīva.”

“Uzskaites iemesli varētu būt papildinoši vai citi. Tos vajadzētu plašāk un dziļākus. Pamatā ir neinteresantas stundas un vēl kaut kas, bet tas jau nerada mācību motivāciju. Tās jau ir sekas. Ir mazāk paši cēloņi un iemesli, kāpēc bērni nenāk uz skolu un pamet mācības, uzskaitīti.”

“Ministriņā, pašvaldībā un Latvijā kopumā noteikti tādi dati būtu vajadzīgi. Pirmkārt, apkopot, uzzināt iemeslus, analizēt un strādāt pie tā, lai novērstu to, ja šādu gadījumu ir daudz.”

“Lai analīze būtu korekta, ir jābūt arī tam iemeslam klāt, kāpēc tas bērns ir pametis skolu. Tas nav tā vienkārši, ka viņš pameta, jo ir viens variants – nesekmīgs, neattaisnoti kavējumi... Bet kāpēc nesekmīgs un kāpēc neattaisnoti kavējumi? Vai mēs vienmēr uzrādām to patieso iemeslu?”

“Man personīgi patīktos, ja būtu šī te analīze, kur un kā aizgāja. Mēs it kā apkopojam tos datus, bet viņiem vajadzētu kā skolām vairāk strādāt ar tiem. Un vēl būtu labi izveidot to centralizēto sistēmu, lai mēs redzētu, kur tas audzēknis staigā. Mēs nevaram dabūt datus, bet, ja varētu izveidot tādu iespēju, kā iegūt šos datus vai nu no VSAA datu bāzes, kur viņi ir reģistros, ja strādā, vai arī no VID, kur tiek nodokļi maksāti. To varētu ministrijas līmenī risināt.”

Kopumā eksperti pozitīvi vērtē PMP problemātikas aktualizācijas faktu, vienlaikus gan norādot, ka PMP problēmu apzināšana un risināšana šobrīd ir vairāk gadījuma rakstura, nevis sistēmiska. Sekojoši – sistēmiskas pieejas un procesa nepārtrauktības nodrošināšana būtu viens no būtiskiem izaicinājumiem PMP jautājumu risināšanā.

“Negatīvā lieta ir tāda, ka, neskatoties uz labajām iestrādēm vai labajiem piemēriem (tai skaitā uz IKVD darbību), mums nav sistemātiskas pieejas, un ir nepieciešams lielāks atbalsts preventīvai darbībai, lai darītu visu, lai bērni nepamestu mācības.”

3.2. PMP iemesli

Analizējot ekspertu sniegtās atbildes par PMP iemesliem, var izdalīt vairākas tematiskās kopas. Lielākā daļa intervēto ekspertu tieši vai netieši norāda, ka PMP ir korelācija ar sociāli ekonomisko situāciju ģimenēs un valstī kopumā. Ne tikai materiālā nozīmē, bet arī dažādu sociālo sabiedrības tendenču aspektā – piemēram, sliktā materiālā situācija determinē plašus migrācijas procesus, pēkšņi ekonomiski satricinājumi būtiski ietekmē mazturīgo ģimeņu iespējas u.tml.. Sekojoši – PMP problēmu risināšana nevar tikt skatīta atrauti no sociāli ekonomiskās situācijas Latvijā kopumā.

“Ekonomiskā situācija, kad vecāki pārceļas uz dzīvi vai maina darbavietas, kas ir ārpus Latvijas. Līdz ar to viņiem ir jāizvēlas, vai nu turpināt mācīties un būt patstāvīgam, jo viņš paliek viens pats vai ar vecmāmiņu, kas viņu pieskata šajā vecumā, vai nu viņš brauc līdzi.”

“Tie ir finansiālie apstākļi – bērni aiziet strādāt pēc pamatizglītības iegūšanas un veic dažāda veida darbus.”

“Viena liela daļa bērnu dodas līdzi vecākiem uz ārzemēm. Tie visbiežāk ir pusaudži ar nepabeigtu pamatizglītību. Ja tā ir vidējā izglītība, tad jau tas ir mazlietiņ savādāk. Ja pamatizglītība ir iegūta un tas ir vidējās izglītības posmā, tad tā noturība ir drusku lielāka, bet arī ir, kuri nepabeidz skolu un aizdodas vecākiem līdzi sapelnīt naudiņu.”

“Sociāli-ekonomiskie apstākļi, kas vairāk ir saistīti ar ģimenes iespējām. Iespējams, ka skolā ir ļoti augsts materiālais līmenis. Varbūt tur nemācās tik daudz maznodrošinātu bērnu, bet ir daži no labi situētām ģimenēm. Tas nozīmē, ka bērns nenāk uz skolu, jo varbūt tērps nav īsts vai tehnoloģijas nav iegādātas.”

Tāpat gandrīz visi intervētie eksperti norāda uz dažādiem faktoriem, kas saistīti ar skolas un mācību vidi. Mācību motivācijas trūkums jauniešiem ir viens no iemesliem, ko kā būtisku identificē eksperti, tomēr vienlaikus arī norādot, ka motivācijas trūkums ir sekas, nevis iemesls, un PMP problēmu risināšanai būtiski analizēt padziļināti un meklēt motivācijas trūkuma cēloņus. Visbiežāk kā šādus cēloņus eksperti min – pedagoģu darba kvalitāte, izglītības satura atrautība no ikdienas, praktiskās dzīves, bērnu un jauniešu neziņu un nepārliecinātību par to, ko vēlas savā dzīvē darīt. Gandrīz visi intervētie šādā aspektā arī uzsver skolas un skolotāju izšķirošo lomu, norādot, ka ne vienmēr pedagogi spēj ieinteresēt jauniešus mācībās.

“Viens no iemesliem ir tas, ka jaunieši nav motivēti mācīties un meklē kaut ko vieglāku, kādus vieglākus ceļus, jo domā, ka tā viņiem būs vieglāk.”

“Pirmais ir negatīvā mācību pieredze, kur skolotāji vai skolotāju komanda skolā nav laikus pievērsuši uzmanību, ka ar šo bērnu ir īpaši jāstrādā un jāveido viņa mācību motivācija, bet ir ātri viņu norakstījuši. Es to sauktu par bērna negatīvu mācību pieredzi, ja, ja nav atrast kaut viena joma, kur viņam ir panākumi vai veicas, tad saprotams – ko tad viņam tur darīt? Tas ir pirmais, kas ir jāskatās – kādu atbalstu pati skola, skolas komanda, atbalsta personāls vai vienaudži var veikt un darīt.”

“Arī tā vide, kurā jauniešis atrodas. Ja tas ir rūpju bērns, tad katrs skolotājs, izdzirdot viņa uzvārdu, ķeras jau pie galvas. Viņš jau jūtas negaidīts ne tikai mājās, bet arī skolā. Tā ir lielākā problēma.”

“Noteikti ir tie, kuri jūtas atstumti tajā skolā. Viņš atnāk uz skolu, kur ir puisi un meitenes, kuri mācās, bet viņam nav tīras drēbes vai forša klade, skolotājs uzreiz viņu bar, viņš visu laiku ir slikts. Tu esi slikts no visām pusēm. Tevi mājās stumj ārā, tevi skolā stumj ārā. Kāda jēga iet un sēdēt tur?”

“Ir ļoti daudz vilinājumu uzreiz pamest to skolu, sākt strādāt un nopelnīt naudu, lai nopirktu tādas pašas kedas vai telefonu, kāds ir citam, vai aiziet viņu nozagt. Viņi neredz to saikni starp to, ka es tagad vēl ilgu gadu mācīšos, un tikai tad man kaut kas būs. Viņi nav gatavi gaidīt un mācīties maksājam. Viņiem gribas zivi šodien un tagad. Tā ir mūsdienu jauniešu lielākā problēma, ka viņi nav gatavi gaidīt.”

“Protams, nevar prasīt no pedagoga kļūt par vecāku un audzinātāju katram tam rūpju bērnam. Es pats esmu bijis rūpju bērns. Esmu mests ārā no vairākām skolām un mani vecāki vienmēr uz vecāku sapulcēm ir gājuši kā uz darbu pie direktora un visiem pārējiem. Es zinu, kā tas ir. Es jau cilvēks nebiju slikts. Vienkārši man bija vajadzīga kaut kāda īpaša pieeja. Man bija ļoti daudz enerģijas. Man nebija varbūt interesanti kaut kādi priekšmeti. Kopsummā es jutu to negatīvo attieksmi, lai ko es darītu un lai vai kā es pacenstos. Vienmēr tu esi slikts. Man ļoti palīdzēja tieši sporta treneri, jo es noteikti būtu nonācis mazgadīgo ieslodzījuma vietā.”

Jānorāda gan arī - intervētie skolu pārstāvji savukārt uzsver, ka skolēnu motivācijas problēmas risinājums nevar būt atkarīgs tikai no skolas, bet ir skolas un vecāku sadarbības rezultāts.

“Drusku lielāka arī vecāku atbildība prasītos. Tie, kas strādā privātajā biznesā, viņi jau arī savus bērnus neredz. Un tam bērnam ir nepieciešams vecāku atbalsts. It īpaši tādā posmā, kad ir pusaudžu vecums, kad ir visvienkāršāk salūzt savos risinājumos, jautājumu meklējumos utt.”

“Reizēm tā motivācija mācīties nav ielikta arī ģimenē tam bērnam. Ja viņam vecāki visu nodrošina, tad viņam liekas, ka viņam pēc tam apmaksās privātskolu, tad augstskolu un vēl kaut ko un viss būs viegli – vecāki to ceļu nolīdzinās.”

“Protams, arī ģimenes piemērs un audzināšana. Jaunieša uzvedības pamatā ir viņa vecāki. Tas ir audzināšanas modelis un kādu piemēru viņam rāda vecāki. Esmu ļoti daudz saskāries ar jauniešiem strādājot, ka tu vari darīt ar viņu, ko gribi, bet, ja viņš atgriežoties mājās redz ļoti nepareizu, negatīvu piemēru diendienā, tad viņam ir divas iespējas – vai nu iemīlēt kādu elku (treneri, kas ir ļoti svētīgs darbs, vai sporta/ mūzikas/ deju pedagogu) un mēģināt sekot tam viņa pozitīvajam piemēram un būt kā viņš, saprotot, ka viņa mājas un viņa vecāki nav īstais piemērs, vai atkal viņš var sapīties un sekot vēl negatīvākam piemēram. Pareizā vai nepareizā ceļa izvēle ir ļoti trausla.”

“Ģimenes konteksts, cik tā ir atbalstoša bērna mācībām, vai ģimenē tiek teikts, ka ir jāiegūst pamatskola un ir obligāti jāmacās tālāk. Te mēs neskatāmies tik daudz, vai un kā bērns mācās, bet kāda izglītība un kāda mācību pieredze ir vecākiem bijusi. Vecākiem ar augstāko izglītību izglītība ir lielāka vērtība un viņš saka, ka ir jāmacās pamatizglītībā, tad vidusskolā un vēl jāstudē tālāk. Ja vecāki ir ieguvuši pamatizglītību un varbūt ne pārāk veiksmīgi vēl profesionālo izglītību, tad viņi nevar parādīt

bērnām šo mācīšanās vai mācību ceļa tālāko jēgu vai nozīmi, jo viņiem pašiem tādas nav. Plus - varbūt vecākiem pašiem ir šī negatīvā pieredze. Tur korelācija var veidoties.”

Atsevišķos gadījumos tiek norādīts arī uz dažādiem citiem PMP iemesliem – grūtniecības iestāšanās, nepieciešamību strādāt algotu darbu, lai palīdzētu uzturēt ģimeni u.c.

“Tur var būt ģimenes apstākļi. Piemēram, meitenes un mazi bērniņi. Tad ir grūtības apvienot, uz kādu laiku pārtrauc mācīties, bet pēc tam atgriežas.”

3.3. Iesaistīto institūciju darba efektivitātes PMP jautājumu risināšanā vērtējums

Intervijās eksperti tika lūgti novērtēt dažādu PMP jautājumu risināšanā iesaistītu vai potenciāli iesaistāmu institūciju darba efektivitāti un nepieciešamos darba uzlabojumus. Kopumā novērojams, ka eksperti dažādu institūciju darbu vērtē pozitīvi, vienlaikus gan norādot, ka būtu nepieciešams veidot efektīvāku starpīnstitūciju sadarbību un nodrošināt tās nepārtrauktību. Kā arī precīzāk definēt katras iesaistītās institūcijas atbildības un pienākumus. Tāpat novērojams, ka eksperti uzskata, ka lielāka vērtība būtu pievēršama tieši preventīvajam darbam, nevis tikai seku likvidācijai.

Kā jauni dalībnieki PMP jautājumu risināšanā tiek novērtētas jaunatnes NVO un bērnu un jauniešu centri – daļa ekspertu to darbu vērtē kā efektīvu, daļa norāda, ka nav informēti par tiem un nevar vērtēt, bet gandrīz visi uzskata, ka jaunatnes NVO un jauniešu centriem varētu būt izšķiroši būtiska loma jauniešu interešu izglītības nodrošināšanā (sadarbībā ar skolām vai ārpus/papildus skolām), vienlaikus gan uzsverot, ka šīm institūcijām būtu vairāk jāorientējas uz sociālā riska grupu jauniešiem, nevis jāstrādā tikai ar aktīvo jaunatni. Daļa ekspertu īpaši uzsvēruši, ka šo organizāciju darba sekmīgums atkarīgs no pieejamā finansējuma, tādēļ bāzes finansējums vai finansējums projektu veidā ir izšķiroši svarīgs to efektivitātei PMP mērķa grupu sasniegšanā un iesaistē.

Kopumā intervētie eksperti par optimālāko uzskata tādu institucionālo PMP problēmu risināšanas modeli, kurā pašvaldības sociālais dienests strādātu ciešā sadarbībā ar izglītības iestādēm un vecākiem, kā arī atbalsta personālu, dažādas citas institūcijas piesaistot tikai ārkārtējos gadījumos (policija, bāriņtiesa).

Pašvaldību sociālie dienesti

“Pašvaldības reģionos strādā. Un sociālie dienesti arī strādā. Tur vajadzētu ciešāk darboties sociālajam dienestam un izglītības iestādēm. Varbūt tur var veidot kā pilotprojektu, ka ir viena izglītības iestāde un pašvaldības sociālais dienests, un tie, kuri tur ir konstatēti, ka viņu nav, tad tie tiek nosūtīti uz to skolu mācīties, lai strādātu un aprunātos ar viņiem. Pamēģināt, kā ir, ja mērķtiecīgi masē un strādā šajā virzienā.”

“Ja jau ir identificēta problēma, tad ļoti maz dara. Pašvaldības nestrādā ar cēloņiem, bet ar sekām. Bērns viņu redzeslokā nonāk tad, kad viņu nevar atrast vai viņš jau ir pametis skolu vai kāds incidents noticis. Es aicinātu sociālos dienestus paskatīties, kur sadarbībā ar skolu vajadzētu ar cēloņiem strādāt.”

“Vispār labi. Sadarbojas ar skolu. Cik mums ir nācies sadarboties, es nevaru sūdzēties, bet reizēm ir tas, ka skola īsti nezina to Bāriņtiesas un sociālā dienesta lomu, cik tālu viņi var. Nav tā atgriezeniskā saikne. Mēs aizsūtām, bet kas tālāk notiek, ja bērns skolā nenāk? Vai mēs atkal meklējam un visu no sākuma darām? Ir ļoti atkarīgs, kādi tie speciālisti ir. Ir gadi bijuši, kad ir ļoti laba sadarbība sociālajam pedagogam ar to speciālistu, kas tur ir. Personāliju jautājums ir milzīgi būtisks. Atnāk cilvēks, kuram mazāk tas viss rūp, un viņš daudz vienaldzīgāk to darbiņu dara, un arī tā sadarbība neveidojas tik labi.”

“Mums ļoti labi skolas sadarbojas ar pašvaldības sociālo dienestu. Mums ir atstrādāts mehānisms, kurš kurā brīdī un ko dara, ziņo viens otram utt., jo pašvaldības sociālajam dienestam neziņo tikmēr, kamēr skola nav izdarījusi savus soļus. Nav tā, ka redz, ka 3 dienas nav un uzreiz sociālo dienestu. Pašiem ir savi solīši, kas vispirms ir jādara.”

Bērnu un/vai jauniešu centri

“Tur darbojas tie bērni, kuri arī skolā iet, jo viņiem ir interesanti, viņiem ir interešu nodarbības. Viņi tur dzied, dejo un mācās. Nezinu. Man nav pārliecības par to.”

“Ir labi, ka viņi ir, jo viņi aizpilda dienas otro pusi, bet būtu labi, ja šie centri ienāktu skolās un skolas otrā dienas puse būtu saistīta ar interešu izglītības nodarbībām, lai bērni var attīstīt dažādas savas spējas un prasmes. Ir jau vietas, kur šādu centru nav. Pamatā tie ir pilsētās, bet laukos vistīcāmāk šādu centru nav. To pamatā piedāvā skola. Būtu labi, ja skolas darbā vairāk šīs lietas saplūstu un ienāktu, lai visi bērni var arī skolā nodarboties.”

“Viņus arī ir ļoti stingri jāpaskatās, jo es esmu sastapies ar tādiem centriem, kur ir tā, ka jauniešiem tiek iedota iniciatīva, atkal salasās kaut kādi talantīgie un foršie, kuri ap sevi izveido finansējumu un par Eiropas naudu kaut ko sapērk, uztaisa sev smuku vidi un atkritējus viņiem nevajag. Es esmu jutis, ka tur ir pilnīgi tāda aura, ka viņi ir forši sakārtojuši sev dzīvi, bet pārējie tur vairs nevar tikt iekšā.”

“Vajag saprast, cik liela ir tā apmeklētība vispār tiem problēmbērniem tajā centrā. Es jau nesaku, ka tiem talantīgajiem bērniem nevajag vietu, kur attīstīties, bet bez talantīgajiem ir jābūt arī citiem iespējās, lai tas centrs nekļūst par paradīzi tiem, kam jau tā viss ir kārtībā. Ir arī tādi centri, kur tiešām cenšas un visus iesaista.”

“Jo tu aktīvāk iesaistīsi jauniešus savā centrā ar dažādām aktivitātēm, tad, protams, tam bērnam būs interese uz viņu iet, tur darboties, bet vai tamdēļ var mazināties tā skolas pamešana? Iespējams, ka var, ja viņi tā kopīgi izrunā lietas. Nemācēšu pateikt. Mums jauniešu centrā īsti ar prevenciju nenodarbojas. Viņš varētu būt kā instruments.”

NVO, tai skaitā jaunatnes jomā aktīvās biedrības

“Viņas jau atbalsta tās ģimenes, kuriem ir slikti apstākļi. Ir redzēts televīzijā, ka viņi ieinteresē tos bērnus, kuri klaiņo. Ir dažas, kuras ir dzirdētas, bet tā nav masveida kustība. To varētu attīstīt. Vismaz viņi kaut ko dara.”

“Ļoti jāatbalsta. Jāfinansē. Arī ļoti jāvērtē pēc padarītā darba. Ja man būtu jālemj par finansējuma piešķiršanu, es taisītu konkursu par plānu, kas būtu 30% no vērtējuma. 70% no vērtējuma būtu analīze par to, kas ir izdarīts, jo, ja pēkšņi izsludinās konkursu, kur nevalstiskās organizācijas varēs kaut ko darīt, sazīmēs, uztaisīs tādu, ka tur... Bet tie, kas ir iemācījušies kaut ko darīt ar savām rokām, spējām, bez finansējuma un ir pierādījuši savu varējumu ar neko, tos arī ir jāatbalsta, jo citādāk es zinu, kā tas viss darbojas.”

“Jā, tās noteikti varētu būt. Viņas diezgan aktīvas ir, kas darbojas ar jauniešiem, iesaista viņas dažādās aktivitātēs un tas ir tas, kas to jaunieši aizrauj un neļauj viņam to laiku pavadīt kaut kādās savās iztēlēs par to, cik apkārt viss ir slikts utt. Iespējams, ka viņi arī varētu būt aktīvāki.”

“Uz šiem es skatītos visvairāk. Šiem cilvēkiem vajadzētu mazliet vairāk iespēju varas ziņā, lēmumu pieņemšanā un iesaistīšanā, lai motivētu mācīties un strādātu ar skolēniem un jauniešiem. Šeit es akcentētu un dotu iespēju brīvprātīgajam darbam. Te es redzu visvairāk iespēju jauniešiem iesaistīties, lai veidotu interesi par dzīvi. Ne tikai par mācībām, bet vispār par dzīvi un to, kas notiek apkārt, kā veidot labāku apkārtējo vidi, kur tu uzturies.”

Izglītības iestādes

“Skolai vajag ieraudzīt to bērnu, kam vajag palīdzību, un skolotājiem saprast, kā rīkoties. Tas jau ir profesijas pamatā. Ne jau mācīt matemātiku ir viņu uzvedums, bet mācīt bērnam dzīvot. Vajag ieraudzīt, mainīt attieksmi un saredzēt tos bērnus. Un nemērīt viņus tikai ar atzīmēm. Skolā šobrīd mazliet labsirdības, humora, viegluma pietrūkst - tas, kas ir normāliem, harizmātiskiem skolotājiem. Visi pieaugušie ir aizņemti ar sevi. Mīlestības un labsirdības mums pietrūkst skolā.”

“Protams, skolotāji ļoti atšķiras. Ir dažāds līmenis. Ir skolotāji, kas spēj radīt interesi pret priekšmetu, un tādi, kas nespēj. Tas ir grūts jautājums, bet to funkciju viņi pilda. Viss problemātiskais nav jāmet gluži uz skolu pleciem.”

“Tās visas ļoti aktīvi iesaistās. Tur viss pagaidām ir kārtībā, ja tādā pašā līmenī turas.”

Dienas centri bērniem un jauniešiem

“Tur ir tas pats, kas ar tiem jauniešu centriem. Tie, kas arī mācās, tie arī apmeklē. Par to efektivitāti ir grūti spriest, bet būtībā viņi ir vajadzīgi visiem bērniem. Vai tieši ar savu atrašanos viņi iesaista tos, kuri ir izvēlējušies nekur nestrādāt, klaiņot vai nemācīties, es šaubos. Varbūt kāds tur aiziet. Tad es vairāk dotu priekšroku tām nevalstiskajām organizācijām, kas ar tādu mērķi tiek veidotas, kad mēs aiz rokas ieraujam un ieinteresējam.”

“Grūti teikt. Mums ir jauniešu centrs. Es runāju par vienu pilsētu. Es nemāku pateikt, kas notiek citur dienas centros. Mums ir diezgan labi noslogots jauniešu centrs, kur viņi var gūt visādas lietas – informāciju, dažādas lekcijas utt.. Tas varētu būt mums palīgs.”

“Šim pakalpojumam ir jābūt pieejamam arī skolā. Es redzu to modeli, ka visiem bērniem ir iespēja skolā līdz pulksten 16-17 nodarboties ar dažādām lietām, un tie visi ir papildu pienākumi kā bonusu vai nu profesionalitātei, vai padziļināti, bet skolai ir jāattīsta visas šīs spējas.”

Ministrijas

“IZM diezgan daudz dara. Vienīgais, ka tas ir kārtīgi jāiedarbina kā sistēma. Kad visu sistemātiski saliks, kā mēs to darām un savu artavu ieliekam no skolu puses, un kā karjeras konsultanti, tad būs OK. Vienkārši mazlietiņ ir jāefektīvizē. Nav OK pašreizējā situācijā, bet virziens ir pareizs.”

“Negatīvi vērtēju. Mans konkrētais piemērs ir projekts, kurš pagājušogad tika atbalstīts, bet šogad vienkārši tam netika atrasts finansējums. No ministriju puses jauniešu ziņā nekas daudz netiek darīts.”

“IZM, veidojot jauno pedagogu atalgojuma modeli, jau ir ieplānojusi, ka interešu izglītība ir skolā. Es nenoliedzu, ka ir jābūt arī pārējam piedāvājuma, bet ir jābūt pamatpiedāvājumam, kam ir jābūt skolā sākumā vismaz. Un jo jaunāks bērns, jo vairāk skolā, jo vecāks bērns jau var izvēlēties. Vajag, lai piedāvājums būtu pieejams pēc iespējas tuvāk bērnam.”

Pašvaldības

“Viņi rīko dažādus pasākumus karjeras nedēļas laikā. Kad ir nepieciešams, mēs piesaistām arī savus dienestus – sociālo dienestu un pašvaldības policiju dažādos pasākumos, lai vienkārši novērstu to, ka bērns gribētu ātri beigt skolas gaitas.”

“Kā kura. Kopš pēdējos gadus mēs vācam informāciju un skatāmies, vai bērni ir/nav atrodami skolā un kur viņi ir palikuši, tad tā attieksme kaut kā veidojas, ka ir jāsameklē šis bērns. Dažādās pašvaldībās ir dažādi. Pašvaldībai ir sociālais darbinieks.”

“Obligāti ir jārunā ar karjeras izglītotājiem un pedagogiem, lai rādītu nevis profesiju, bet ka dzīvi veido jau sākot no dzimšanas un ka tās izvēles dzīvē izdara pats cilvēks neatkarīgi no vecuma. Šāda veida pasākumi ir jānodrošina, bet es pašvaldībā sāktu ar komandas izveidi un tad ar finanšu atbalstu, nevis tikai to, ko nosaka LM vai likumdošana, kas ir maznodrošinātā statusam utt.”

3.4. Pasākumi PMP problēmas risināšanai

Runājot par konkrētiem risinājumiem PMP problēmām, eksperti kā vienu no būtiskākajiem norāda nepieciešamību izveidot efektīvu un noturīgu starpinstitūciju sadarbības modeli, kas vienlaikus nodrošinātu gan PMP datu uzkrāšanu un analīzi, gan izstrādātu un veiktu preventīvos pasākumus, kā arī PMP seku apzināšanu un novēršanu. Tā kā PMP problēmas lielā mērā ir individuālas un katra bērna un jaunieša gadījumā atšķirīgas, tad arī risinājumiem būtu jābūt lielā mērā individuāliem, reaģējošiem uz konkrētu situāciju, nevis standartizētiem un vienādiem visiem jauniešiem.

“Ir taču starpība, kā mēs uzrunājam bērnus, kas ir pusaudža vecumā, un kā bērnus, kas ir 4.-5. klasē. Pēc vecuma posma īpatnībām ir jāuzrunā. Tu nevari vienādi motivēt mācīties sākumskolu izlaidušus cilvēkus vai pusaudžu vecumā, vai arī 29-gadīgu, kas var būt nav ieguvis nekādu izglītību, un motivēt viņu aiziet uz vakarskolu un to pabeigt. Es pieļauju, ka vidusskolēniem ir vairāk individuāls darbs, jo tur jau ir pa vienam jāpieņem lēmumi, un mazākiem/ jaunākiem cilvēkiem tas jau ir tādā grupā, kur var strādāt komandā ar viņiem. Ar vidusskolēniem vai vecākiem ir jāstrādā atsevišķi ar katru cilvēku, jo tur jau dzīve veidojas un lēmumi ir jāpieņem katram pašam.”

“Tur ir jāstrādā visiem kopā – ministrijai, pašvaldībai, skolai. Katram savā līmenī, ko var, tas arī ir jādara.”

“Noteikti kaut kāda starpinstitucionālā sadarbība starp visiem dienestiem. Lai tā sadarbība būtu visiem skaidra pa posmiem un, kas notiek tad, ja skola jau ir aizsūtījusi. Nevis, ka atgriežas pie tā paša un sāk atkal no sākuma, bet ka institūcijas strādā tālāk ar šo ģimeni un bērniem. Pašvaldībai jau ir tāds trīspusējais līgums ar pašvaldības policiju un skolu. Tur katram ir noteikta sava atbildības joma. Mēs zinām, ko mēs varam prasīt, kas mums ir jāiesniedz. Viņi zina, kas viņiem ir jādara. Ja būtu tāda kārtība noteikta ar visām institūcijām, tad nebūtu tā, ka 10 telefoni ir jāapzvana, lai mēs beigās nokļūtu līdz bāriņtiesai vai sociālajam dienestam, kas ar to nodarbojas. Ja būtu normāls sadarbības modelis, tad tas veicinātu to, ka tas bērns nevar pazust kādā starpposmā, kad skola ir kaut kur nosūtījusi, bet kāda no institūcijām nav kaut kur un kaut ko saņēmusi un izdarījusi.”

“Pašvaldībai, neatkarīgi no tā, cik tā ir liela, ir jāizveido iesaistīto cilvēku loks, kurā ir pašvaldības policija, bāriņtiesa, izglītības pārvalde, psihologi un vēl kādi no atbalsta personāla, kas sanāk kopā un nevis strādā ar bērnu tad, kad viņš jau ir nonācis kaut kādā uzmanības lokā, bet izstrādā preventīvo darbību plānu. Šī grupa labi zina, kāda palīdzība un kurā konkrētā pašvaldībā ir vajadzīga, tai skaitā

paskatoties, kādi ģimenē ir riski un vai ir maznodrošinātā vai sociāli-ekonomiskā situācija, kas ir risks, un ko skolotāji dara ar sekmēm.”

“Par prevenciju ir jādomā pašvaldībai un sociālajam dienestam. Ministrijas dod centrālos norādījumus, bet tieši ar bērniem pašvaldībai un sociālajam dienestam, tad NVO un aktīvās biedrības, arī izglītības iestādes tajā visā. Es teiktu, ka trīs galvenie ir pašvaldības/ sociālais dienests, kas ir vienoti un nevar nošķirt, izglītības iestādes un ministrijas. Un tie pārējie visi ir papildu atbalsta grupas, kas to arī īsteno.”

“Ir komanda, kur visas institūcijas darbojas. Protams, ir jābūt vienam atbildīgajam, kas varētu būt sociālais darbinieks, jo tas pēc funkcijām varētu būt viņa. Pašvaldība no savas puses skatās uz finanšu iespējām un izvērtēšanu atbalstam, skatās uz sociālā darbinieka atbalstu, lai novērstu vardarbības lietas. Skolai ir jābūt attieksmei un ir jāidentificē iespējamie cēloņi un iemesli pirms tam, nevis tikai ar sekām jāstrādā un jālaiž iekšā NVO jaunieši un jādod iespēja jauniešiem strādāt ar sava vecuma grupu, lai veidotu cilvēkus uz priekšu. No valsts tas prasītu interešu izglītības finansējumu, lai skolas pēcpusdiena pēc mācībām būtu aizpildīta ar dažādām nodarbēm turpat skolā ar citiem skolotājiem/pedagogiem dažādās talantu, attīstību, spēju vai mācību lietās. Četras lietas un tā visa būtu prevencija.”

“Un jābūt ir individuāliem plāniem, ko ar šo bērnu visi tie gudrie pieaugušie darīs. Iespējams, ka sociālie pedagogi tā strādā, bet vajag plānu, ko ar to bērnu darīt un tad tikai, kurš to darīs, nevis uzraksta pliku plānu. Vajag uzrakstīt, kā tam bērnam palīdzēs šajā mācību gadā. Paskatās, kādas viņam ir vajadzības un attiecīgas institūcijas arī pasaka, ko un kura darīs. Pieaugušie ir pieraduši rakstīt plānus pieaugušajiem, bet šeit ir atbalsta plāns katram bērnam vai bērnu grupai – kā mēs ar tiem bērniem ņemsimies, lai viņus atbalstītu un viņiem veidotos tā interese par dzīvi un mācībām. Nevis bāriņtiesa uzraksta, ko viņi darīs no savām funkcijām un tad saliek kopā, kur bērns jau sen ir pazudis viņu tajā plānā. Vajag paskatīties uz bērna individuālajām nepieciešamībām un profesionāli piedāvāt, jo itin bieži var daudz ko izdarīt, vienkārši aprunājoties ar bērnu vai paskatoties, kā iesaistīt, vai mainot vienaudžu attieksmi.”

Lai gan starpinstitūciju sadarbība tiek novērtēta par būtiskāko PMP problemātikas risināšanas priekšnoteikumu, gandrīz visi intervētie eksperti uzsver tieši skolas izšķirošo lomu gan PMP risku savlaicīgā identificēšanā, gan novēršanā, gan prevencijas darbā, nepieļaujot situācijas attīstīšanos līdz PMP riskam. Šādā aspektā eksperti runā gan par pedagoģu darba kvalitāti, gan izglītības saturu un pasniegšanas veida nepieciešamām izmaiņām, gan atbalsta personāla pieejamību skolās.

“Es jau nerunāju par to, ka skolotājiem vienkārši būtu jābūt citiem un būtu jāstrādā citādi. Jūs jau redzat, ka bērni vienkārši ir citi. Viņi ir citi! Viņi ir atšķirīgi. Pedagogam ir jāpielāgojas bērnam, nevis bērnam jāpielāgojas pedagogam, un tad var dabūt rezultātu, bet mēs gribam viņus uztaisīt par mums.”

“Vairāk ir jāpiestrādā pie tā, lai skolā ar viņu darbotos, lai viņš saskatītu jēgu tajā, ko ir izvēlējis, un neietu prom. Jābūt mīlētām, saprastām un novērtētām skolā. Mikroklimats arī ir svarīgs gan klasē, gan skolā.”

“Pirmais jau ir skola jebkurā gadījumā. Tā ir pirmā vieta, kurai ir vislielākā atbildība. Viņi ir tie, kas uzķer šo faktu, kas rīkojas vispirms un pēc tam ziņo tālāk, ja viņi nevar ar saviem spēkiem tikt galā. Līdz ar to, ja tas notiek, tad tālāk jau nāk sociālais dienests, kas pie prevencijas var iesaistīties. Tad ir gan jauniešu, gan nevalstiskās organizācijas. Pašvaldība jau iet paralēli ar skolu, jo skola nav atdalāma no pašvaldības.”

“Man gribētos, ka tas atbalsta personāls būtu nedaudz vairāk tajās skolās, jo tad mēs strādātu vairāk uz prevenciju, nevis uz seku likvidēšanu, jo prevencija stipri lielākus rezultātus nesīs, nekā seku likvidēšana.”

“Bet ir jāpadomā arī par to mūsu iestādēm, ka ir jāstrādā gan ar izcilniekiem, gan ar šokiniekiem, kam neveicas, nesanāk un ir bišķiņ vairāk jāpiestrādā. Es vienā konferencē tikos ar vienu vācu skolas metodisko vadītāju. Viņiem bija tāda iekšējā devīze: „Neviens nepaliek aiz mums!” Tas nozīmē, ja vajag vairāk strādāt ar tevi, tad tev tiek pielikts skolotājs vai dota tā iespēja, ka ar tevi papildus strādā, lai tu pievilktos pie pārējiem, pie vidējā līmeņa un tu nepaliktu aizmugurē. Tas nozīmē, ka tiek strādāts ar visiem tiem, kuriem švakāk iet.”

“Ja redzam, ka bērnam ir nepieciešams atbalsts mācībās, tad tas arī profesionāli ir jāsniedz, nevis vienkārši jāpasaka, ka tu esi mazlietiņ dumjš. Sniegt atbalstu, kā pareizi mācīties. Es pieļauju, ka skolai ir jārada ceļš, kā pareizi mācīties. Un ja mājās nevar mācīties, tad vajag atrast citu telpu. Tai nav jābūt pagarinātajai dienas grupai. Tā vienkārši ir pieejama telpa, kur var mācīties un tad doties mājās. Arī šādu atbalstu vajag dot. Vai nu tā ir bibliotēka, vai kāda klase vai cita vieta, kur var uzturēties un kur ir pieejams arī atbalsta personāls skolotājs/ vienaudzis. Pamatā jau neiemāca veidu, kā mācīties – neparāda to pozitīvo piemēru.”

“Par mācību motivāciju – skolotājiem vienkārši ir jāpatīk darbs, ko viņi dara, un jāstrādā ar visiem, nevis tikai darīt tā, lai būtu vidējie rādītāji. Tas nozīmē, ka viņi īsti nestrādā arī ar talantiem, bet, ja tur kādu atrod, tad to vienu uzpoš, bet ar tiem, kam ir zemās prasmes, vispār īpaši nečakarējas, bet tikai izvelk kādu vērtējumu. Skolai tomēr katram bērnam ir jāatrod vismaz viena lieta, kas viņam padodas. Tā nevar būt, ka bērnam nepadodas nekas. Tādu bērnu un tādu cilvēku nav! Vienkārši ir jāatrod tā lieta.”

“Runājot par motivācijas trūkumu, tas ir tas, cik interesanti man ir stundās, kādas ir tehnoloģijas iestādēs, kuras izmanto, kādi ir ārpus pasākumi, kāda ir sasaiste ar darba vidi un darba devēju. Šie visi ir komponenti, kam ir jābūt savstarpējā mijiedarbībā.”

“Motivācijas trūkums – te ir tas, ko varētu darīt atbalsta personāls, bet, ja atbalsta personāls nav pietiekamā daudzumā skolā, tad... Jebkurš mēs saprotam, ka sāk strādāt jau ar smagākajiem gadījumiem. Ja būtu viņu vairāk, tad varētu ķerties pie prevencijas.”

“Skolas komanda, kas apzina bērnus un pēc tam saprot, ar ko katrs strādā individuāli. Skolā ir atbalsta personāls, kur ir karjeras izglītības pedagogs, psihologs, ja nepieciešams, un ir jāatrod iespēja papildus paskatīties brīvprātīgo darbu, kuri var mācīt matemātiku, valodu vai to, kas neiet, tad arī sociālais darbinieks vai pedagogs, kas jau ir. Ja ir smagāki gadījumi, tad ir jāiegūst informācija no pašvaldības policijas, Izglītības pārvaldes un pašvaldības institūcijām.”

Daļa ekspertu īpaši uzsver arī vecāku lomu. Lai gan nepastāv daudz iespēju, kā vecākus “piespiest” rūpēties par saviem bērniem, eksperti norāda nepieciešamību strādāt ar šo mērķa grupu – gan izglītojot, gan īstenojot dažādas līdzdalības un iesaistes aktivitātes. Jāuzsver arī, ka bija daļa ekspertu, kuri stingri nodalīja skolas un vecāku atbildības, uzskatot, ka skolai jāatbild tikai par izglītojošo funkciju, savukārt vecākiem – par bērnu un jauniešu motivāciju, skolas apmeklējuma nodrošināšanu utt.

“Ļoti liela nozīme ir tieši vecāku atbalstam, teiktajam, kontrolei. Tāpēc vecāku izglītošana būtu vajadzīga un sarunas ar vecākiem tieši par šīm tēmām. Ir jābūt individuālajām sarunām gan ar jauniešiem, gan ar vecākiem, gan jāiesaista pedagogi un jāstrādā ar šo jauniešiem.”

“Un vecāki ir jāiesaista skolas dzīvē. Protams, ka ir, kas neiesaistās. Nebūs vienmēr viss 100%. Mēs viņus iesaistām. Ir vecāku sapulces, bet mēs plānojam arī tādu kā vecāku istabu, kur vecāki var satikties un padiskutēt, jo viņiem ir savas problēmas ar viena vecuma jauniešiem. Izveidot tādu telpu/istabu, kur viņi var justies labi, atnākt, pašķirstīt kaut kādus materiālus vai informāciju paprasīt, mēs par aktivitātēm pastāstām. Audzinātājam ir jārunā ar vecākiem tā – ne no augšas pozīcijām. Viņiem ir jābūt sadarbības partneriem.”

Kā jau iepriekšējā nodaļā norādīts – intervētie eksperti uzskata, ka lielāka loma PMP prevencijas sistēmā būtu piešķirama arī jaunatnes NVO un organizācijām, kas ir iesaistītas darbā ar jauniešiem. No vienas puses, šo organizāciju ietvaros jauniešiem ir iespējams komunicēt ar saviem vienaudžiem, no otras puses, šo organizāciju līderi kļūst par sava veida jauniešu iedvesmotājiem, kas īpaši aktuāli ir sociālā riska jauniešu mērķa grupās. Šādā aspektā NVO loma līdz šim nav pilnībā novērtēta un attīstīta – tas savukārt lielā mērā saistīts ar šādām organizācijām pieejamo finansējumu darbības nodrošināšanai.

“Ja būtu lielāks atbalsts jauniešu NVO, kas ne tikai sporto un dzied, bet arī iesaistās ar dažādām mācību aktivitātēm un papildu darbiem, tad tas ir tas, kas netiek izmantots vai arī ir tikko sācies. Jo vienaudži tikai var ietekmēt, jo mēs runājam vairāk par pusaudžu vecumu. Ja būtu iespēja laboratorijās veikt kādus izmēģinājuma darbus, mācīties matemātiku citādi, bet ar vienaudžiem kopā. Ne jau skolotājs tur sēdēs blakus un ar pirkstu rādīs, kas arī varbūt ir derīgi, bet vislielākais efekts ir, kad vienaudži to dara un iesaista arī papildus aktivitātēs. Tas ir tas, ko nevar tādā formātā izmērīt, bet kā preventīva un atbalstāma darbība var izraut jaunieti un ļaut viņam redzēt, ka dzīve ir citāda, nevis tāda, kas mājās notiek. Un tos veiksmes stāstus, nevis attiecināt uz citiem, bet uz sevi - ka es arī varu būt veiksmīgs! Droši vien arī skolas padomes un visas tās lietas, bet es labāk liktu uz šo brīvprātīgo darbu. Īpaši, ja runājam par 6.-9. klases pusaudžiem, kad viņi it kā negrib vairs neko, viņus jau tikai vienaudži var uzrunāt. Viņiem jau nav citu autoritāšu. Viņiem vecāki nav autoritātes, skolotājas ir vecas un moka viņus, kas arī nav autoritātes. Vienīgais ir jaunieši, kas paši ir līdzīgas grūtības izgājuši, vai arī vienkārši vienaudži. Tas prevencijā nav daudz izmantots, bet to vajadzētu atbalstīt. Tā kustība lēnām veidojas.”

“Un jauniešu NVO, kas iesaista bērnus. Tie paši ielu vingrotāji, Ghetto Games un paši jaunieši. Tās ir tās labās lietas, kas būtu jāturpina.”

“Mēs ar ielu vingrošanas kustību esam izbraukājuši 400 Latvijas skolas, stāstot un rādot par to, un centušies jauniešus pievērst tam. Viņi pievēršas, bet valdība to īsti nekad nav atbalstījusi un arī pašvaldība nē. Ir jāveido kaut kādas preventīvas darbības, kas ir kā jauniešu elku labāko piemēru kustības vai veidojumi, kas varētu aktīvi strādāt ar jauniešiem reģionos uz vietas. Uz kopējo apjomu mēs esam maza organizācija, kas nevar būt par pudeles korķi visai Latvijai. To mūsu piemēru varētu adoptēt. Tādai kustībai ir jābūt. Tie pozitīvie piemēri palīdz, bet cik tādu ir? Viņus diemžēl īsti neviens neatbalsta. Tam ir jābūt valstiskā līmenī.”

“Materiālais atbalsts aktīvām jauniešu kustībām, kas aktīvi iedvesmo un strādā ar jauniešiem, būtu jābūt kā atsevišķai sadaļai valsts budžetā un IZM, Veselības un Labklājības ministriju budžetos. Mums jauniešu ir ļoti maz pēc īpatsvara ar veciem cilvēkiem. Ja mēs tagad nepadomāsim par jaunatni un viņas pozitīvo novirzīšanu, izglītošanu, tad... Mums jau katrs jaunietis ir no svara.”

“Man gribētos uzsvērt, ka jauniešiem ir jābūtu pozitīvais piemērs. Un tas pozitīvais piemērs nav tas pedagogs, kas ir skolā. Diemžēl. Es pats to redzu, kad atbraucu kā veiksmīgs uzņēmējs, kas kaut ko dara, ar labu un jaunu mašīnu un stāstu par interesantām lietām. Es stāstu jauniešiem, kāda ir bijusi mana bērnība, kā man ir palīdzējis sports. Viņiem ir tas piemērs. Es pats uz savu galvu vidēji ziemā izbraucu 30 mācību vietas, bet, ja apvienotu kādus 30 veiksmes stāstus un uztaisītu to valstiskā mērogā, ka ir tāda programma, kur cilvēki brauc un iedvesmo. Tam jauniešiem to vajag redzēt.”

Runājot par jauniešu motivācijas mācīties trūkumu, eksperti identificē aktivitātes, kas tiešā vai netiešā veidā risinātu šo problēmu. Piemēram, jau iepriekš minētā nepieciešamība pilnveidot izglītības saturu un pasniegšanas veidu arī netieši pozitīvi ietekmētu jauniešu motivāciju un vēlmi mācīties. Kā konkrētu īstenojamu aktivitāti vairāki eksperti min karjeras izglītības nepieciešamību jau sākot no pamatskolas līmeņa. Eksperti uzskata, ka jauniešu iespējas un spējas jau agrīnā vecumā apzināt un apzināties savas spējas, talantus un vēlmes, lielā mērā korelē ar interesi un gatavību mācīties.

“Karjeras izglītība noteikti visos vecumos, arī pamatizglītībā. Ja bērns nemācās un viņam ir kādi iemesli – nelabvēlīga ģimene vai ģimene, kas nerūpējas, tad ir ļoti būtiski, ka skolotājs strādā ar šo bērnu un ģimeni, lai atrastu viņam citu programmu, skolu vai orientētu viņu uz to, ko viņš darīs pēc 9. klases.”

“Pirmkārt, karjeras izglītībai ir jābūt mērķtiecīgai. Mums neder tikai vienā dienā pastāstīt, aiziet paskatīties kādu iestādi. Tam darbam ir jābūt mērķtiecīgai. Varētu teikt, ka lēnā garā jau no bērnudārza vecuma, lai viņš saprot, kas ir tas, kas man patīk, kas mani interesē. Katram vecuma posmam atbilstošā līmenī. Ne gluži karjeras konsultanti. Tur var būt dažādi. Mēs strādājam ar to, lai mums katrā izglītības iestādē būtu savs karjeras konsultants, kurš palīdz virzīt to bērnu. Vienkārši pamudināt to bērnu, palīdzēt paskatīties, kas tad labāk padodas un ko viņš labāk vēlētos darīt. Ja viņam nav neviens, kas viņu pamudina, tad, protamas, tajā vecuma posmā vieglākais ir nedarīt neko, nevis sevi drusciņ piespiest.”

Ne visi PMP iemesli ir vispārīgi un subjektīvi – nereti tie ir arī objektīvi un konkrēti, un tādus, pēc ekspertu novērtējuma, ir iespējams salīdzinoši viegli apzināt un novērst. Ja konkrētiem bērniem un/vai jauniešiem ir neapmierinošs ģimenes materiālais stāvoklis, tad pašvaldībām būtu jāuzņemas par to rūpes un finansējums jānodrošina. Pašvaldības lomu uzsver vairāki eksperti, galvenokārt finansējuma nodrošināšanas aspektā.

“Ja pašvaldība redz, ka ģimenē ir ļoti vājš ekonomiskais nodrošinājums, ja vecākiem faktiski nav naudas, tad varbūt vajag dot šo finansiālo atbalstu. Jautājums, vai skolai priekš bērna, jo vecākiem nav jēgas dot, jo tad bērns to naudu nedabū, vai arī sociālais darbinieks ir tas, kurš strādā ar to budžetu, ko papildus iedod, bet vajag dot šo atbalstu, lai bērns to saņem. Ja ir vajadzīgs apģērbs, tad iet un to nopērk, ja burtņīcas vai pildspalvas, tad to arī nodrošina tā, lai tas bērns to saņem. Ir arī gadījumi, kad bērnam nav ko ēst. Tad ir acīmredzot jāpabaro trīsreiz dienā.”

“Finansiālais atbalsts ir ļoti vajadzīgs, jo lielākoties tie, kas kaut ko dara, paši māk gan organizēties, gan darīties. Nepieciešams tieši materiālais.”

4. CITU VALSTU PIEREDZE PMP RISKU PREVENCIJĀ

PMP ir viena no izglītības sociālajām problēmām, kas aktuāla daudzām ES dalībvalstīm (īpaši augsts šis rādītājs ir Maltā, Portugālē un Spānijā). Latvijas rādītājs (12%) gan ir zemāks nekā ES vidējais (14%), turklāt pēdējo desmit gadu laikā tas ir samazinājies par aptuveni 5%. Jāmin gan, ka satraucoši ir dati dzimumu dalījumā – ja 18–24 gadus jauno sieviešu vidū priekšlaicīgi skolu pametušo īpatsvars ir aptuveni 7%, tad jauno vīriešu vidū tas ir divas reizes augstāks – 15%.⁴

Pēc *Eurostat* datiem⁵, Eiropas valstīs PMP vidējais rādītājs 2012. gadā bija 12,8%, bet 27 ES valstīs identificētas būtiskas atšķirības gan rādītājos kopumā, gan arī PMP procentuālajā sadalījumā pēc dzimuma. Lai gan kopš 2000. gada PMP līmenis gandrīz visās ES dalībvalstīs ir samazinājies, atsevišķās valstīs šis rādītājs ir palielinājies. 2012. gada statistikas dati liecina, ka PMP rādītāji svārstījās no 4% Slovēnijā un Horvātijā līdz 20% Maltā, Portugālē un Spānijā. PMP rādītāji dzimumu salīdzinājumā konsekventi ir augstāki jauniem vīriešiem (izņemot Rumāniju un Bulgāriju), un dzimumu grupu atšķirība ir diezgan nemainīga kopš 2000. gada. 27 ES valstīs vidēji ir tikai 76 meitenes uz katrām 100 zēniem, kuri priekšlaicīgi pārtraukuši mācības. Vislielākā atšķirība ir Kiprā, Latvijā, Luksemburgā un Polijā, kur jaunie vīrieši pat divas reizes biežāk nekā jaunās sievietes pārtrauc mācības.

Eiropas Komisijas 2013. gada pētījumā⁶ secināts, ka faktori, kādēļ jaunieši izvēlas priekšlaicīgi pārtraukt mācības, ir vairāki, parasti tas ir kumulatīvs process, nevis pēkšņs lēmums. Tāpēc nevar noteikt vienotu profilu PMP jauniešiem, lai gan dažas grupas šādam riskam ir pakļautas vairāk, atšķirībā no valsts un reģiona. Kā īpašas grupas tiek minētas nepilngadīgas jaunās māmiņas, jaunieši ar īpašām vajadzībām, kā arī migranti un etnisko minoritāšu pārstāvji.

Eiropas valstis ir apņēmušās priekšlaicīgi mācības pārtraukumu jauniešu proporciju līdz 2020. gadam samazināt līdz mazāk nekā 10%.⁷ Izglītības ministri 2011. gada jūnijā vienojās par sistēmu saskaņotai, visaptverošai un uz faktiem balstītai politikai, lai risinātu PMP problēmu⁸. Lielākā daļa Eiropas valstu papildus ES definīcijai ir izstrādājušas arī savas valsts PMP definīciju, kuras ietvaru politiskajām debatēm veido, pamatojoties uz nacionālajiem statistikas datiem un metodoloģiju. Čehijas Republika, Kipra, Latvija, Ungārija, Malta, Rumānija un Slovākija ir vienīgās valstis, kuras PMP aprakstā kā pamatu izmanto ES definīciju, uzskaitot 18 līdz 24 gadu vecu jauniešu, kuri neturpina izglītību vai apmācību, procentuālo īpatsvaru.⁹

PMP risku prevencijas jomā EK pētījumos tiek uzsvērta nepieciešamība īstenot visaptverošu stratēģiju, tajā skaitā profilakses (stimulējoša mācību vide, vienlīdzīgas izglītības iespējas bērniem un

⁴ Pētījums "Jaunieši Latvijā. Aktivitāte, mobilitāte, līdzdalība. 2008-2013". IZM, 2013.

⁵ "Preventing early school leaving in Europe – lessons learned from second chance education". EK, 2013.

⁶ Turpat.

⁷ Council conclusions of 12 May 2009 on a strategic framework for European cooperation in education and training ('ET 2020'). 2009.

⁸ Council Recommendation of 28 June 2011 on policies to reduce early school leaving, OJ C 191, 1.7.2011.

⁹ Tackling Early Leaving from Education and Training in Europe: Strategies, Policies and Measures. European Commission/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.

jauniešiem), iesaistes (motivācijas pasākumi mācībām, individuāla pieeja un saskarsme atsevišķām mērķa grupām, piemēram, skolēniem ar īpašām vajadzībām, darbaudzināšanas prasmju attīstība) un kompensācijas (atkārtota iesaistīšana izglītībā un apmācībā, alternatīvā izglītība un apmācība, individuāli pielāgotas programmas) pasākumus.¹⁰

Profilakse

ES dalībvalstīs aplūkojami gan labi iedibinātas prakses piemēri PMP profilakses jomā, gan arī nesen ieviesti pasākumi un programmas, kuru rezultāti un ietekme patlaban vēl nav tikusi novērtēta.

Viens no pamatjautājumiem ir PMP problēmas **pārraudzība, koordinācija un starpsektorālā sadarbība**. Nīderlandē PMP samazināšanas programmā (*Aanval op schooluitval*) sākot no 2008. gada ik pēc četriem gadiem tiek slēgti līgumi starp Izglītības ministriju un reģionu pašvaldībām par PMP samazināšanu un mērķfinansējumu. Katrs reģions, pilsēta, skola paši izvēlas pasākumus, kurus vēlas ieviest, lai sasniegtu izvirzītos mērķus. Programmas kopējais mērķis ir novērst PMP jau agrīnā stadijā kopīgā valsts, pašvaldības un skolas sadarbībā. PMP samazināšanas programmas pārraudzību Nīderlandē īsteno Izglītības ministrijas struktūrvienība. Savukārt Austrijā 2012. gadā uzsāka īstenot nacionālo stratēģiju PMP jomā. Tā ir mērķēta uz savstarpēji saistītiem pasākumiem strukturālajā līmenī (reformas un uzlabojumi skolu izglītības sistēmā), pasākumiem skolu līmenī (iniciatīvas skolu kvalitātes, kā arī mācīšanas un mācīšanās vides uzlabošanai), kā arī pasākumiem, kas atbalsta riska grupas jauniešus (apmācības/treniņi kā jauns valsts pasākums). Lai apvienotu konsultāciju pakalpojumus, atbalstu mācībās un psiholoģisko palīdzību jauniešiem un pieaugušajiem, 2012. gadā Luksemburgā izveidota “*House of Guidance*”, kur pakalpojumi gan ir hierarhiski un finansiāli atkarīgi no dažādām ministrijām, tomēr būtiski uzlabo dažādu institūciju savstarpējo sadarbību. Francijā starpministriju koordinācijas ietvaros kopš 2010. gada izveidotas 360 vietējās sadarbības platformas. Vietējo organizāciju un sadarbības tīklu partnerībā tās nodrošina koordinētu un pielāgotu risinājumu jauniešiem, kuri tiek identificēti kā PMP riska grupa, tādās jomās kā izglītība, darbs ar jauniešiem, jauniešu sociālā iekļaušana, nodarbinātība, veselība, tiesības un lauksaimniecība. Papildus tam Izglītības ministrija ir ieviesusi apmācību, kvalifikācijas un nodarbinātības pasākumu ar nosaukumu “*FOQUALE*”, kura mērķis ir uzlabot koordināciju starp visām aktivitātēm un organizācijām tās pārraudzībā, kā arī atbalstīt jauniešu līdzdalību un atgriešanos mācībās.¹¹

PMP risku prevencijas jomā mērķorientētu pasākumu īstenošanai būtiski ir ticami un aktuāli **dati par PMP riskam pakļautiem jauniešiem**. Datu un informācijas vākšanā jāaptver visu līmeņu izglītības iestādes, tostarp vispārizglītojošās valsts, pašvaldību un privātās skolas, speciālās un profesionālās izglītības iestādes, kā arī jāiekļauj dati par bērniem un jauniešiem, kas nekad nav uzņēmti skolā. Šādas datu bāzes izveidotas vairākās ES valstīs, bet tās atšķiras pēc datu apkopošanas,

¹⁰ Reducing early school leaving: Key messages and policy support. Final Report of the Thematic Working Group on Early School Leaving», EK, 2013.

¹¹ Turpat.

daudzveidības un pieejamības. Piemēram, Francijā šādā datu bāzē – SIEI (*Système interministériel d'échanges d'informations*) apkopo ministriju un nodarbinātības pakalpojumu institūciju informāciju par jauniešiem līdz 25 gadu vecumam un divas reizes gadā aktualizē PMP riskam pakļauto jauniešu sarakstu. Luksemburgā nacionālais skolēnu reģistrs identificē jauniešus, kuri pamet skolu bez diploma vai atestāta iegūšanas. Savukārt Portugālē darbojas nacionāla datu bāze, kurā regulāri tiek apkopota skolu un sociālo dienestu informācija, kas ietver plašas ziņas par jaunieša vecumu, izglītības kvalitāti (kavējumi, vērtējumi, utt.), īpašām vajadzībām un prasmēm, sniegto sociālo atbalstu, informāciju par jaunieša vecāku profesiju, nodarbošanos un izglītības līmeni. Nīderlandē katram jauniešim tiek piešķirts unikāls identifikācijas numurs, pēc kura jauniešim var sekot visa izglītības procesa laikā neatkarīgi no tā, vai tiek mainīta skola, pašvaldība vai reģions. Šī sistēma tiek administrēta valsts mērogā, tiek izmantota skolu finansējuma aprēķinam. Jaunieši, kuri ir reģistrēti "The Basic Record Database for Education (BRON)" sistēmā kā skolas vecuma jaunieši, bet kuri neapmeklē izglītības iestādi vai profesionālos kursus un kuriem nav pamatkvalifikācijas, tiek identificēti kā PMP riska grupa. Igaunijā darbojas nacionālais reģistrs – Izglītības informācijas sistēma (EEIS), kur apkopota informācija par izglītības iestādēm, skolotājiem, skolēniem, iegūtajiem izglītības dokumentiem (atestātiem) un mācību grafiku. Pašvaldības var izmantot šo sistēmu, lai piekļūtu informācijai par savas teritorijas iedzīvotājiem un tiem bērniem un jauniešiem, kuri mācās citu pašvaldību skolās. Izglītības iestādēm ir pienākums ievadīt informāciju EEIS, kā arī precizitātes nolūkos regulāri pārbaudīt un atjaunot to. Reģistrs dod iespēju izsekot katra skolēna izglītības karjerai, profesijas iegūšanai un iesaistei darba tirgū.¹²

Lai identificētu PMP riska grupas un savlaicīgi uzsāktu preventīvās aktivitātes, virknē valstu tiek īstenoti "agrīnās brīdinājuma sistēmas" (*early warning systems*) pasākumi. Beļģijā kopš 2012. gada īsteno darbības plānu "Kavējumi un citas antisociālas uzvedības formas" ("*Truancy and other forms of anti-social behaviour*"), kura mērķis ir identificēt bērnus vecumā no 6 līdz 18 gadiem, kuri nepilda obligāto pienākumu apmeklēt mācību iestādi, pārbaudīt skolu apmeklējumu, lai identificētu PMP riska grupu, jo mācību kavēšana ir viens no indikatoriem, kas liecina par problēmām skolā vai mājās. Ja vecāki nereaģē uz skolas aicinājumu nodrošināt bērna iekļaušanos izglītības sistēmā, tiek nodrošināts papildu sociālais atbalsts, lai atjaunotu saikni starp skolēnu, skolu un ģimeni. Ar līdzīgu mērķi Islandē Izglītības, zinātnes un kultūras ministrija ir izstrādājusi "risku detektoru", lai novērstu PMP vidusskolās. Tā mērķis ir nodrošināt skolu speciālistiem sistemātisku pieeju un savlaicīgi noteikt riska grupas. Detektors galvenokārt balstās uz vidusskolēnu aptauju, kurā apkopo datus par skolēna iesaistīšanos mācību procesā, attieksmi pret mācībām, psiholoģisko pielāgotību un saskarsmes prasmēm. "Risku detektors" sākotnēji tika pārbaudīts 3 skolās, kurās bija augsts PMP līmenis, bet, saņemot pozitīvas atsauksmes, plānots šo pasākumu īstenot vēl 18 līdz 32 skolās.

Lai samazinātu PMP risku, viens no agrīniem pasākumiem ir **uz otru gadu palikušo skolēnu skaita samazināšana**. Beļģijā 12 līdz 14 gadu veciem skolēniem, kuriem ir mācību problēmas, pirmajos

---

¹² Turpat.

divos pamatskolas gados tiek izveidots individuāls mācību plāns, kas ļauj apmeklēt papildu nodarbības, atgūt iekavēto mācību vielu un atgriezties ierastajā mācību procesā. Portugālē, savukārt, ieviests papildu mācību periods 4.-6. klašu skolēniem, kuri nav nokārtojuši eksāmenu portugāļu valodā un matemātikā, dodot iespēju saņemt papildu apmācības un atkārtoti kārtot pārbaudījumus.

Skolēnu atstāšana uz otru gadu jeb atkārtotas mācības tajā pašā klasē galvenokārt tiek izmantota Centrālās un Austrumeiropas valstīs. Zviedrijā, Norvēģijā, Īrijā un Lielbritānijā atstāšana uz otru gadu netiek piemērota, savukārt Griekijā, Portugālē un Lihtenšteinā skolēni tiek atstāti uz otru gadu tikai izņēmuma gadījumos (piemēram, ilgstošas slimības gadījumā). Lietuvā gada beigās neapmierinošo sekmju cēloņus analizē pedagoģiskā padome. Nesekmīgajiem skolēniem tiek doti papildu uzdevumi mācību priekšmetos, kuros tiem ir nesekmīgas atzīmes. Papildu uzdevumu rezultāti ietekmē lēmumu par pārcelšanu nākošajā klasē, tiek ņemtas vērā vecāku domas, klases audzinātāju un mācību priekšmetu skolotāju viedoklis.¹³

Vēl viens būtisks PMP risku samazināšanas agrīns pasākums ir **savlaicīga profesionālā orientācija**. Francijā šādu lēmumu par tālāko akadēmisko vai profesionālo izglītību pieņem skolēns, viņa vecāki un skolas vadība. Šāds eksperiments uzsākts 117 mācību iestādēs, skolēnam sasniedzot 18 gadu vecumu, jo tiek uzskatīts, ka jaunietim izvēles trūkums ir viens no galvenajiem faktoriem, kas noved pie PMP, tā kā jaunieši ir spiesti izvēlēties ceļu, kas neatbilst viņu vēlmēm un mērķiem.¹⁴

Iesaiste

Iesaistes pasākumu mērķa grupa ir gan PMP riskam pakļautie skolēni, gan skolotāji un skolēnu vecāki, nodrošinot izglītības motivācijas pasākumus, individuālu pieeju atsevišķām mērķa grupām, karjeras izvēles atbalstu. Lietuvā kopš 2001. gada ikvienā skolā strādā sociālais pedagogs. Gan skolās, gan dienas centros organizētas sociālo prasmju attīstības grupas skolēniem ar uzvedības problēmām un mācību kavēšanu. Arī Portugālē, Maltā, Īrijā, Luksemburgā, Beļģijā šādi pasākumi tiek īstenoti, lai novērstu apstākļus, kas var sekmēt PMP. Minētajās valstīs šīs programmas tiek īstenotas sadarbībā ar sociālajiem darbiniekiem, psihologiem, jaunatnes darba speciālistiem un karjeras konsultantiem.¹⁵

PMP problēmas mazināšanai kā efektīvas novērtētas arī alternatīvās izglītības programmas. Lietuvā alternatīvās izglītības programma tiek īstenota „jaunatnes skolās un klasēs”. Tās ir domātas 12 – 16 gadus veciem skolēniem, kas atpaliek mācībās, kam trūkst motivācijas mācīties vai kam ir īpaši nelabvēlīgi sociālie apstākļi. Jaunatnes skolu programmas ir vērstas uz vispārēju attīstību, kā arī uz profesionālo orientāciju, proti, uz pamatiemaņu un arodizglītības apgūšanu. Vispārējā izglītība tiek apgūta atbilstoši pamatzglītības programmai, bet ir iespēja variēt stundu skaitu dažādos mācību priekšmetos. Mācību programmā ir obligātie un izvēles priekšmeti, un skolēniem ir iespējas izvēlēties

¹³ “Skolēnu atbrīšana pamatskolās. Problēmas risinājumi.” Baltic Institute of Social Sciences, 2007.

¹⁴ Reducing early school leaving: Key messages and policy support. Final Report of the Thematic Working Group on Early School Leaving», EK, 2013.

¹⁵ Turpat.

atsevišķus tematiskos moduļus un to apguves secību atbilstoši savām vajadzībām un iespējām. Tādējādi skolēni kļūst par vienlīdzīgiem partneriem mācību procesā, kam raksturīgs elastīgums, individualizācija un dažādība.¹⁶

Dānijā ir vairāki alternatīvi izglītības modeļi, kuros apvienota vispārējā izglītība un arodizglītība. Viens no tiem ir arodpamatizglītība (*erhervsgrunduddannelse* – dāņu val., *vocational basic training* – angļu val.) jauniešiem ar mācīšanās grūtībām, tā ilgst pusotru līdz trīs gadus. Arodpamatizglītībai raksturīga ļoti individuāla pieeja – katram audzēknim ir konsultants, un mācību programma tiek veidota individuāli atbilstoši audzēkņa vēlmēm un iespējām. Programmas pamatā ir prakse uzņēmumos vai iestādēs un vispārējās un arodizglītības nodarbības, kas var tikt kombinētas no dažādu skolu piedāvātajiem kursiem. Svarīgi, ka audzēkņa paveiktais un apgūtie kursi tiek dokumentēti, tādējādi atvieglojot pāreju uz pilna laika programmām profesionālās izglītības iestādēs.¹⁷

Ņemot vērā, ka atsevišķas jauniešu grupas PMP riskam ir pakļautas vairāk, atkarībā no valsts un reģiona, dažās valstīs tiek īstenotas speciālas mērķprogrammas. Tā 2005. gadā Īrijā ieviesa darbības plānu “Vienādu iespēju nodrošināšana skolās” (“*Delivering Equality of Opportunity in Schools*” (*DEIS*)). Tā ir integrēta stratēģija, kas mērķēta uz nevienlīdzības novēršanu izglītībā no sākumskolas līdz pat vidusskolas absolvēšanai. Plāna ietvaros prioritāte noteikta agrīniem iesaistes pasākumiem, specifiskiem pasākumiem lasīt un rakstīt prasmes uzlabošanā, vecāku un ģimeņu iesaisti bērnu izglītībā. Turklāt *DEIS* ietvaros radītas arī Mājskološanās kopienas sadarbības programma un Skolas pabeigšanas programma. Līdzīgi arī Portugālē un Spānijā tiek īstenotas mērķprogrammas papildu sociālā atbalsta, mentoringa un apmācību pasākumu īstenošanai, lai mazinātu PMP, īpaši skolās, kas atrodas sociāli vai ekonomiski nelabvēlīgā teritorijā. Portugālē šī programma aptver 25% no visiem skolēniem, savukārt Spānijā programma ir vairāk individuāli orientēta un plānots, ka nākotnē to aizstās citi pasākumi un iniciatīvas, jo reforma paredz jauna divgadīga profesionālās apmācības kursa ieviešanu un racionālāka mācību grafika izstrādāšanu.¹⁸

Par vienu no efektīvākajiem pasākumiem PMP problēmas samazināšanas jomā tiek uzskatītas **darba vidē balstītas izglītības programmas**. Ražošanas skolas vai līdzīgi modeļi ir izveidoti vairākās valstīs, piemēram, Dānijā, Austrijā, Lietuvā. Jaunieši tādējādi var gūt praktisku pieredzi darba procesā un ieskatu noteiktās profesijās. Lai gan jēdziens “ražošanas skola” valstīs ir atšķirīgs, parasti tas apvieno akadēmiskās izglītības programmas un praktisko darba pieredzi. Mērķis ir paaugstināt jauniešu motivāciju iesaistīties mācību procesā un nodrošināt viņiem pieredzi, kas nepieciešama, lai pieņemtu pamatotus lēmumus par nākotnes karjeru. Ražošanas skolas piedāvā seminārus, praktisko apmācību, profesionālo orientāciju un sociāli pedagoģisko atbalstu. Vācijā šādas programmas ietvaros tiek īstenota individuāla mācību programma, kurā skolēns aptuveni pusi no iknedēļas mācību

¹⁶ “Initial Vocational Education and Training in Lithuania.” Methodological Centre for Vocational Education and Training, 2005.; “Skolēnu atbrīšana pamatskolās. Problēmas risinājumi.” Baltic Institute of Social Sciences, 2007.

¹⁷ Eyridice, Cedefop. Structures of Education, Initial Training and Adult Education Systems in Europe: Denmark 2000.

¹⁸ Reducing early school leaving: Key messages and policy support. Final Report of the Thematic Working Group on Early School Leaving», EK, 2013.

stundām darbojas uzņēmumos, sociālajās, kultūras iestādes un citās darba vietās, veicot praktiskus uzdevumus. Līdzīga programma ir ieviesta arī Igaunijā – tās ietvaros līdztekus arodizglītības pamatiem audzēkņi apgūst arī citas prasmes, kas nepieciešamas veiksmīgai darba dzīvei – darba meklēšanu, plānošanu, saskarsmes prasmes.¹⁹

Kompensācija

PMP risku prevencijas jomā **kompensējošo pasākumu** mērķa grupa ir jaunieši, kas jau pārtraukuši mācības, dodot viņiem iespēju atkārtoti iesaistīties izglītībā vai apmācībā. Bieži vien, pirms jaunietis turpina izglītošanos, tam nepieciešama sagatavošana un motivēšana, kas ietver savu mērķu un iespēju apzināšanos, kā arī konsultācijas par iespējām mācīties un strādāt noteiktās profesijās. Šāda programma izveidota Lielbritānijā. „*Getting Connected*” ir domāta 16 – 25 gadus veciem jauniešiem, kas pārtraukuši mācības. Programmas pamatā ir deviņi moduļi (sevis iepazīšana, manas jūtas, mani uzskati, attiecību veidošana, saņemt un sniegt palīdzību, riski, savas dzīves vadīšana, informācijas iegūšana un izmantošana, tiesības un pienākumi), ko var izmantot arī neformāli darbā ar jauniešiem dažādās organizācijās un centros. Par piedalīšanos šajā programmā jaunieši saņem apliecību.²⁰

Lai palīdzētu 15 līdz 25 gadus veciem jauniešiem atsākt vispārīzglītojošās mācības vai profesionālo izglītību, Ungārijā no 2008. līdz 2011. gadam īstenota pilotprogramma *DOBBANTO*. Sākotnējais uzdevums bija mainīt fizisko mācību vidi un nelielās grupās sniegt radošu un elastīgu mācīšanās pieredzi, apvienojot to ar nodarbinātību un karjeras attīstību. Galvenais uzsvars bija attīstīt komunikācijas, sociālās un izglītības kompetences, atbalstīt novatoriskas metodes, piemēram, kooperatīvo mācīšanos, projektos balstītu mācību procesu, eksperimentālo un ārpuskolas mācīšanos. Viens no pilotprogrammas mērķiem bija iedrošināt jauniešus, lai veidotu savus personīgos attīstības plānus, uzņemties atbildību par savu nākotnes karjeru un ilgtermiņa plāniem. Ņemot vērā projekta pozitīvo novērtējumu, Ungārijā tiek attīstīta jau nākamā programma (*Bridge Programme*) jauniešiem ar sliktām mācību sekmēm un PMP jauniešiem. Portugālē priekšlaicīgi skolu pametušajiem jauniešiem, kas vecāki par 15 gadiem, ir iespēja iegūt vidējo izglītību Integrētā izglītības un apmācību programmā, kur nodarbības var notikt vispārīzglītojošajās skolās, NVO, kopienu organizācijās un uzņēmumos. Katrai no šādām jauniešu grupām nodrošina pilnas slodzes skolotāju, kas izstrādā pielāgotu mācību programmu ar profesionālu orientāciju.²¹

Igaunijā visaptveroša stratēģija PMP prevencijai nav izstrādāta, lai gan tiek īstenoti atsevišķi pasākumi, lai atbalstītu riska grupas, piemēram, studentus no migrantu ģimenēm un skolēnus ar speciālām izglītības vajadzībām. Kā piemērus kompensējošajiem pasākumiem var minēt 2009. gadā ieviesto apmācību kuponu sistēmu, lai atbalstītu atkārtotu apmācību vai tālākizglītību pieaugušajiem bezdarbniekiem, īpaši grupā ar zemu profesionālo klasifikāciju, pedagogu apmācības darbam ar

¹⁹ Tilmanis L., Annus T. “School drop-out as an obstacle building the knowledge based economy in Estonia.” 2003.

²⁰ Walther A., Pohl A. “Thematic Study on Policy Measures concerning Disadvantaged Youth. Final Report.” 2005.; Rumberger R. “What can be done to reduce school dropouts?” in Gary Orfield (Ed.) “Dropouts in America: Confronting the Graduation Rate Crisis.” Cambridge: Harvard Education Press, 2004.

²¹ Reducing early school leaving: Key messages and policy support. Final Report of the Thematic Working Group on Early School Leaving», EK, 2013.

speciālās izglītības skolēniem, īpašu programmu PMP jauniešiem rosinot pēc vispārizglītojošās skolas atstāšanas turpināt mācības profesionālās izglītības iestādē, vienlaikus nodrošinot karjeras konsultācijas. Igaunijas nacionālajā izglītības programmā kopš 2011. gada ieviests starpdisciplinārs priekšmets "Mūžizglītība un karjeras plānošana".²²

Kopsavelkot citu valstu pieredzi ar līdzīgiem PMP un sociālekonomiskajiem rādītājiem PMP risku prevencijas jomā, jāsecina, ka efektīvam problēmas risinājumam nepieciešama sistēmiska pieeja un kompleksi risinājumi, lai vienlaikus īstenotu gan individuālus prevencijas pasākumus, gan plašākām mērķa grupām orientētas programmas PMP risku un arīdzan seku novēršanā.

---

²² Tackling Early Leaving from Education and Training in Europe: Strategies, Policies and Measures. European Commission/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.

5. SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

5.1. PMP riska grupas raksturojums

77% no aptaujātajiem PMP jauniešiem ir pabeiguši 9. klasi, bet nav turpinājuši mācības tālāk, savukārt 23% - pārtraukuši mācības, neiegūstot pamatizglītību. Sekojoši – **PMP risks Latvijā visbiežāk attiecas uz jauniešiem, kuri pabeidz pamatskolu, bet neturpina mācības tālāk.** Centrālās statistikas pārvaldes dati liecina, ka vidēji 5% pamatskolu beidzēju mācības tālāk neturpina. Kā satraucošs jāmin fakts, ka pēdējo desmit gadu laikā šādu jauniešu īpatsvars ir palielinājies - ja laika periodā no 1995. līdz 2004. gadam vidēji 3,9% neturpināja izglītību pēc pamatskolas pabeigšanas, tad pēdējo desmit gadu laikā vidējais rādītājs ir 5,2%.²³ Faktu, ka PMP risks biežāk attiecas uz par pamatizglītību augstāku izglītības līmeni, apliecina arī 2014. gadā veiktais pētījums, kurā secināts – 87% profesionālās izglītības skolu ir saskārušās ar PMP gadījumiem, 26% vidusskolu un ģimnāziju, un tikai 13% pamatskolu.²⁴

Tie, kuri nav ieguvuši pamatizglītību, mācības visbiežāk pārtraukuši 8. vai 9.klasē (attiecīgi – 39% un 23%), kas liecina, ka **PMP problemātika ir izteikti aktuālāka tieši pēdējās pamatskolas klasēs.** To apliecina arī dati par to, kādā vecumā jaunieši pametuši pamatskolu – 41% PMP jauniešu bijuši **15-18 gadus jauni**, kad pārtraukuši mācības, un tikai 19% - gados jaunāki. Sociāli demogrāfisko parametru aspektā novērojams, ka **PMP risks lielāks ir zēnu vidū**, lai gan arī meiteņu PMP jauniešu vidū ir daudz (41%). **Grūtniecības iestāšanās iezīmējas kā būtisks PMP faktors** - 18% no PMP jauniešiem ir jaunie vecāki.

Aptaujā iegūtie dati liecina, ka PMP problemātikai nav izteikta ģeogrāfiskā "piederība" – **PMP vienlīdz aktuāla ir kā lielpilsētās, tā laukos.** Aptuveni vienāds PMP jauniešu īpatsvars dzīvo laukos (37%) un lielpilsētās (36%). 17% PMP jauniešu ir mazpilsētu iedzīvotāji, bet 8% dzīvo Rīgā. Tai pat laikā novērojamas būtiskas atšķirības iegūtā izglītības līmeņa aspektā - **pamatizglītību neieguvušo PMP jauniešu mērķa grupā izteikti biežāk pārstāvēti jaunieši, kas dzīvo laukos (47%) un mazpilsētās (22%), kamēr 9. klasi pabeigušo, bet mācības neturpinājušo, vidū vairāk pārstāvēti lielpilsētās dzīvojošie (40%).**

Absolūtais vairākums PMP jauniešu (88%) pēc mācību pārtraukšanas nav mainījuši dzīvesvietu, kas nozīmē, ka joprojām ir apzināmi un sasniedzami tajās pašās pašvaldībās, kur dzīvoja, kad pameta mācības. Tai pat laikā **kopumā 40% PMP jauniešu tuvāko desmit gadu laikā plāno mainīt dzīvesvietu**, katram piektajam plānojot pārcelties uz dzīvi ārpus Latvijas (visbiežāk – Lielbritānija (9%) un Vācija (4%)), bet 18% - uz citu pilsētu Latvijā. Tas visdrīzāk netieši liecina par jauniešu vēlmi uzlabot savu sociāli ekonomisko stāvokli.

²³ Datu avots: Centrālās statistikas pārvaldes datubāze <http://data.csb.gov.lv>, sadaļa "Izglītība".

²⁴ "Pētījums par priekšlaicīgas mācību pamešanas iemesliem un riskiem jauniešiem vecuma grupā no 13 līdz 18 gadiem." BISS, 2014. Pieejams: <http://www.izm.gov.lv/images/statistika/petijumi/41.pdf>

PMP jauniešu sociāli ekonomisko situāciju pēc mācību pamešanas spilgti raksturo fakti, ka **53% jauniešu nav personīgo ienākumu**, bet 38% nopelna ne vairāk kā 300 EUR mēnesī, un tikai katrs desmitais - vairāk nekā 300 EUR mēnesī. Nelabvēlīgākā situācijā šādā aspektā atrodas meitenes - **65% meiteņu nav personīgo ienākumu**, kamēr zēnu vidū šādu jauniešu ir 44%. Bez tam - **35% PMP jauniešu pēc mācību pārtraukšanas nav bijusi nekāda darba pieredze** un **tikai 23% strādā pilnas slodzes darbu**, kamēr 10% nepilnas slodzes darbu, bet 33% - tikai gadījuma vai sezonas darbus. Izteiktas ir atšķirības dzimumu mērķa grupās - ja zēnu vidū tikai 21% jauniešu nav nekādas darba pieredzes, tad **meiteņu vidū 55% nekad nav strādājušas nekādu darbu**. 36% PMP jauniešu šobrīd ir bezdarbnieki, 23% ir fiziskā darba strādnieki, bet 17% - māsaimnieces. Katrs desmitais jaunietis strādā gadījuma darbus. Kopumā šie dati liecina – lai gan mācības biežāk pārtrauc un neturpina zēni, sliktākā sociāli ekonomiskajā situācijā nokļūst tieši PMP meitenes.

Aptaujas anketā jaunieši tika lūgti arī norādīt, kādas bijušas viņu sekmes skolā. To, protams, nevar uzskatīt par objektīvu sekmju rādītāju, un tas interpretējams tikai kā pašnovērtējums, tomēr arī šādā aspektā novērojami interesanti un būtiski rezultāti. Dati atklāj būtiskas atšķirības dzimumu mērķa grupās – **ja zēni bieži (26% gadījumu) novērtējuši, ka viņu sekmes bijušas sliktas, tad meitenes biežāk (19% gadījumu) apgalvojušas, ka viņu sekmes bijušas labas**. Abās dzimumu mērķa grupās gan visvairāk ir tādu jauniešu, kuri novērtē, ka viņu sekmes bijušas vidējas.

Ar iepriekšējiem datiem korelē pašnovērtējuma dati par to, cik daudz jauniešiem bijuši stundu kavējumi – ja kopumā 19% meiteņu vērtē, ka viņām bijis daudz kavējumu, tad **zēnu vidū stundu kavētāju īpatsvars ir ievērojami lielāks un sasniedz 35%**. Tādu PMP jauniešu, kuri apgalvo, ka kavējumu viņiem nav bijis, ir tikai 12% zēnu vidū un tikai 21% meiteņu vidū.

Aptaujas dati liecina, ka **68% PMP jauniešu savu vēlmi pamest mācības ir ar kādu apsprieduši**. Visbiežāk tie ir **vecāki (56% gadījumu)**, bet nereti arī draugi ārpus skolas (10%), brāļi, māsas (8%) vai citi radnieki (9%). Jāuzsver, ka **pie skolotājiem vērsušies tikai 5% aptaujāto**, kas netieši liecina - pedagogus jaunieši visdrīzāk neuzskata par savām uzticamības personām.

Jauniešu vērtējumi par to, vai lēmums pārtraukt mācības bijis pareizs vai nepareizs, ir neviennozīmīgs – **54% novērtē, ka lēmums pamest mācības bijis pareizs, bet 45%, ka nepareizs**. Lūgti pamatot, kādēļ lēmumu pamest mācības uzskata par pareizu, visbiežāk - 38% gadījumu - šie jaunieši norāda, ka **izglītībai neredz jēgu**. Vēl 10% jauniešu sniedz līdzīgu atbildi, tikai nedaudz citā, konkrētākā aspektā - norādot, ka **mācības neko nedod praktiskajai dzīvei**. Savukārt katrs piektais (21%) uzskata, ka **dzīvē svarīgāks ir darbs, nevis izglītība**. Kopumā šīs sniegtās atbildes liecina, ka izglītības un praktiskās dzīves, izglītības un darba tirgus sasaiste ir jauniešiem būtisks aspekts motivācijā mācīties.

Vairākums PMP jauniešu (65%) aptaujā apgalvojuši, ka tuvāko divu-trīs gadu laikā varētu atsākt mācības, kamēr kopumā 34% novērtē, ka neatsāks. Jāpiebilst gan, ka tādu, kuri apgalvo, ka noteikti atsāks mācības, ir 30%, bet 35% vērtē, ka drīzāk atsāks. Būtiski, ka to īpatsvars, kuri pieļauj iespējamību atsākt mācības, ir daudz lielāks, nekā to, kuri savu lēmumu pamest mācības bija vērtējuši kā nepareizu (attiecīgi – 65% un 45%), kas liecina – **arī tie, kas lēmumu pamest mācības uzskata par pareizu, labprāt atsāktu mācības**. Tie, kuri vēlas atsākt mācības, **kā vēlamo, sasniedzamo izglītības līmeni visbiežāk (51% gadījumu) norāda iegūtu profesionālo izglītību**. Salīdzinoši **liela daļa (39%) vēlētos iegūt vidējo izglītību**. Savukārt augstākās izglītības ieguve nepieciešama šķiet gandrīz katram piektajam (18%) no PMP jauniešiem, kuri vēlas atsākt mācīties.

5.2. PMP riska faktori

Būtiskākais PMP jauniešu aptaujā noskaidrojamais jautājums un tēma bija priekšlaicīgas mācību pamešanas iemesli. Anketā tika iekļauts saraksts ar gandrīz 20 dažādiem PMP iespējamajiem iemesliem un pamatojumiem – tie tika definēti, balstoties Latvijā un citās valstīs iepriekš veikto pētījumu secinājumos, kā arī dotā pētījuma ietvaros intervēto ekspertu sniegtajā informācijā. Jaunieši aptaujā tika lūgti novērtēt PMP iemeslus divos aspektos – norādīt visus tos faktorus, kas tieši viņiem personīgi ir bijuši būtiskākie iemesli neturpināt mācības, kā arī no visiem pašu minētajiem identificēt to vienu, kuru varētu uzskatīt par galveno jeb būtiskāko.

Kopumā novērojams, ka **nav iespējams identificēt vienu visbūtiskāko faktoru**, jo jaunieši kā sev galveno identificē dažādus iemeslus un to nosaukšanas biežumi nevienā no gadījumiem nav izteikti lielāki. **Četri visbiežāk kā galvenie identificētie iemesli ir – motivācijas trūkums (15%), vēlme sākt strādāt algotu darbu (13%), grūtniecība un/vai laulības (12%), nepatika mācīties (12%)**. Šie dati liecina, ka **PMP problemātiku veido plašs saistītu tēmu loks** – gan izglītības kvalitāte, gan ģimeņu sociāli ekonomiskais stāvoklis, gan jauniešu vērtīborientācija u.c.. Tas savukārt determinē nepieciešamību PMP problēmas risinājumus izstrādāt un īstenot kā kompleksas un kontekstuālas aktivitātes.

Tāpat kā galvenā iemesla aspektā, **arī starp visiem jauniešiem atbilstošajiem PMP iemesliem visbiežāk minētais ir motivācijas trūkums – uz to norāda 33% jauniešu**. 27% kā iemeslu mācību pamešanai vai neturpināšanai norāda faktu, ka viņiem **nav patīcis mācīties un skolā bijis garlaicīgi un neinteresanti**. 26% savukārt min tādu konkrētu iemeslu kā **vēlmi sākt strādāt algotu darbu**, ko iespējams arī interpretēt kā vēlmi uzsākt patstāvīgu dzīvi. Gandrīz katrs ceturtais jeb **23% PMP jauniešu kā mācību pamešanas iemeslu norāda veselības problēmas**.

Vairākos aspektos PMP iemeslu identificēšanā vērojamas būtiskas atšķirības dažādās mērķa grupās. Dalījumā pa dzimuma grupām novērojams, ka **zēni izteikti biežāk kā meitenes kā PMP iemeslu norāda – vēlme sākt strādāt algotu darbu** (attiecīgi – 37% un 11%), **mācīšanās motivācijas trūkums** (39% un 25%), nepatika pret konkrētiem mācību priekšmetiem (25% un 16%), stundu

kavējumi (18% un 10%), sliktas attiecības ar skolotājiem (20% un 13%), kā arī problēmas ar alkoholu un narkotikām (7% un 2%) -, kamēr **meitenes biežāk nekā zēni kā PMP iemeslus min – grūtniecība, laulības (31% un 2%), veselības stāvoklis (27% un 20%), sliktas attiecības ar skolas biedriem (14% un 10%).**

Arī vecuma grupās novērojamas atsevišķas atšķirības. **15-16 gadīgo mērķa grupā izteikti biežāk kā citās kā PMP iemeslus norāda veselības stāvokli (31%), pārāk lielu slodzi skolā (28%), sliktas attiecības ar skolotājiem (26%), mācību kavējumus (25%). 17-18 gadīgie salīdzinoši biežāk kā citu vecuma grupu pārstāvji kā PMP iemeslu min motivācijas mācīties trūkumu (44%). Savukārt 19-20 gadīgie izteikti biežāk kā citās vecuma grupās kā pamatojumu mācību pārtraukšanai identificē vēlmi sākt strādāt algotu darbu (36%), nepieciešamību strādāt algotu darbu, lai palīdzētu ģimenei (20%), grūtniecību un laulības (21%).**

Tie **jaunieši, kuri novērtē, ka viņu sekmes skolā bijušas sliktas, biežāk kā citi kā iemeslus PMP norāda veselības stāvokli (42%), nepatiku pret konkrētiem mācību priekšmetiem (32%), mācību kavējumus (31%), vēlmi sākt strādāt algotu darbu (29%), pārāk lielu slodzi (24%), sliktas attiecības ar skolotājiem (24%) un skolas biedriem (20%), kā arī problēmas ar alkoholu un narkotikām (12%). Savukārt tie, kuri savas sekmes vērtē kā labas, kā iemeslus mācību pārtraukšanai biežāk kā citi norāda – grūtniecība un laulības (34%), nepieciešamību ģimenes apstākļu dēļ sākt strādāt algotu darbu (17%), finanšu līdzekļu trūkumu pārtikai (5%).**

Visi iepriekš minētie dati liecina - **PMP jaunieši nav homogēna grupa** un tajā pastāv izteiktas iekšējās struktūras atšķirības. Sekojoši - **PMP risku apzināšanā un prevencijā būtisks ir dalījums konkrētās mērķa grupās (pēc dzimuma, vecuma, sekmēm skolā, ģimeņu sociāli ekonomiskā stāvokļa u.c.), katrai izstrādājot un īstenojot atšķirīgus (pat individuālus) atbalsta pasākumus.**

Kopumā novērojams, ka **vairākums jauniešu (65%) kā PMP iemeslus norāda dažādus faktoros, kas saistīti ar mācību darbu, skolas vidi.** Salīdzinoši bieži tiek minēti arī dažādi **sociālās vides un veselības faktori (39%),** kā arī **ekonomiskie apsvērumi (38%).** Katrs ceturtais PMP jauniešis norādījis uz sociālo attiecību iemesliem. Ar vecākiem saistītus iemeslus min tikai 3% aptaujāto.

Salīdzinot dotās aptaujas datus ar iepriekš minētā 2014. gada pētījuma datiem²⁵, novērojamas atšķirības. Ja iepriekš veiktajā pētījumā izglītības iestāžu pārstāvji novērtējuši, ka būtiskākā PMP risku faktoru kopa ir ar vecāku lomu un iesaisti bērnu audzināšanā saistītā, tad šīs aptaujas dati liecina, ka būtiskāki ir iemesli, kas saistīti ar mācību un skolas vidi. Tāpat izglītības iestāžu aptaujā kā būtisks netiek identificēts sociālās vides un veselības faktoru kopums, kas dotajā pētījumā savukārt iezīmējas kā viens no svarīgākajiem. Tas netieši liecina, ka abu aptauju dati jāizmanto kā savstarpēji papildinoši un dažādu iesaistīto pušu viedokļus atainojoši. To pamato, piemēram, datu interpretācijas

---

²⁵ Turpat.

attiecībā uz mācību kavējumiem. 2014. gadā īstenotajā skolu aptaujā mācību kavējumi tika identificēti kā viens no būtiskākajiem PMP riska faktoriem, vienlaikus netieši norādot, ka kavējumi ir sekas, nevis iemesls. Lai gan minētajā pētījumā mācību kavējumi tika lielā mērā saistīti tikai ar nepietiekamu vecāku iesaisti un kontroli pār bērnu izglītošanās procesu, dotās PMP jauniešu aptaujas dati liecina, ka mācību kavējumu iemesli nav tik viennozīmīgi interpretējami. Jauniešu sniegtie vērtējumi ļauj identificēt vismaz divas atšķirīgas kavējumu determinantu grupas. Daļa kavējumu saistīti ar objektīviem iemesliem – grūtniecības iestāšanos, veselības problēmām pašiem vai ģimenes locekļiem u.tml., kamēr daļa – ar tādiem daļēji subjektīviem faktoriem kā mācību motivācijas trūkums, nepatika pret konkrētiem mācību priekšmetiem vai pasniegšanas veidu kopumā u.c.. Tas liecina, ka atbildību par mācību kavējumiem nevar interpretēt kā tikai uz vecākiem attiecināmu, un tā jāskata arī izglītības sistēmas kopumā, sociāli ekonomiskās situācijas valstī kopumā, kā arī skolas un pedagogu darba kvalitātes kontekstā.

Lai gan tiešā veidā aptaujas dati to neļauj identificēt kā PMP riska faktoru, netieši kā vienu no būtiskiem izaicinājumiem PMP problēmu risināšanā jāmin **iespējas apzināt un sasniegt PMP jauniešus** – gan tos, kuri vēl tikai apsver iespēju pamest mācības, gan tos, kuri ir pametuši mācības vai neturpina mācības pēc pamatzglītības ieguves. Šādā kontekstā būtiski ir aptaujas dati, ka **vairākums jauniešu par savu lēmumu pamest mācības runā ar personām tuvākajā sociālajā lokā**, visbiežāk – vecākiem, bet dažkārt arī draugiem. Tas, savukārt, determinē nepieciešamību šīs personas iesaistīt PMP prevencijas darbā, informēt par PMP riska situācijām un iespējamo atbalstu. Tai pat laikā satraucoši ir dati, ka **tikai 5% jauniešu PMP situācijās vēršas pie saviem skolotājiem, kas liecina – pedagogi nav šo jauniešu uzticamības personas**. Tas netieši liecina, ka nepieciešams uzlabot arī skolu pedagogu spējas un iespējas PMP prevencijā un komunikācijā ar PMP riska jauniešiem.

Lai gan absolūtais **vairākums PMP jauniešu pēc mācību pārtraukšanas dzīvo tajā pašā pašvaldībā (un tas ļauj pašvaldību identificēt kā vienu no būtiskākajām institūcijām PMP jautājumu risināšanā)**, vairākums no viņiem nav nedz pastāvīgi nodarbināti, nedz piedalās kādās izglītības un apmācību aktivitātēs, nedz arī tiek pilnvērtīgi uzskaitīti un apzināti valsts un pašvaldību institūcijās (to apliecina arī dotā pētījuma lauka darba pieredze – tikai nelielu daļu no respondentiem bija iespējams sasniegt, izmantojot izglītības iestāžu un/vai pašvaldību informāciju un palīdzību). Minētais fakts, ka pēc mācību pamešanas vairums jauniešu nav pārcēlušies uz citām dzīvesvietām, liecina, ka pašvaldība ir tā, kurai ir vislielākās iespējas šos jauniešus apzināt un sasniegt, kas determinē **nepieciešamību pēc jauniešu aktivitātes rosināšanas kopumā, dažādu jauniešu iniciatīvu atbalsta (jauniešu NVO, jauniešu centri, klubi u.tml.), lai jaunieši būtu sociāli aktīvi un sekojoši arī vieglāk sasniedzami problēmsituāciju gadījumos**. Šeit gan īpaši jāuzsver, ka ne vienmēr jauniešu NVO, jauniešu centri u.c. strādā ar problēmjauniešiem, kas nozīmē nepieciešamību dažādās jauniešu iniciatīvās un aktivitātēs lielāku uzsvāru likt tieši uz darbu ar neaktīvajiem jauniešiem.

5.3. PMP novēršanai nepieciešamais atbalsts

Vairākums (60%) jauniešu aptaujā nav varējuši nosaukt konkrētus sev nepieciešamus atbalsta veidus, kas sekmētu mācību atsākšanu. **Katrs piektais minējis finansiāla atbalsta, bet katrs desmitais – morāla atbalsta nepieciešamību.** Dažādi citi atbalsta veidi minēti ievērojami retāk, piemēram, 3% vēlētos palīdzību darba atrašanā, vēl 3% - auklīšu pakalpojumus bērniem, 1% - ceļa izdevumu apmaksu, bezmaksas medicīnas pakalpojumus u.c.

Apkārtējo sapratne un morāls atbalsts ir būtisks gados jaunākiem PMP jauniešiem - ja 19-20 gadīgo vidū to min 9%, tad 15-16 gadīgo vidū - 18% aptaujāto. Izteiktas atšķirības, savukārt, vērojamas mērķa grupās pēc izglītības līmeņa - ja **pamatskolu nepabeigušo vidū vienlīdz bieži (14%) tiek norādīts, ka nepieciešams finansiāls atbalsts un arī apkārtējo morāls atbalsts**, tad **pamatizglītību ieguvušo, bet izglītību neturpinājušo, vidū izteikti prevalē tieši finansiālais aspekts (24%) un retāk - morālā atbalsta nepieciešamība (11%).**

Tie, kuri vēlētos atsākt mācības un iegūt pamatizglītību, kā vēlamu atbalstu salīdzinoši biežāk kā citi norāda morālo atbalstu no apkārtējiem (24%). Tie, kuri vēlētos iegūt profesionālo izglītību vai augstāko izglītību, biežāk kā citi kā vēlamu atbalsta veidu norāda finansiālu atbalstu (attiecīgi 27% un 32%). Interesanti, ka morālu atbalstu kā nepieciešamu salīdzinoši biežāk kā citi norāda arī tie, kas vēlas iegūt augstāko izglītību (16%). Tāpat interesanti, ka tie, kas vēlas pabeigt pamatskolu, kā nepieciešamu atbalstu biežāk nekā citi norāda nepieciešamību pēc bezmaksas veselības aprūpes (6%).

Kopumā dotās aptaujas dati drīzāk liecina par to, ka **jaunieši paši nav domājuši par to, kāda veida atbalsts viņiem būtu nepieciešams mācību turpināšanai – pat tie, kas apsvērtu iespējas mācības turpināt, visbiežāk nevar nosaukt konkrētus vēlamos atbalsta veidus.** Līdz ar to dotās atbildes nevar interpretēt kā visai PMP mērķa grupai potenciāli efektīvākos atbalsta veidus. Runājot par finansiālā atbalsta nepieciešamību, jāņem vērā arī fakts, ka dažāda veida finansiāli PMP iemesli kā pamatojums mācību pamešanai un/vai neturpināšanai aptaujā tika minēti ļoti reti, kas sekojoši neļauj apgalvot, ka finanšu atbalsts ir tas atbalsta veids, kas būtiski samazinātu PMP risku. Līdz ar to dotā pētījuma kontekstā nepieciešamā atbalsta pasākumi drīzāk identificējami (atvasināmi), izmantojot aptaujas datus par jauniešu vērtējumiem par PMP iemesliem konkrēti viņu gadījumā. Tāpat šādā kontekstā jāņem vērā jau iepriekš minētā 2014. gadā veiktā pētījuma, kurā tika aptaujāti izglītības iestāžu pārstāvji, secinājumi par nepieciešamiem atbalsta pasākumiem. Tajā kā būtiskākie atbalsta pasākumi identificēti: pašvaldības atbalsta personāla iesaistīšanās problēmsituāciju gadījumos, ceļa izdevumu segšana nokļūšanai uz skolu, atbalsta pasākumi skolas atbalsta personālam konfliktsituāciju risināšanā, mācību stipendijas, mācību līdzekļu izdevumu segšana, ēdināšanas izdevumu segšana.²⁶

---

²⁶ Turpat.

Lai gan šie atbalsta pasākumi lielā mērā risinātu arī tās PMP riska situācijas, kādas ļauj identificēt dotais pētījums, daļu PMP riska faktoru tie neskar. Piemēram, veiktā PMP jauniešu aptauja liecina, ka ļoti būtisks PMP riska faktors ir mācību motivācijas trūkums, kas nereti saistīts ar jauniešu nespēju saskatīt izglītības un ikdienas, praktiskās dzīves saikni, vai izglītības nozīmi darba tirgū. Tas sekojoši **attiecas uz jautājumiem, kas skar izglītības kvalitāti (gan satura, gan pasniegšanas aspektā) kopumā**. Otrs būtisks PMP aspekts - ir daļa PMP jauniešu, kuru PMP apstākļi ir dažādu objektīvu iemeslu radīti (veselības stāvoklis, grūtniecība, vecāku veselības stāvoklis, ģimenes materiālā situācija). Šo jauniešu sekmes bieži ir bijušas labas un kavējumi mācībās - nelieli, un viņu mācību pārtraukšana lielā mērā bijusi piespiedu aktivitāte, nevis labprātīga izvēle. Sekojoši - šiem jauniešiem nepieciešamas **atbalsta aktivitātes, kas ļautu atgriezties skolā un turpināt mācības pēc tam, kad objektīvie mācību pārtraukšanas apstākļi ir mazinājušies vai novērsti**.

5.4. Pētījuma rezultātos balstīti ieteikumi PMP problēmu risināšanai

Runājot par PMP problēmu risināšanu, izglītības pētnieks Rasels Rambergers²⁷ iezīmē vairākus būtiskus nosacījumus, kas jāņem vērā to definēšanā un īstenošanā. Pirmkārt, tā kā atbiršanu vienlīdz var veicināt gan individuāli, gan institucionāli faktori (un to pierāda arī dotā pētījuma dati), tad preventīvajiem pasākumiem ir jābūt orientētiem gan uz vienu, gan otru faktoru kopumu. Uz individuāliem faktoriem vērsti pasākumi ir orientēti uz indivīda vērtību, attieksmes un uzvedības veidošanu. Savukārt uz institucionāliem faktoriem vērsti pasākumi cenšas kavēt atbiršanu, uzlabojot sociālo vidi, sniedzot atbalstu ģimenei, skolai un sabiedrībai. Otrkārt, preventīvajiem pasākumiem ir jāaptver visas jauniešiem nozīmīgās dzīves sfēras, jo atbiršanu veicina gan dažādas sociālās problēmas, gan mācību grūtības. Tā kā atbiršanas iemesli var būt ļoti dažādi, sniegtajam atbalstam jābūt elastīgam un atbilstošam skolēna individuālajām vajadzībām. Un, treškārt, preventīvie pasākumi būtu jāuzsāk jau pašā izglītības ceļa sākumā, jo nereti problēmas ar skolēnu attieksmi un uzvedību parādās jau pirmsskolas vecumā.

Atbilstoši šiem uzstādījumiem tiem strukturēti arī ieteikumi PMP problēmu risināšanai, kādi izriet no dotajā pētījumā apkopotajiem un iegūtajiem datiem un informācijas. Tāpat kā minētais izglītības pētnieks, arī dotajā pētījumā intervētie eksperti norādījuši, ka PMP iemesli un sekojoši arī risinājumi analizējami un īstenojami divos atšķirīgos līmeņos – strukturālie un institucionālie (kas attiecas uz izglītības, labklājības un ekonomikas jomām kopumā, kā arī uz iesaistīto institūciju darbību un sadarbību), un individuālie, konkrētie (kas attiecas uz konkrētu un praktisku PMP iemeslu risinājumiem). Šādu dalījumu var saukt arī par tiešo un netiešo PMP riska faktoru grupu pieeju – strukturālie un institucionālie risinājumi un pasākumi PMP problēmjautājumu ietekmē netieši (uzlabojot izglītības sistēmu, saturu, institucionālo struktūru kopumā, netieši tiek veikts arī PMP prevencijas darbs, uzlabojot jauniešu motivāciju mācīties, iespējas saņemt palīdzību problēmsituācijās utt.), savukārt individuālie risinājumi novērš konkrētus, praktiskus šķēršļus mācību turpināšanai.

²⁷ Rumberger R. "What can be done to reduce school dropouts?" in Gary Orfield (Ed.) "Dropouts in America: Confronting the Graduation Rate Crisis." Cambridge: Harvard Education Press, 2004.

Uz institucionāliem faktoriem vērsti pasākumi

Esošie PMP riska faktori, problēmas	Riska faktoru, problēmu pamatojums pētījuma datos/informācijā	Preventīvie pasākumi, atbalsta pasākumi (atbilstoši konkrētām jauniešu mērķa grupām)		
		Vispārējās izglītības iestāžu jauniešiem 7.-9.klašu grupā (13-15 gadi)	Vispārējās izglītības iestāžu jauniešiem 10.-12.klašu grupā (no 15 gadiem līdz vidējās vispārējās izglītības iegūšanai)	Profesionālās izglītības iestāžu audzēkņiem līdz 20 gadu vecumam
(1) Detalizētu un pilnvērtīgu datu trūkums par PMP riska jauniešiem.	<ul style="list-style-type: none"> • Intervēto ekspertu viedoklis. • Ārvalstu pieredze. 	(A) PMP riska jauniešu reģistra ieviešana – tādas datu bāzes izstrāde, regulāra aktualizācija un uzturēšana, kas ļauj identificēt individuālā (personas) līmenī PMP iemeslus, jauniešu sociāli ekonomisko stāvokli un citus rādītājus. Šādai datu bāzei jākalpo gan kā prevencijas pasākumu atbalstam (pēc noteiktiem parametriem savlaicīgi identificējot PMP riskus), gan kā PMP statistikas datu avotam. Šādā datu bāzē būtu jāiekļauj dati kā minimums par šādiem rādītājiem (izglītības iestāžu, sociālā dienesta sniegtie): bērnu/jauniešu vecums, dzimums, dzīvesvieta, mācību kavējumi, sekmju rādītāji, veselības traucējumi. Datu ievadei (un regulārai aktualizācijai) datu bāzē jābūt obligātai izglītības iestādēm, sociālajiem dienestiem u.c. iesaistītajām institūcijām.		
(2) Iesaistīto institūciju ne vienmēr pilnvērtīga iesaistīšanās PMP prevencijā un seku risināšanā. Iesaistīto institūciju atbildību un pienākumu nepietiekams definējums.	<ul style="list-style-type: none"> • Intervēto ekspertu viedoklis. 	(B) Iesaistīto institūciju sadarbības modeļa izveide un ieviešana, tā darbības nepārtrauktības nodrošināšana. Starpinstitūciju sadarbības pamatā – sociālā dienesta, izglītības iestādes un atbalsta personāla sadarbība, citas institūcijas piesaistot nepieciešamības gadījumā.		
(3) Izglītības satura un metožu/pieeju neatbilstība mūsdienu bērnu un jauniešu vajadzībām, kas rada mācību motivācijas trūkumu.	<ul style="list-style-type: none"> • Intervēto ekspertu viedoklis. • Jauniešu aptaujas dati: 33% jauniešu kā PMP iemeslu norāda motivācijas mācīties trūkumu, 27% - ka nav patīcis mācīties un skolā bijis garlaicīgi. 	(C) Izglītības satura un metožu pilnveide, pedagogu darba kvalitātes celšana. (D) Karjeras izglītība. (F) Neformālās izglītības aktivitāšu pieejamības nodrošināšana tuvu bērnu un jauniešu dzīves un mācību vietai.	(C) Izglītības satura un metožu pilnveide, pedagogu darba kvalitātes celšana. (D) Karjeras izglītība. (E) Vidējās izglītības kā obligātas ieviešana. (F) Neformālās izglītības aktivitāšu pieejamības nodrošināšana tuvu jauniešu dzīves un mācību vietai.	(C) Izglītības satura un metožu pilnveide, pedagogu darba kvalitātes celšana. (E) Vidējās izglītības kā obligātas ieviešana. (F) Neformālās izglītības aktivitāšu pieejamības nodrošināšana tuvu jauniešu dzīves un mācību vietai.
(4) Pedagogu un atbalsta personāla nepietiekama kompetence un kapacitāte darbā ar PMP riska un PMP jauniešiem.	<ul style="list-style-type: none"> • Intervēto ekspertu viedoklis. • 2014. gadā BISS veiktā pētījuma dati: 40% pamatskolu, 29% vidusskolu un 38% profesionālās izglītības skolu pārstāvji norāda, ka ļoti būtiski ir atbalsta pasākumi skolas atbalsta personālam konfliktējošu attiecību risināšanā skolēnu starpā, kā arī starp skolēniem un 	(G) Atbalsta personāla nodrošināšana izglītības iestādēs (psihologi, karjeras konsultanti, sociālie pedagogi u.c.). (H) Pedagogu un atbalsta personāla kapacitātes un kvalifikācijas celšana darbam ar PMP jauniešiem.		

Esošie PMP riska faktori, problēmas	Riska faktoru, problēmu pamatojums pētījuma datos/informācija	Preventīvie pasākumi, atbalsta pasākumi (atbilstoši konkrētām jauniešu mērķa grupām)		
		Vispārējās izglītības iestāžu jauniešiem 7.-9.klašu grupā (13-15 gadi)	Vispārējās izglītības iestāžu jauniešiem 10.-12.klašu grupā (no 15 gadiem līdz vidējās vispārējās izglītības iegūšanai)	Profesionālās izglītības iestāžu audzēkņiem līdz 20 gadu vecumam
	<p>skolotājiem.</p> <ul style="list-style-type: none"> Jauniešu aptaujas dati: 24% kā PMP iemeslu norāda sliktas attiecības ar skolotājiem; tikai 5% jauniešu PMP situācijās vēršas pie saviem skolotājiem. 			
(5) Vienaudžu un jauniešu līderu atbalsta nepietiekamība.	<ul style="list-style-type: none"> Intervēto ekspertu viedoklis. Ārvalstu pieredze. 2014. gadā BISS veiktā pētījuma dati: 26% pamatskolu, 13% vidusskolu un 29% profesionālās izglītības skolu pārstāvji norāda, ka PMP riska faktors ir jauniešu neiesaistīšanās interešu izglītībā. 	<p>(I) Jauniešu NVO, jaunatnes centru, jauniešu klubu un citu līdzīgu organizāciju (arī jauniešu līderu) plašāka iesaiste PMP prevencijas pasākumos un darbā ar PMP mērķa grupām. (J) Finansējuma nodrošināšana jauniešu NVO u.c. organizācijām darbam ar PMP mērķa grupām (bāzes finansējums, projektu finansējums).</p>		

Uz individuāliem faktoriem vērsti pasākumi

Esošie PMP riska faktori, problēmas	Riska faktoru, problēmu pamatojums pētījuma datos/informācija	Preventīvie pasākumi, atbalsta pasākumi (atbilstoši konkrētām jauniešu mērķa grupām)		
		Vispārējās izglītības iestāžu jauniešiem 7.-9.klašu grupā (13-15 gadi)	Vispārējās izglītības iestāžu jauniešiem 10.-12.klašu grupā (no 15 gadiem līdz vidējās vispārējās izglītības iegūšanai)	Profesionālās izglītības iestāžu audzēkņiem līdz 20 gadu vecumam
(6) Vecāku nepilnīga iesaistīšanās bērnu un jauniešu izglītības un sociālo problēmu risināšanā.	<ul style="list-style-type: none"> Intervēto ekspertu viedoklis. 2014. gadā BISS veiktā pētījuma dati: 87% pamatskolu, 67% vidusskolu un 96% profesionālās izglītības skolu pārstāvji norāda, ka PMP riska faktors ir zems vecāku līdzdalības līmenis bērnu audzināšanā. 	<p>(K) Vecāku informēšana un izglītošana par PMP riska situācijām, atbalsta aktivitātēm. (L) Vecāku iesaiste, līdzdalība bērnu un jauniešu skolas aktivitātēs (pieredzes apmaiņas aktivitātes ar citiem vecākiem, atbalsta personāla konsultācijas u.c.).</p>		
(7) Ģimeņu sliktais materiālais stāvoklis, ierobežotās finansiālās iespējas pamatvajadzību nodrošināšanā bērniem un	<ul style="list-style-type: none"> Intervēto ekspertu viedoklis. 2014. gadā BISS veiktā pētījuma dati: 48% pamatskolu, 61% vidusskolu un 92% profesionālās 	<p>(M) Ceļa izdevumu segšana. (N) Ēdināšanas izdevumu segšana.</p>	<p>(M) Ceļa izdevumu segšana. (N) Ēdināšanas izdevumu segšana. (O) Internāta izdevumu segšana. (P) Mācību stipendijas.</p>	<p>(M) Ceļa izdevumu segšana. (N) Ēdināšanas izdevumu segšana. (O) Dienesta viesnīcas izdevumu segšana.</p>

Esošie PMP riska faktori, problēmas	Riska faktoru, problēmu pamatojums pētījuma datos/informācija	Preventīvie pasākumi, atbalsta pasākumi (atbilstoši konkrētām jauniešu mērķa grupām)		
		Vispārējās izglītības iestāžu jauniešiem 7.-9.klašu grupā (13-15 gadi)	Vispārējās izglītības iestāžu jauniešiem 10.-12.klašu grupā (no 15 gadiem līdz vidējās vispārējās izglītības iegūšanai)	Profesionālās izglītības iestāžu audzēkņiem līdz 20 gadu vecumam
jauniešiem.	izglītības skolu pārstāvji norāda, ka PMP riska faktors ir zems ģimenes ienākumu un materiālais stāvoklis; 43% pamatskolu, 41% vidusskolu un 83% profesionālās izglītības skolu pārstāvji norāda, ka ļoti būtisks atbalsta pasākums ir ceļa izdevumu segšana nokļūšanai uz skolu. • Jauniešu aptaujas dati: 20% jauniešu kā nepieciešamu norādījuši finansiālu atbalstu; 27% no tiem, kuri vēlas iegūt profesionālo izglītību, un 32% no tiem, kuri vēlas iegūt augstāko izglītību, norādījuši, ka nepieciešams finansiāls atbalsts.		(R) Mācību līdzekļu nodrošināšana.	(P) Mācību stipendijas. (R) Mācību līdzekļu nodrošināšana.
(8) Individuālu, konkrētām situācijām atbilstošu atbalsta pasākumu trūkums PMP riska jauniešiem.	• Intervēto ekspertu viedoklis. • Ārvalstu pieredze.	(S) Individuālu PMP riska prevencijas un novēršanas programmu/plānu izstrāde starpinstītūciju sadarbībā. Individuālas pieejas ieviešana konkrētu bērnu/jauniešu konkrētu problēmsituāciju risināšanai – individualizētu aktivitāšu moduļu pieejas ieviešana un īstenošana atbilstoši konkrētu bērnu/jauniešu individuālām vajadzībām. (T) Individuāls, papildu darbs ar PMP riska jauniešiem (pedagogi, psihologi, sociālie pedagogi, karjeras konsultanti). (V) Mērķfinansējums (regulārs) konkrētu PMP prevencijas un/vai seku novēršanas aktivitāšu īstenošanai pašvaldībās (katras pašvaldības izstrādāti projekti atbilstoši tās konkrētām situācijām un vajadzībām).		
(9) Mācību atsākšanu motivējošu un rosinošu aktivitāšu trūkums.	• Ārvalstu pieredze. • Jauniešu aptaujas dati: kopumā 65% PMP jauniešu apgalvo, ka tuvāko 2-3 gadu laikā plāno atsākt mācības; 39% vēlētos iegūt vidējo izglītību, 51% - profesionālo izglītību, 18% - augstāko.	(Z) Mācību atsākšanu rosinošu informatīvo kampaņu īstenošana. Mācības pametušo un/vai neturpinājušo jauniešu personīga uzrunāšana (piemēram, informatīvu materiālu pa pastu veidā), aicinot atsākt mācības un iegūt augstāku izglītības līmeni. (X) Individuāli atbalsta un konsultāciju pakalpojumi mācības atsākt gatavajiem jauniešiem, nodrošinot karjeras konsultācijas, informāciju par izglītības iespējām, psihologu un citu speciālistu palīdzību.		

Priekšlikumi politikas veidošanas alternatīvām

Pētījumā iegūtie un analizētie dati un informācija un tajos balstītie secinājumi par PMP riska faktoriem un nepieciešamajiem pasākumiem to mazināšanai, ļauj identificēt trīs iespējamās politikas alternatīvas PMP problēmu risināšanā:

1. alternatīva - PMP riska faktoru mazināšana, uzlabojot uzskaiti un PMP risku agrīnas identificēšanas iespējas.
2. alternatīva - PMP riska mazināšana, sniedzot materiālu atbalstu un palīdzību.
3. alternatīva - PMP risku mazināšana, izstrādājot individuālus atbalsta pasākumus.

Katra no izdalītajām politikas alternatīvām iekļauj kompleksi īstenojamus preventīvos un atbalsta pasākumus, kas risina kā konkrētas identificētās PMP problēmas un riska faktoros, tā arī sekmē sistēmisku PMP problēmas risinājumu kopumā.

Preventīvie pasākumi, atbalsta pasākumi	Politikas alternatīvas		
	1.alternatīva	2.alternatīva	3.alternatīva
(A) PMP riska jauniešu reģistra ieviešana – tādas datu bāzes izstrāde, regulāra aktualizācija un uzturēšana, kas ļauj identificēt individuālā (personas) līmenī PMP iemeslus, jauniešu sociāli ekonomisko stāvokli un citus rādītājus.	X		
(B) Iesaistīto institūciju sadarbības modeļa izveide un ieviešana, tā darbības nepārtrauktības nodrošināšana. Starpinstitūciju sadarbības pamatā – sociālā dienesta, izglītības iestādes un atbalsta personāla sadarbība, citas institūcijas piesaistot nepieciešamības gadījumā.	X		
(C) Izglītības satura un metožu pilnveide, pedagogu darba kvalitātes celšana.	X		
(D) Karjeras izglītība.	X		
(E) Vidējās izglītības kā obligātas ieviešana.	X		
(F) Neformālās izglītības aktivitāšu pieejamības nodrošināšana tuvu bērnu un jauniešu dzīves un mācību vietai.			X
(G) Atbalsta personāla nodrošināšana izglītības iestādēs (psihologi, karjeras konsultanti, sociālie pedagogi u.c.).	X		X
(H) Pedagogu un atbalsta personāla kapacitātes un kvalifikācijas celšana darbam ar PMP jauniešiem.	X		X
(I) Jauniešu NVO, jaunatnes centru, jauniešu klubu un citu līdzīgu organizāciju (arī jauniešu līderu) plašāka iesaiste PMP prevencijas pasākumos un darbā ar PMP mērķa grupām.		X	X
(J) Finansējuma nodrošināšana jauniešu NVO u.c. organizācijām darbam ar PMP mērķa grupām (bāzes finansējums, projektu finansējums).	X	X	X
(K) Vecāku informēšana un izglītošana par PMP riska situācijām, atbalsta aktivitātēm.	X		
(L) Vecāku iesaiste, līdzdalība bērnu un jauniešu skolas aktivitātēs (pieredzes apmaiņas aktivitātes ar citiem vecākiem, atbalsta personāla konsultācijas u.c.).	X		
(M) Ceļa izdevumu segšana.		X	X
(N) Ēdināšanas izdevumu segšana.		X	X
(O) Internāta izdevumu segšana.		X	X
(P) Mācību stipendijas.		X	X
(R) Mācību līdzekļu nodrošināšana.		X	X
(S) Individuālu PMP riska prevencijas un novēršanas programmu/plānu izstrāde starpinstitūciju sadarbībā. Individuālas pieejas ieviešana konkrētu bērnu/jauniešu konkrētu problēmsituāciju risināšanai – individualizētu aktivitāšu moduļu pieejas			X

<i>Preventīvie pasākumi, atbalsta pasākumi</i>	<i>Politikas alternatīvas</i>		
	<i>1.alternatīva</i>	<i>2.alternatīva</i>	<i>3.alternatīva</i>
ieviešana un īstenošana atbilstoši konkrētu bērnu/jauniešu individuālām vajadzībām.			
(T) Individuāls, papildu darbs ar PMP riska jauniešiem (pedagogi, psihologi, sociālie pedagogi, karjeras konsultanti).	X		X
(V) Mērķfinansējums (regulārs) konkrētu PMP prevencijas un/vai seku novēršanas aktivitāšu īstenošanai pašvaldībās (katras pašvaldības izstrādāti projekti atbilstoši tās konkrētām situācijām un vajadzībām).	X	X	
(Z) Mācību atsākšanu rosinošu informatīvo kampaņu īstenošana. Mācības pametušo un/vai neturpinājušo jauniešu personīga uzrunāšana (piemēram, informatīvu materiālu pa pastu veidā), aicinot atsākt mācības un iegūt augstāku izglītības līmeni.			X
(X) Individuāli atbalsta un konsultāciju pakalpojumi mācības atsākt gatavajiem jauniešiem, nodrošinot karjeras konsultācijas, informāciju par izglītības iespējām, psihologu un citu speciālistu palīdzību.			X

Lai gan katra no izdalītajām iespējamajām politikas alternatīvām pozitīvi ietekmētu PMP problēmu risināšanu kopumā, tomēr to efektivitāte konkrētu esošo PMP riska faktoru un problēmu mazināšanā būtu atšķirīga. Dotā pētījuma ietvaros tika veikts tikai vispārīgs piedāvāto politikas alternatīvu efektivitātes novērtējums, kas balstīts pētījumā iegūtajos ekspertu viedokļos, ārvalstu pieredzē, kā arī pētījuma autoru darba grupas vērtējumos, tos izsakot trīs punktu skalā – augsta efektivitāte, vidēja efektivitāte, zema efektivitāte.

<i>Esošie PMP riska faktori, problēmas</i>	<i>Politikas alternatīvu efektivitāte konkrētu riska faktoru mazināšanā</i>		
	<i>1.alternatīva</i>	<i>2.alternatīva</i>	<i>3.alternatīva</i>
(1) Detalizētu un pilnvērtīgu datu trūkums par PMP riska jauniešiem.	Augsta	Zema	Zema
(2) Iesaistīto institūciju ne vienmēr pilnvērtīga iesaistīšanās PMP prevencijā un seku risināšanā. Iesaistīto institūciju atbildību un pienākumu nepietiekams definējums.	Augsta	Zema	Augsta
(3) Izglītības satura un metožu/pieeju neatbilstība mūsdienu bērnu un jauniešu vajadzībām, kas rada mācību motivācijas trūkumu.	Zema	Zema	Zema
(4) Pedagogu un atbalsta personāla nepietiekama kompetence un kapacitāte darbā ar PMP riska un PMP jauniešiem.	Zema	Vidēja	Zema
(5) Vienaudžu un jauniešu līderu atbalsta nepietiekamība.	Zema	Vidēja	Augsta
(6) Vecāku nepilnīga iesaistīšanās bērnu un jauniešu izglītības un sociālo problēmu risināšanā.	Vidēja	Vidēja	Zema
(7) Ģimeņu sliktais materiālais stāvoklis, ierobežotās finansiālās iespējas pamatvajadzību nodrošināšanā bērniem un jauniešiem.	Zema	Augsta	Augsta
(8) Individuālu, konkrētām situācijām atbilstošu atbalsta pasākumu trūkums PMP riska jauniešiem.	Augsta	Augsta	Augsta
(9) Mācību atsākšanu motivējošu un rosinošu aktivitāšu trūkums.	Zema	Vidēja	Augsta

Definētie politikas veidošanas alternatīvu priekšlikumi neparedz veidot jaunu institucionālo sistēmu vai jaunas institūcijas, bet ir vērsti uz jau esošo institūciju sadarbības uzlabošanu, darba un pakalpojumu kvalitātes uzlabošanu un prevencijas un atbalsta pasākumu individualizēšanu. Katra no piedāvātajām alternatīvām un tajās iekļautās aktivitātes (preventīvie un atbalsta pasākumi) risina kādu no būtiskiem PMP problemātikas aspektiem (datu apkopošana un uzskaitē, finansiālais atbalsts, individuālas pieejas nepieciešamība), tādēļ nevienu no tām nevar identificēt kā prioritāru, ko apliecina arī to

efektivitātes vispārējie novērtējumi. Tādēļ pētījuma autori iesaka īstenot visas alternatīvas un tajos iekļautos atbalsta pasākumus, to ieviešanu veicot paralēli – 1. alternatīvas īstenošana ļauj pilnveidot bāzes nepieciešamības efektīvai PMP prevencijas sistēmai (datu apkopošana un uzskaitē, PMP risku agrīnas identificēšanas nodrošināšana, pašvaldību un atbalsta personāla kapacitātes celšana), 2. alternatīvas ieviešana nodrošina PMP negatīvo jau esošo seku mazināšanu un PMP potenciālo risku mazināšanu, savukārt 3. alternatīva vērsta uz ilgtspējīga PMP riska prevencijas modeļa ieviešanu, kas balstīts individuālā pieejā konkrētu PMP riska situāciju vai PMP seku identificēšanā un risināšanā.

6. PIELIKUMI

6.1. Intervēto ekspertu saraksts

Evija Papule	Izglītības un zinātnes ministrijas valsts sekretāra pienākumu izpildītāja, valsts sekretāra vietniece, Izglītības departamenta direktore
Dagnija Vanaga	Rīgas Valsts tehnikuma direktore
Iveta Pāže	Valmieras Izglītības pārvaldes vadītāja
Māris Šlēziņš	Latvijas ielu vingrošanas sporta federācijas prezidents, Pasaules ielu vingrošanas sporta biedrības vadītājs
Vineta Misgirda	Rīgas 84. vidusskolas direktore

6.2. Ekspertu interviju jautājumi

- (1) Kā Jūs kopumā vērtējat situāciju Latvijā priekšlaicīgas mācību pamešanas aspektā? Cik tā ir aktuāla?
- (2) No Jūsu kā jomas eksperta skatu punkta, vai pēdējo 3-5 gadu laikā ir notikušas kādas izmaiņas (pozitīvas vai negatīvas) priekšlaicīgas mācību pamešanas situācijā (*vērtējot izglītības politiku kopumā, konkrētās iestādes darbību, konkrētā speciālista pieredzi*)? Kādas? Jūsaprāt, kas bijis iemesls izmaiņām?
- (3) Balstoties Jūsu pieredzē –cik efektīva šobrīd ir priekšlaicīgas mācību pamešanas datu vākšana un apstrāde? Kādi uzlabojumi būtu veicami šādas statistikas ieguvē un analizē?
- (4) Kas, pēc Jūsu domām, ir galvenie iemesli, kādēļ jaunieši priekšlaicīgi pamet mācības? Cik lielā mērā tie ir subjektīvi vai objektīvi?
- (5) Kādus konkrētus preventīvos pasākumus/aktivitātes Jūs ierosinātu veikt jauniešu priekšlaicīgas mācību pamešanas novēršanai? Kurām institūcijām šie pasākumi būtu jāveic? Kuras no preventīvajām aktivitātēm Jūs novērtētu kā potenciāli visefektīvākās?
- (6) Balstoties Jūsu pieredzē – vai ir kādi tādi pasākumi/aktivitātes, kas šobrīd tiek veiktas priekšlaicīgu mācību pamešanas prevencijai, bet kuru efektivitāte, Jūsaprāt, ir zema vai nepietiekama?
- (7) Vai preventīvo pasākumu kopumam būtu jābūt vienādam visām jauniešu mērķa grupām vai arī tie jāsegmentē atšķirīgām mērķa grupām (piemēram, vispārīgajās skolās un profesionālās izglītības skolās, jauniešu vecuma grupas, dzīvesvietas tips (pilsēta, lauki) utt.)?
- (8) *Ja jāsegmentē* – kas ir tie pasākumi, kas visām mērķa grupām būtu kopēji, un kuri pasākumi atšķirtos atšķirīgās mērķa grupās?
- (9) Saskaņā ar 2014.gadā īstenotās skolu aptaujas rezultātiem galvenie mācību kavējumu iemesli priekšlaicīgi mācības pametušajiem jauniešiem ir mācīšanās motivācijas trūkums un vecāku vienaldzīga un bezatbildīga attieksme pret skolas apmeklēšanu. Cik lielā mērā šie faktori ir novēršami vai mazināmi? Kādas aktivitātes būtu jāveic to mazināšanā?
- (10) Kam būtu jāiesaistās priekšlaicīgas mācību pamešanas prevencijā? Kurām institūcijām, speciālistiem?
- (11) Balstoties Jūsu pieredzē - cik efektīvs šobrīd ir šādu institūciju darbs priekšlaicīgu mācību pamešanas prevencijā? Kādi uzlabojumi PMP prevencijā šo institūciju darbībā būtu jāveic?
  - a. Pašvaldību sociālie dienesti;
  - b. Bērnu un/vai jauniešu centri;
  - c. NVO, tai skaitā jaunatnes jomā aktīvās biedrības;
  - d. Izglītības iestādes;
  - e. Dienas centri bērniem un jauniešiem;
  - f. Ministrijas;
  - g. Pašvaldības.
- (12) Kā būtu jābūt sadalītām atbildībām par preventīvo pasākumu efektivitāti starp dažādām iesaistītajām institūcijām? (*Skat. sarakstu iepriekš!*)
- (13) Vai Jums ir zināmi kādi konkrēti labie piemēri priekšlaicīgas mācību pamešanas problēmas risināšanā Latvijā vai citās valstīs?
- (14) Vai Jums ir vēl kādi komentāri, piebildes vai ieteikumi par pētījuma tēmu?

PALDIES JUMS PAR ATSAUCĪBU!

6.3. Jauniešu aptaujas anketa

	Sākumā sniedz, lūdzu, dažas ziņas par sevi!		
D1	Ieraksti, lūdzu, kāds ir Tavs vecums?		
	..... gadu		
D2	Atzīmē savu dzimumu.		
01	Vīrietis		
02	Sieviete		
D3	Kāda ir Tava dzimtā valoda? Atzīmē visas Tev atbilstošās atbildes!		
01	Latviešu		
02	Krievu		
03	Cita		
D4	Kāda bija Tava mācību valoda skolā? Atzīmē visas Tev atbilstošās atbildes!		
01	Latviešu		
02	Krievu		
03	Cita		
D5	Cik cilvēku dzīvo Tavā māsaimniecībā, ieskaitot Tevi pašu? Ar to mēs domājam visus tos Tavus ģimenes locekļus, kuri dzīvo vienā, kopīgā dzīvesvietā (dzīvoklī vai mājā) ar Tevi.		
01	Viens	Četri	04
02	Divi	Pieci	05
03	Trīs	Vairāk kā pieci	06
D6	Vai Tev ir bērni?		
01	Ir bērni		
02	Nav bērnu		
D7	Kādi bija Tavi personīgie ienākumi pagājušajā mēnesī? Šeit, lūdzu, norādi tikai tos ienākumus, kurus nopelnīji algotā darbā (pilnas slodzes, pusslodzes vai gadījuma un sezonas darbos), bet nenorādi "kabatas naudu" un naudu, ko aizņēmieš no kāda.		
01	Nebija ienākumu		
02	Līdz 50 EUR		
03	50 EUR – 100 EUR		
04	100,01 EUR – 300 EUR		
05	300,01 EUR – 500 EUR		
06	500,01 EUR – 700 EUR		
07	Vairāk kā 700,01 EUR		
D8	Ieraksti, lūdzu, kur Tu dzīvo (novadu vai pilsētu)?		
	.....		
D9	Kur Tu plāno dzīvot pēc desmit gadiem?		
01	Pilsētā/pagastā, kur šobrīd dzīvoju		
02	Citā pilsētā Latvijā		
03	Citā pagastā Latvijā		
04	Citā valstī (<i>ieraksti, kurā tieši</i>):		
	Tālāk sekos vairāki jautājumi par Tavu izglītības un nodarbinātības pieredzi. Lai iegūtu visaptverošu informāciju par jauniešu pieredzi un vajadzībām, lūdzam Tevi anketu aizpildīt pēc iespējas pilnīgāk! Uz anketas jautājumiem nav pareizu vai nepareizu atbilžu, vēlamies uzzināt Tavu personīgo pieredzi, viedokli un novērtējumu! <u>Garantējam, ka Tava sniegtā informācija tiks izmantota tikai apkopotā veidā un atbildes būs konfidenciālas!</u>		
Q1	Kāda ir Tava iegūtā izglītība?		
01	Neesmu pabeidzis/pabeigusi 9.klasi		
02	Esmu pabeidzis/pabeigusi 9.klasi		
Q2	Ja neesi pabeidzis/pabeigusi 9.klasi, kurā klasē pameti pamatskolu?		
	..... klasē		
Q3	Ja neesi pabeidzis/pabeigusi 9.klasi, cik gadu vecumā pameti pamatskolu?		
	..... gadu vecumā		
Q4	Kā Tu novērtētu, kādas kopumā bija Tavas sekmes skolā?		
01	Sliktas sekmes		
02	Vidējas sekmes		
03	Labas sekmes		
04	Neatceros/ Nevaru atbildēt		
Q5	Vai Tev skolā bija stundu kavējumi?		
01	Nebija kavējumu		
02	Bija nedaudz kavējumu		
03	Bija daudz kavējumu		
04	Neatceros/ Nevaru atbildēt		

Q6	Kur Tu dzīvoji, kad pārtrauci mācības pamatskolā vai pabeidzi 9.klasi?
01	Pilsētā/pagastā, kur šobrīd dzīvoju
02	Citā pilsētā Latvijā
03	Citā pagastā Latvijā
04	Citā valstī (<i>ieraksti, kurā tieši</i>): .....
Q7	Kas bija tie iemesli, kādēļ neturpināji mācības pamatskolā vai pēc pamatskolas? Atzīmē visas Tev atbilstošās atbildes!
01	Veselības stāvoklis
02	Daudz mācību kavējumu/ daudz mācību parādu
03	Sliktas attiecības ar skolotājiem
04	Sliktas attiecības ar skolas/ klases biedriem
05	Ģimenes apstākļi (<i>lūdzu, precizē, kādi tieši ģimenes apstākļi neļāva turpināt mācības</i>): .....
06	Grūtniecība, laulības
07	Nepatika konkrēti mācību priekšmeti
08	Nebija motivācijas mācīties
09	Nebija finanšu līdzekļu nokļūšanai skolā (skola atradās tālu no manas dzīvesvietas)
10	Nebija pieejams transports nokļūšanai skolā (skola atradās tālu no manas dzīvesvietas)
11	Nepatika mācīties/ skolā bija garlaicīgi, neinteresanti
12	Nepietika finanšu līdzekļu (<i>lūdzu, precizē, kam tieši nepietika naudas, lai turpinātu mācības</i>): .....
13	Problēmas ar alkoholu, narkotikām
14	Gribēju sākt strādāt algotu darbu
15	Ģimenes apstākļu dēļ bija nepieciešams sākt strādāt algotu darbu
16	Pārāk liela slodze skolā
17	Neviens nepalīdzēja mācībās (<i>lūdzu, precizē, kāda tieši palīdzība Tev bija nepieciešama, bet nebija pieejama</i>): .....
18	Cits iemesls (<i>lūdzu, precizē, kāds tieši</i>): .....
Q8	Un kuru no visiem šiem iemesliem Tu minētu kā <u>pašu galveno</u>? Atzīmē tikai vienu atbildi!
01	Veselības stāvoklis
02	Daudz mācību kavējumu/ daudz mācību parādu
03	Sliktas attiecības ar skolotājiem
04	Sliktas attiecības ar skolas/ klases biedriem
05	Ģimenes apstākļi
06	Grūtniecība, laulības
07	Nepatika konkrēti mācību priekšmeti
08	Nebija motivācijas mācīties
09	Nebija finanšu līdzekļu nokļūšanai skolā (skola atradās tālu no manas dzīvesvietas)
10	Nebija pieejams transports nokļūšanai skolā (skola atradās tālu no manas dzīvesvietas)
11	Nepatika mācīties/ skolā bija garlaicīgi, neinteresanti
12	Nepietika finanšu līdzekļu
13	Problēmas ar alkoholu, narkotikām
14	Gribēju sākt strādāt algotu darbu
15	Ģimenes apstākļu dēļ bija nepieciešams sākt strādāt algotu darbu
16	Pārāk liela slodze skolā
17	Neviens nepalīdzēja mācībās
18	Cits iemesls (<i>lūdzu, precizē, kāds tieši</i>): .....
Q9	Atzīmē, lūdzu, tās personas, ar kurām toreiz apspriedi savu vēlmi/lēmumu neturpināt mācības pamatskolā vai pēc 9.klases. Atzīmē visas atbilstošās atbildes!
01	Ne ar vienu neapsriedu
02	Vecāki
03	Brāļi, māšas
04	Citi radnieki
05	Klases biedri
06	Skolas biedri no citām klasēm
07	Draugi ārpus skolas
08	Skolotāji
09	Citi (<i>lūdzu, precizē</i>): .....
Q10	Kā Tu novērtētu – vai Tavs lēmums neturpināt mācības pamatskolā vai pēc 9.klases bija pareizs?
01	Noteikti bija pareizs
02	Drīzāk bija pareizs
03	Drīzāk bija nepareizs
04	Noteikti bija nepareizs
Q11	Ja novērtēji, ka Tavs lēmums neturpināt mācības bija <u>noteikti vai drīzāk pareizs</u>, kas ir galvenie iemesli, kādēļ uzskati, ka bija pareizi neturpināt mācības pamatskolā vai pēc 9.klases?
	.....
Q12	Ja novērtēji, ka Tavs lēmums neturpināt mācības bija <u>noteikti vai drīzāk nepareizs</u>, kas ir galvenie iemesli, kādēļ uzskati, ka būtu bijis pareizāk turpināt mācības pamatskolā vai pēc 9.klases?
	.....

Q13	Tavuprāt, kas ir galvenie iemesli, kādēļ jaunieši pamet mācības pamatskolā/ nepabeidz 9.klasi un neturpina mācības pēc 9.klases?
	.....
Q14	Kādās izglītības/apmācību aktivitātēs esi piedalījies/-usies pēc tam, kad pārtrauci mācības? Atzīmē visas Tev atbilstošās atbildes!
01	Nekādās
02	Kursi
03	Semināri
04	Konferences
05	Lekcijas
06	Tālmācība
07	Jauniešu apmācības
08	Jauniešu forumi
09	Jauniešu semināri
10	Jauniešu diskusijas
11	Cits (<i>lūdzu, precizē</i>): .....
Q15	Cik liela ir iespēja, ka tuvāko divu-trīs gadu laikā Tu atsāksi mācības?
01	Noteikti atsākšu
02	Drīzāk atsākšu
03	Drīzāk neatsākšu
04	Noteikti neatsākšu
Q16	Ja novērtēji, ka drīzāk vai noteikti atsāksi mācības - kādu izglītību Tu vēlētos iegūt? Atzīmē visas Tev atbilstošās atbildes!
01	Pabeigta 9.klase
02	Pabeigta 12.klase
03	iegūta profesionālā izglītība
04	iegūta augstākā izglītība
05	Nezinu, nevaru atbildēt
Q17	Kāda veida atbalsts Tev būtu nepieciešams, lai atsāktu mācības?
	.....
Q18	Vai kopš mācību pārtraukšanas esi strādājis/-usi algotu darbu?
01	Jā, esmu strādājis/-usi pilnas slodzes darbu
02	Jā, esmu strādājis/-usi nepilnas slodzes darbu
03	Jā, esmu strādājis/-usi gadījuma un/vai sezonas darbus
04	Nē, neesmu strādājis/-usi nekādu darbu
Q19	Kāda šobrīd ir Tava pamatnodarbošanās?
01	Pašnodarbināts/ individuālā darba veicējs
02	Uzņēmējs, augstākā līmeņa vadītājs (piem., direktors)
03	Vidējā un zemākā līmeņa vadītājs (piem., nodaļas, departamenta vadītājs)
04	Speciālists/ ierēdnis
05	Fiziskā darba strādnieks
06	Mājsaimniece (nestrādā algotu darbu)
07	Invalīds
08	Skolēns, students
09	Bezdarbnieks
10	Gadījuma darbu strādnieks
11	Cits (<i>lūdzu, precizē</i>): .....
K	Tas bija anketas pēdējais jautājums, bet, ja Tev ir kādi komentāri vai ierosinājumi par to, kā samazināt riskus, ka jaunieši pamet mācības, ieraksti tos šeit:
	.....

PALDIES TEV PAR ATSAUCĪBU!